MAGYARÖRMÉNY
TUDÁSTÁR

Jelen dokumentumot a **Magyarörmény Tudástár** ingyenes digitális könyvtárból töltöttek le. A pontos felhasználási jogokat kérjük nézze meg a honlapon!

www.MagyarormenyTudastar.hu

Magyarörmények az 1848-49-es szabadságharcban

HONVÉD ŐRNAGYOK

Pojeni **BOGDÁNOVITS HUBERT** 1815-ben, Nagyszebenben született, Erzsébetvárosról elszármazott magyar nemességet nyert családból, 18 éves korában a katonai pályára lépett és 1848 tavaszán főhadnagyként a 2. Hannover huszárezredben szolgált. Ezredével a Délvidéken állomásozva 1848 júniusában az elsők között vette fel a harcot a szerb felkelőkkel, védte a Temesi bánság magyar, német és román falvait a magyar kormánynak az engedelmességet felmondó szerb határőrök és a támogatásukra a szerb fejedelemség területéről beözönlő önkéntesek - szerivánusok - támadásától. Tevékenységével a szerb felkelést akkor még hivatalosan elítélő bécsi hadügyminisztérium is elégedett lehetett, mivel július 23-án cs. kir. századossá léptette elő.

Azzal azonban valószínűleg már kevésbé értettek egyet Bécsben, hogy októberben, amikor az udvar és a magyar kormány között a szakítás bekövetkezett, az ezred, s vele Bogdánovits magyar oldalra állt, pontosabban a helyén maradt és folytatta a harcot a szerbek ellen, Az uralkodó iránti hűség és a katonai fegyelem kötelességének érzetét sok volt császári-királyi tiszthez hasonlóan Bogdánovitsban is legyűrte az igazság érzet és a hazafiság. Maradt és nem tért vissza a császári zászló alá, Annál is inkább, mivel nem ő hagyta el a zászlót, hanem az ment át - a szerb felkelők táborába. Mindenesetre megkönnyebbüléssel fogadta, hogy amikor ezredét a magyar kormány a reguláris (osztrák) császári csapatok ellen indította, neki nem kellett egykori fegyvertársaira fegyvert fognia, 1849, február közepén ugyanis az országos főhadparancsnokká előléptetett egykori ezredparancsnoka, és rokona, Kiss Ernő őr-nagy-karsegédévé nevezték ki. Ott, az Országos Főhadparancsnokságon a tisztek személyes ügyeinek (szabadságolások, házasságkötések, adósságok stb.) adminisztrációjával „bíbelődve" szolgált Debrecenben, Pesten, Szegeden, végül Aradon a világosi fegyverletételig, (De hát ezt is intéznie kellett valakinek.)

Mindezeket figyelembe véve az aradi császári hadbíróság toleránsnak mutatkozott: „csak" 5 év várfogságra ítélte Bogdánovitsot a szabadságharc után. Két hét elteltével ezt is elengedték - csupán a rangfosztás maradt. Hősünk így visszavonulhatott Krassó megyei birtokára, s ott gazdálkodott 1882-ben Lugoson bekövetkezett haláláig.

DEÁK GYÖRGY Csíkszépvizen született - a helyi örmény kolóniából származott - 1819. április 19-én. Apja D. Péter, anyja Reinisch Teréz volt: A katonai pályát választva 1838ban fölcsapott huszárnak a 2. Hannover huszárezredbe. 1848-ban ugyanott őrmesterként szolgált. 1847-től nős volt Szvitalek Johannával, Alakulatával 1848 nyarán részt vett a szerbek elleni „kis háborúban".

Ősszel, a honvédzászlóaljak tömeges felállításakor szükség volt szakismeretekkel rendelkező tisztekre, így a már tíz éve katonáskodó Deák is megkapta az arany kardbojtot. Hadnagy lett a 2 7, (nagyváradi) honvédzászlóaljnál. Novembertől csapatával az erdélyi seregben harcolt, december elején főhadnaggyá, 1849 januárjában pedig századossá léptették elő. Májusban a 2 7. honvédzászlóalj tartaléka néven, Kalotaszeg vidékén szerveződő zászlóalj parancsnoka lett, Július közepén alakulatával a Székelyföldre került, ott Bem őrnaggyá nevezte ki, s máris indultak a segesvári csatába. A július 31-i vesztett ütközetben a zászlóalj zöme megsemmisült. A két századot kitevő maradvánnyal Deák Gál Sándor kicsiny székelyföldi oszlopához csatlakozott Csíktusnádon. Mögöttük az üldöző császáriak, a hátukban a Marosvásárhely felől közeledő oroszok - mégsem adták fel. A gyűrűből mesterien kicsúszva a Mezőségen át augusztus közepén csatlakoztak a Kolozsvárott álló magyar erőkhöz, Ám a szabadságharc ekkorra már elbukott legyőzte a túlerő. Az erdélyi csapatok Kolozsvárról Zsibóra visszahúzódó maradványa a hozzá csatlakozó Kazinczy-had testtel a világosi fegyverletétel hírére a további harc beszüntetése mellett döntött. A tábor eloszlott, maradványai 24-én az oroszok előtt letették fegyvereiket.

Deák szintén a menekülést választotta. Erdély hegyei között bujkált, majd álnéven Krassó megyében telepedett le. A kiegyezés után a megye várnagyává választották. Sorsa jobbra fordulását azonban nem sokáig élvezhette, már 1868, december 3-án elhunyt Lugoson.

Gattáji **GOROVE ANTAL**, a Bihar megyei Kosgyán község szülötte 1822. október 30-án született. Jogot végzett, majd ügyvédi vizsgát tett, 1848 tavaszán Bihar megye aljegyzője volt. Májusban, amikor elhangzott a vészkiáltás, hogy a „haza veszélyben van!", s elkezdődött az első tíz honvédzászlóalj toborzása, Gorove az elsők között állt a zászló alá. A szegedi 3. honvédzászlóalj katonája lett. A legelébb jelentkezett önkéntesek közül a kormány többeket már júliusban hadnaggyá léptetett elő, így kapta meg ő is ezt a rangot. De meg is szolgálta a megelőlegezett bizalmat: Egy sor szerbekkel vívott összecsapásban tűnt ki. 1849 januárjában főhadnagy, februárjában pedig százados lett. A tavaszi hadjáratot az akkor már tábornokká avanzsált egykori zászlóaljparancsnoka, Damjanich hadtestében küzdötte végig. Harcolt Szolnoknál (márc. 5.), Tápióbicskénél (ápr. 4.), Isaszegnél (ápr. 6.), s részt vett Buda várának ostromában (máj. 4-21.). A tavaszi hadjárat végén a katonai érdemjel 3. osztályával (ápr. 25.), Buda be-vételét követően a 2. osztállyal is kitüntették (máj. 22.). Június 15-én őrnagy és az alakuló 103. zászlóalj parancsnoka lett. Ami pedig nem kis teljesítményt jelentett, még forradalmi viszonyok között sem: közlegényből őrnagyig felvinni! Alakulatával július közepén a cári fősereggel szemben Cegléd környékén fölállított Tiszai hadseregbe osztották be. Kedvüket szegte viszont, hogy a zászlóalj a fegyverhiány következtében nem jutott puskához, s így nem volt bevethető.

A világosi kapituláció után Aradon Gorovét is besorozták, Néhány év elteltével hadnagy lett, majd 1858-ban leszerelt, Ügyvéd lett. A kiegyezés után őrnagyként reaktiválták a magyar királyi honvédséghez. 1870-ben a katonai feltörvényszék elnökévé nevezték ki. 1877-ben ezredesként vonult nyugalomba, 1881. november 27-én, Budapesten halt meg.

HANKOVICS GYÖRGY Kolozsvárott született szamosújvári eredetű, magyar nemességet kapott családból. Jogot végzett, majd Bihar megye szolgálatába lépett. 1836-tól folyamatosan a megye egyik járásának szolgabírája volt. Felesége Zárics Ida, majd annak halála után Bátori Róza lett.

A szabadságharcban előbb nemzetőr századosként vett részt, Bihar megye egyik mozgósított zászlóaljával, mely 1848 szeptemberétől novemberig a bánsági hadszíntéren levő magyar csapatokat erősítette. 1848 novemberében honvéd századosi rangban Vetter tábornok parancsőrtisztje lett. A tábornok ez időben közvetítésével folytatott tárgyalásokat Stratimiroviccsal, a szerb nemzeti mozgalom demokrata szárnyának vezetőjével a megbékélés érdekében. (Hankovics rokoni kapcsolatban állt Stratimiroviccsal.) Később a hadügyminisztérium futár-tisztként alkalmazta Hankovicsot, majd márciusban ismét Vetter tábornok mellé került, aki őt a parancsnoksága alatt álló Feldunai hadsereg törzséhez osztotta be. Vetter hamarosan megbetegedett és távozott, Hankovics azonban maradt, s az új főparancsnok, Görgei tábornok április 12-én törzsének főintendánsává tette. 1849. április 30-án őrnagy és a hadseregnél felállított vegyes (polgári-katonai) törvényszék elnöke lett, annak megszüntetését (június közepe) követően pedig a VII. hadtest hadbiztosává nevezték ki. E minőségében a világosi fegyverletételig szolgált.

A császáriak előbb szabadon engedték, 1852-ben azonban egykori törvényszéki elnöki tevékenysége miatt letartóztatták. A hadbíróság előbb halálra, majd tíz év várfogságra ítélte. 1856-ban Josefstadtból szabadult, amnesztiával. A kiegyezés idején uradalmi jószágkezelőként a Kolozs megyei Magyarbikalon kereste kenyerét. Ott is halt meg 1883 őszén.

Eleméri és ittebei **KISS ANTAL** Nagyváradon született 1823ban. Apja K, Gergely, ő maga pedig Kiss Ernő honvéd tábornok unokaöccse volt. 19 évesen tisztjelöltként beállt a 2. Hannover huszárezredhez, ahonnan 1846-ban a bécsi magyar nemesi testőrséghez került. 1848. szeptember 20-án testőrtársaival összebeszélve - voltak vagy harmincan - Jellačić Magyarország elleni támadására hivatkozva benyújtották lemondásukat, s hazatértek. Itthon azonnal szolgálatra jelentkeztek a honvédseregbe. Kiss a Délvidéken állomásozó 10. (debreceni) honvédzászlóaljhoz került főhadnagyként. A szerbek elleni harcok során novemberben századossá lépett elő. Alakulatával 1849 januárjában a feldunai hadtesthez vezényelték. Részt vett a felvidéki visszavonulásban, majd a tavaszi hadjárat küzdelmeiben. Május elején alakulatának ideiglenes parancsnoka lett. Zászlóalját vezette a június 13-i csornai összecsapásban, majd 27-én Marcaltőnél, végül a Délvidéken a titeli fennsík ostrománál (júl. 19. és 23.). A temesvári ütközetben (aug. 9.) már őrnagyként vett részt. A szabadságharc végén kimenekült, 1851-ben azonban Kossuth megbízásából illegálisan visszatért, mint az ellenállási mozgalom egyik szervezője. Árulás következtében hajszál híján letartóztatták, ami biztos halált jelentett volna számára, sikerült azonban ismét külföldre szöknie. Angliában telepedett le, ahol a londoni lord mayor lovászaként kereste kenyerét. (Amire azt is lehet mondani: milyen jó dolog, ha az ember időnként mellékesnek látszó dolgokat is megtanul, miként Kiss, az egykori huszárhadfi a lóápolást, hiszen soha nem lehet tudni, mi mire lesz jó egyszer.) Ám a lóvakargatásnak is vége lett egyszer, legalábbis Kissnek elege lett belőle. 1858-ban hazatért, Négy év várfogságra ítélték, 1859-ben azonban kegyelmet kapott, Gyulán kezdett új életet, ahol a helyi takarékpénztár tisztviselője lett. 1895-ben ugyanott fejezte be életét.

A szabadságharc hatodik örmény származású honvéd őrnagyáról, **TOMPOS GERGELY**-ről viszonylag keveset tudunk, Alsó-Fehér megyében, Tövisen született, 1820 körül. A fegyveres harc kirobbanásakor már nős volt: Előbb egy nemzetőr csapat századosaként harcolt, és Piskinél megsebesült. 1849. március 23-án Bem tábornok a 14. (első székely) határőrezred 2. zászlóaljához osztotta be azonos rangban. E zászlóaljjal áprilisban részt vet a Temesköz felszabadításában, melynek során a katonai érdemjel 3, osztályával tüntették ki (ápr. 24.). Május 27-től alakulatának ideiglenes parancsnoka volt a bácskai (IV.) hadtestnél. Vetter altábornagy nevezte ki őrnaggyá, és alakulata, mely akkor már a 77, honvédzászlóalj elnevezést viselte, valóságos parancsnokává.

1867-ben erzsébetvárosi gazdálkodóként a Küküllő megyében alakuló '48-as Honvédegylet tagja lett. 1877 és 1882 között Erzsébetváros polgármestere volt, később a helyi örmény egyház gondnoka lett. Ugyanott halt meg 1885-ben.

HONVÉD SZÁZADOSOK

BOCSÁNCZY ADOLF 1831-ben Szilágysomlyón született magyar nemességet kapott családból. A szabadságharc kitörésekor joghallgató volt, 1848 októberében önkéntes lett a Szilágysomlyón szerveződő 31. honvédzászlóaljnál. Alakulatával decembertől Bem táborában harcolt Erdélyben, s hogy bátran, azt gyors előmenetele bizonyítja. December végén hadnagy, 1849, február 15-én főhadnagy, április 5-én pedig százados lett. Május 1-jén Bem tábornok a katonai érdemjel 3. osztályával tüntette ki. A szabadságharcot követően (1849 szeptemberében) őt is besorozták, s csak tíz év elteltével szerelték le. Ekkor végre letehette az ügyvédi vizsgát is. Az egykori vitéz honvédszázadost 1872-ben Kraszna megye szolgabíróvá választotta, 1872 és 1875 között pedig országgyűlési képviselő lett. Később Szilágy megye alispánjaként és Szilágysomlyó polgármestereként tevékenykedett 1884-ben Zilahon bekövetkezett haláláig.

Szamosújvári **BOGDÁNFFY** (Bogdánfi) **FERENC**, B. Antal honvéd alezredes öccse, Kolozsvárott született, 1830-ban. Végzős joghallgató volt, amikor 1848 júniusában honvédnek csapott föl a 3. (szegedi) zászlóaljhoz. Parancsnoka Damjanich János volt, Egymáshoz méltó vezér és zászlóalj, akiknek nevét 1848 végén már az egész ország ismerte, hiszen akkor már közel két tucat véres, de minden alkalommal győztes csatát vívtak a Délvidéken ellenfeleikkel.

Ezek részese volt Bogdánffy Ferenc is önkéntes közhonvédként, majd tizedesi, végül őrmesteri fokozatban. 1849 áprilisára a tiszti arany kardbojtot kiérdemelve a 31. zászlóalj hadnagyává nevezték ki Erdélybe. Onnan egy románokból Désen alakult újonc zászlóaljhoz került. Az alakulat, mely a 137. honvédzászlóalj lett, júliusban a Szeged körzetében szerveződő tartalék hadtesthez nyert beosztást. Bogdánffy ott a századosi rendfokozatot jelző harmadik csíkot is felvarrhatta a gallérjára, Csatába fegyver híjával azonban már nem mehettek. A világosi fegyverletételnél is csak zászlajukat adhatták át.

A szabadságharc után bátyjához hasonlóan Ferenc is a lappangást választotta, „nem lévén kedve besoroztatni magát osztrák cserepárnak". Később az erdélyi főkormányszéknél kapott állást Kolozsvárott, a kiegyezés után pedig irodaigazgató lett előbb a bel-, majd a hadügyminisztériumban. Budapesten halt meg 1910-ben.

Pojeni **BOGDÁNOVITS VIRGIL** a Torontál megyei Eleméren született 1829. december 6-án, földbirtokos családból. Gimnáziumi tanulmányait követően 1846-ban hadfi (tisztjelölt) lett a cs. kir. 2. Hannover huszárezredben. Ezredét - mint azt már említettük - 1848 júniusában a szerb felkelők ellen vezényelték: Velük harcolt Bogdánovits is, akit a magyar hadügyminisztérium hamarosan hadnaggyá léptetett elő. Októberben a honvédsereghez csatlakozó alakulatánál maradt, s novemberben főhadnagy lett. Az ezred 1849 februárjában kivonult a Délvidékről és a Windisch-Graetz vezette császári főerőkkel szemben kialakított magyar fősereghez - Feldunai hadsereg - nyert beosztást. A meginduló tavaszi hadjárat során a március 5-i szolnoki, az április 4-i tápióbicskei, 6-i isaszegi, 19-i nagysallói és 26-i komáromi ütközetben vett részt. Május közepén századossá léptették elő. Ugyancsak harcolt a nyári hadjárat ütközeteiben és csatáiban, így Perednél (jún. 20.), Komáromnál (júl. 2. és 11.) és Vácnál (júl. 16. és 17.),

A világosi fegyverletétel után közlegényként besorozták a császári hadseregben újjáalakuló 2. huszárezredhez. Ugyanott 1850 decemberében hadnagy, 1855-ben pedig főhadnagy lett. 1855-ben kilépett a hadseregből és hazatért Torontál megyébe gazdálkodni. Nagybecskereken halt meg 1899. május 10-én.

Szamosújvári és némethi **DÁNIEL BÉLA** a Torontál megyei Gyér községben született 1828 körül, és D. Lázár földbirtokos fia volt: A szabadságharc kitörésekor joggyakornokként lett honvéd 1848 szeptemberében a Pesten szerveződő 13. honvédzászlóaljnál. Alakulatától 1849. február 14-én hadnaggyá nevezték ki a Hajdúságban alakuló 17. Bocskai huszárezredhez. Áprilisban ezrede egyik hadrakész osztályával a felső-magyarországi (IX,) hadtesthez osztották be. Május 4-én főhadnagy lett. A cári csapatok betörését - június közepe követően részt vett a hadtest Eperjestől Temesvárig tartó visszavonulásában, miközben a Bocskai-huszárok kötelékében június 23-án Somosnál (Lemesán), Turánál (júl. 20.), az augusztus 5-i szőregi ütközetben és egy sor utóvédharcban mérte össze kardját az orosz huszárokkal és kozákokkal, Ott volt a minden eldöntő augusztus 9-i temesvári ütközetben is.

A szabadságharc után büntetés gyanánt közlegényként besorozták a császári hadseregbe, ahonnan 1851 áprilisában bocsátották el. Az egykori vitéz huszártiszt később a biztosítási szakmában találta meg a megélhetést. Húsz éven át volt az Első Magyar Általános Biztosító Társaság hivatalnoka, végül aradi kirendeltségének vezetője: Ám a szabadságharcról sem felejtkezett meg. A kiegyezés után az Aradi '48-as Honvédegyletben tevékenykedett. Ez utóbbi elnökeként halt meg 1882ben Aradon.

Szamosújvári és némethi **DÁNIEL LÁSZLÓ ARTHUR**, D, Tivadar kincstári bérlő és Jámborffy Anna fia, Versecen született, 1824-ben. A szabadságharc kitörésekor Krassó megye aljegyzője volt. Ő 1848 októberében a Szepességben szerveződő 19. honvédzászlóaljhoz állt be önkéntesnek. Ugyanott november végén hadnagy lett és részt vett a Galícia felől az országba törő, Schlik tábornok vezette császári hadtest elleni harcokban. 1849 februárjában a 17. Bocskai huszárezredhez került főhadnagyként. Júniusban Dembinski tábornok kapitánnyá léptette elő. A 23-án Lemesánnál (Somos) vívott ütközetben sebesülten orosz fogságba esett. A többi fogollyal együtt az oroszok átadták az osztrákoknak, akik vele szemben is a szokásos büntetést alkalmazták: közlegényként besorozták. Rátermettsége és a tehetsége azonban ott is érvényesült, 1851-ben hadnagy lett, 1854-ben pedig főhadnagy a 7. huszárezredben. Századosi előléptetését már a francia-olasz-osztrák háborúban nyerte, 1859-ben. Ezt követően nyugalmaztatta magát és hazatért Versecre. A város hazafias beállítottságát mutatja, hogy 1866ban polgármesterévé választotta Dánielt. A kiegyezés után egy ideig országgyűlési képviselő volt, majd ügyvédként Fejér megyében telepedett le (második felesége, Sárközy Johanna ide való volt), Pettend-pusztán halt meg 1888. január 21-én.

Bobdai **GYERTYÁNFFY FERENC** az 1795-ben magyar nemesi rangra emelt és bobdai előnevet kapott Gyertyánffy (eredetileg Dsirách, vagy Dserák)-családból származott. 1827-ben a háromszéki Vargyason született, Apja Gy. László, anyja Miklós Róza volt. Tanulmányait a Brassói Gimnáziumban végezte, majd 1845-ben katonai pályára lépett. Hadfi (tisztjelölt) lett az első székely (14.) határőrezredben. 1848 nyarán ezrede 1. zászlóalját mozgósították és a bácskai szerb felkelők ellen vezé-nyelték. Velük tartott Gyertyánffy is. A zászlóalj 1849. január végéig maradt ott, majd Erdélybe indították Bem segítségére. Az indulással egyidőben Gyertyánffy hadnaggyá lépett elő. A február 9-i piski ütközetben tehát már egy szakasz parancsnoka volt alakulatánál, Alighanem Bem tábornok is elégedett lehetett vele, mivel a csatát követően főhadnaggyá „feljebbitette". Májusban egy újonnan alakult székely honvédzászlóaljhoz került, immár százados-századparancsnokként. A nyári hadjáratban, a Székelyföld védelmében az orosz csapatokkal csatázott. Július 5-én a Sepsiszentgyörgy melletti Eprestetőn előőrsön lévő századával a kozákok meglepték. Mivel menekülési útjukat elvágták, csupán két lehetőség között, a megadás és az egyenlőtlen harc vállalása között választhatott. Mindez akkor a 22 éves százados agyán is átvillanhatott, a habozás azonban csak egy pillanatig tartott. Az életösztön felett győzött a katonai kötelességtudat. Maga köré gyűjtötte embereit, tüzet vezényelt, majd szegezett szuronnyal fogadta az oroszok lovasrohamát. A harc a székely század és bátor parancsnokának hősi halálával végződött, áldozatuk azonban nem volt hiábavaló, céltalan virtuskodás. Önfeláldozásuk a mögöttük gyanútlanul alvó székelyföldi magyar hadosztályt megmentette a katasztrófától, a még nagyobb véráldozattól.

Gertenyesi **HOLLÓSSY JÓZSEF** a Temes megyei Gertenyesen született, 1825. szeptember 17-én. Apja, Korbuly Bogdán szamosújvári eredetű nagykereskedő volt, aki 1832-ben magyar nemességet kapott. Akkor vették fel a Hollóssy nevet. Anyja, Csausz Magda szintén örmény család sarja volt. Tanulmányait gimnáziumban, majd tüzérségi iskolán végezte, 1843-ban tisztjelöltként a 2, Hannover huszárezredbe lépett, ahol 1845-ben hadnagy lett. Ezredével 1848 júniusában a Délvidéken kitört szerb felkelés leverésére vezényelte a magyar kormány. A Béccsel történt szakítást - október - követően honvédhuszár főhadnagy lett a szabadságharchoz csatlakozó ezredénél. A tavaszi hadjáratot századosként, illetve századkapitányként küzdötte végig. 1849 nyarán gróf Vécsey Károly tábornoknak, a bánsági hadtest parancsnokának a segédtisztje lett. A világosi fegyverletételt követően a honvédseregben szolgálatot vállalt volt császári-királyi tisztekhez hasonlóan hadbíróság elé állították, Az aradi hadbíróság golyó általi halálra ítélte, melyet azonban Haynau 16 év várfogságra változtatott. (A hagyomány szerint a bresciai hóhér szívét a testvér, Lonovicsné, Hollóssy Kornélia, az ismert színésznő könyörgése indította meg,) Végül a 16 évből is csak három lett, 1852-ben kegyelmet kapott. Hollóssyt a kiegyezés után Temes megye szolgabírájává választották, majd a temesvári takarékpénztár igazgatója lett. 1892. január 2-án, Buziáson hunyt el.

KOZÁK JÁNOS Erzsébetvároson született, 1808-ban. Előbb kereskedelmi alkalmazott volt, majd 1828-ban beállt a 8. Koburg huszárezredbe. Hosszú és becsületes szolgálat után 1841ben elérte a legmagasabb altiszti fokozatot, az őrmesterit, s ezt viselte 1848-ban is. A Galíciában állomásozó „magyar" ezred - mely ugyan magyarországi sorozású volt, katonáinak közel kétharmadát azonban felvidéki szlovákok tették ki - a szabadságharc kitöréséről értesülve, 1848 őszén kisebb-nagyobb cso-portokban hazaszökött. Velük jött Kozák is. Itthon az ezredet Soroksár körzetében újjászervezték, s máris létrejött a magyar honvédsereg 8. Koburg huszárezrede (az ezred megtartotta tulajdonosa, Coburg Gotha szász herceg nevét).

Most már Kozák is tiszt lehetett: november közepén hadnagy, egy hónapra rá pedig főhadnagy, 1849. február közepétől századosi rendfokozatban ezrede tartalék századánál szolgált, ahová a szabadságharc folyamán újabb és újabb újoncok vonultak be, hogy az alapkiképzést megkapva máris tovább menjenek az ezredhez, a harctérre. Július közepén századkapitány és a tartalék század parancsnoka lett. Ez egyben az utolsó ismert adat tevékenységével kapcsolatban.

HONVÉD ÖRNAGYOK

Pojeni **BOGDÁNOVITS HUBERT** 1815-ben, Nagyszebenben született, Erzsébetvárosról elszármazott magyar nemességet nyert családból, 18 éves korában a katonai pályára lépett és 1848 tavaszán főhadnagyként a 2. Hannover huszárezredben szolgált. Ezredével a Délvidéken állomásozva 1848 júniusában az elsők között vette fel a harcot a szerb felkelőkkel, védte a Temesi bánság magyar, német és román falvait a magyar kormánynak az engedelmességet felmondó szerb határőrök és a támogatásukra a szerb fejedelemség területéről beözönlő önkéntesek - szerivánusok - támadásától. Tevékenységével a szerb felkelést akkor még hivatalosan elítélő bécsi hadügyminisztérium is elégedett lehetett, mivel július 23-án cs. kir. századossá léptette elő.

Azzal azonban valószínűleg már kevésbé értettek egyet Bécsben, hogy októberben, amikor az udvar és a magyar kormány között a szakítás bekövetkezett, az ezred, s vele Bogdánovits magyar oldalra állt, pontosabban a helyén maradt és folytatta a harcot a szerbek ellen, Az uralkodó iránti hűség és a katonai fegyelem kötelességének érzetét sok volt császári-királyi tiszthez hasonlóan Bogdánovitsban is legyűrte az igazság érzet és a hazafiság. Maradt és nem tért vissza a császári zászló alá, Annál is inkább, mivel nem ő hagyta el a zászlót, hanem az ment át - a szerb felkelők táborába. Mindenesetre megkönnyebbüléssel fogadta, hogy amikor ezredét a magyar kormány a reguláris (osztrák) császári csapatok ellen indította, neki nem kellett egykori fegyvertársaira fegyvert fognia, 1849, február közepén ugyanis az országos főhadparancsnokká előléptetett egykori ezredparancsnoka, és rokona, Kiss Ernő őrnagy-karsegédévé nevezték ki. Ott, az Országos Főhadparancsnokságon a tisztek személyes ügyeinek (szabadságolások, házasságkötések, adósságok stb.) adminisztrációjával „bíbelődve" szolgált Debrecenben, Pesten, Szegeden, végül Aradon a világosi fegyverletételig, (De hát ezt is intéznie kellett valakinek.)

Mindezeket figyelembe véve az aradi császári hadbíróság toleránsnak mutatkozott: „csak" 5 év várfogságra ítélte Bogdánovitsot a szabadságharc után. Két hét elteltével ezt is elengedték - csupán a rangfosztás maradt. Hősünk így visszavonulhatott Krassó megyei birtokára, s ott gazdálkodott 1882-ben Lugoson bekövetkezett haláláig.

DEÁK GYÖRGY Csíkszépvízen született - a helyi örmény kolóniából származott - 1819. április 19-én. Apja D. Péter, anyja Reinisch Teréz volt: A katonai pályát választva 1838ban fölcsapott huszárnak a 2. Hannover huszárezredbe. 1848-ban ugyanott őrmesterként szolgált. 1847-től nős volt Szvitalek Johannával, Alakulatával 1848 nyarán részt vett a szerbek elleni „kis háborúban".

Ősszel, a honvédzászlóaljak tömeges felállításakor szükség volt szakismeretekkel rendelkező tisztekre, így a már tíz éve katonáskodó Deák is megkapta az arany kardbojtot. Hadnagy lett a 2 7, (nagyváradi) honvédzászlóaljnál. Novembertől csapatával az erdélyi seregben harcolt, december elején főhadnaggyá, 1849 januárjában pedig századossá léptették elő. Májusban a 2 7. honvédzászlóalj tartaléka néven, Kalotaszeg vidékén szerveződő zászlóalj parancsnoka lett, Július közepén alakulatával a Székelyföldre került, ott Bem őrnaggyá nevezte ki, s máris indultak a segesvári csatába. A július 31-i vesztett ütközetben a zászlóalj zöme megsemmisült. A két századot kitevő maradvánnyal Deák Gál Sándor kicsiny székelyföldi oszlopához csatlakozott Csíktusnádon. Mögöttük az üldöző császáriak, a hátukban a Marosvásárhely felől közeledő oroszok - mégsem adták fel. A gyűrűből mesterien kicsúszva a Mezőségen át augusztus közepén csatlakoztak a Kolozsvárott álló magyar erőkhöz, Ám a szabadságharc ekkorra már elbukott legyőzte a túlerő. Az erdélyi csapatok Kolozsvárról Zsibóra visszahúzódó maradványa a hozzá csatlakozó Kazinczy-had testtel a világosi fegyverletétel hírére a további harc beszüntetése mellett döntött. A tábor eloszlott, maradványai 24-én az oroszok előtt letették fegyvereiket.

Deák szintén a menekülést választotta. Erdély hegyei között bujkált, majd álnéven Krassó megyében telepedett le. A kiegyezés után a megye várnagyává választották. Sorsa jobbra fordulását azonban nem sokáig élvezhette, már 1868, december 3-án elhunyt Lugoson.

Gattáji **GOROVE ANTAL**, a Bihar megyei Kosgyán község szülötte 1822. október 30-án született. Jogot végzett, majd ügyvédi vizsgát tett, 1848 tavaszán Bihar megye aljegyzője volt. Májusban, amikor elhangzott a vészkiáltás, hogy a „haza veszélyben van!", s elkezdődött az első tíz honvédzászlóalj toborzása, Gorove az elsők között állt a zászló alá. A szegedi 3. honvédzászlóalj katonája lett. A legelébb jelentkezett önkéntesek közül a kormány többeket már júliusban hadnaggyá léptetett elő, így kapta meg ő is ezt a rangot. De meg is szolgálta a megelőlegezett bizalmat: Egy sor szerbekkel vívott összecsapásban tűnt ki. 1849 januárjában főhadnagy, februárjában pedig százados lett. A tavaszi hadjáratot az akkor már tábornokká avanzsált egykori zászlóaljparancsnoka, Damjanich hadtestében küzdötte végig. Harcolt Szolnoknál (márc. 5.), Tápióbicskénél (ápr. 4.), Isaszegnél (ápr. 6.), s részt vett Buda várának ostromában (máj. 4-21.). A tavaszi hadjárat végén a katonai érdemjel 3. osztályával (ápr. 25.), Buda bevételét követően a 2. osztállyal is kitüntették (máj. 22.). Június 15-én őrnagy és az alakuló 103. zászlóalj parancsnoka lett. Ami pedig nem kis teljesítményt jelentett, még forradalmi viszonyok között sem: közlegényből őrnagyig felvinni! Alakulatával július közepén a cári fősereggel szemben Cegléd környékén fölállított Tiszai hadseregbe osztották be. Kedvüket szegte viszont, hogy a zászlóalj a fegyverhiány következtében nem jutott puskához, s így nem volt bevethető.

A világosi kapituláció után Aradon Gorovét is besorozták, Néhány év elteltével hadnagy lett, majd 1858-ban leszerelt, Ügyvéd lett. A kiegyezés után őrnagyként reaktiválták a magyar királyi honvédséghez. 1870-ben a katonai feltőrvényszék elnökévé nevezték ki. 1877-ben ezredesként vonult nyugalomba, 1881. november 27-én, Budapesten halt meg.

HANKOVICS GYÖRGY Kolozsvárott született szamosújvári eredetű, magyar nemességet kapott családból. Jogot végzett, majd Bihar megye szolgálatába lépett. 1836-tól folyamatosan a megye egyik járásának szolgabírája volt. Felesége Zárics Ida, majd annak halála után Bátori Róza lett.

A szabadságharcban előbb nemzetőr századosként vett részt, Bihar megye egyik mozgósított

HONVÉD SZÁZADOSOK

BOCSÁNCZY ADOLF 1831-ben Szilágysomlyón született magyar nemességet kapott családból. A szabadságharc kitörésekor joghallgató volt, 1848 októberében önkéntes lett a Szilágysomlyón szerveződő 31. honvédzászlóaljnál. Alakulatával decembertől Bem táborában harcolt Erdélyben, s hogy bátran, azt gyors előmenetele bizonyítja. December végén hadnagy, 1849, február 15-én főhadnagy, április 5-én pedig százados lett. Május 1-jén Bem tábornok a katonai érdemjel 3. osztályával tüntette ki. A szabadságharcot követően (1849 szeptemberében) őt is besorozták, s csak tíz év elteltével szerelték le. Ekkor végre letehette az ügyvédi vizsgát is. Az egykori vitéz honvédszázadost 1872-ben Kraszna megye szolgabírává választotta, 1872 és 1875 között pedig országgyűlési képviselő lett. Később Szilágy megye alispánjaként és Szilágysomlyó polgármestereként tevékenykedett 1884-ben Zilahon bekövetkezett haláláig.

Szamosújvári **BOGDÁNFFY** (Bogdánfi) **FERENC**, B. Antal honvéd alezredes öccse, Kolozsvárott született, 1830-ban. Végzős joghallgató volt, amikor 1848 júniusában honvédnek csapott föl a 3. (szegedi) zászlóaljhoz. Parancsnoka Damjanich János volt, Egymáshoz méltó vezér és zászlóalj, akiknek nevét 1848 végén már az egész ország ismerte, hiszen akkor már közel két tucat véres, de minden alkalommal győztes csatát vívtak a Délvidéken ellenfeleikkel.

Ezek részese volt Bogdánffy Ferenc is önkéntes közhonvédként, majd tizedesi, végül őrmesteri fokozatban. 1849 áprilisára a tiszti arany kardbojtot kiérdemelve a 31. zászlóalj hadnagyává nevezték ki Erdélybe. Onnan egy románokból Désen alakult újonc zászlóaljhoz került. Az alakulat, mely a 137. honvédzászlóalj lett, júliusban a Szeged körzetében szerveződő tartalék hadtesthez nyert beosztást. Bogdánffy ott a századosi rendfokozatot jelző harmadik csíkot is felvarrhatta a gallérjára, Csatába fegyver híjával azonban már nem mehettek. A világosi fegyverletételnél is csak zászlajukat adhatták át.

A szabadságharc után bátyjához hasonlóan Ferenc is a lappangást választotta, „nem lévén kedve besoroztatni magát osztrák cserepárnak". Később az erdélyi főkormányszéknél kapott állást Kolozsvárott, a kiegyezés után pedig irodaigazgató lett előbb a bel-, majd a hadügyminisztériumban. Budapesten halt meg 1910-ben.

Pojeni **BOGDÁNOVITS VIRGIL** a Torontál megyei Eleméren született 1829. december 6-án, földbirtokos családból. Gimnáziumi tanulmányait követően 1846-ban hadfi (tisztjelölt) lett a cs. kir. 2. Hannover huszárezredben. Ezredét - mint azt már említettük - 1848 júniusában a szerb felkelők ellen vezényelték: Velük harcolt Bogdánovits is, akit a magyar hadügyminisztérium hamarosan hadnaggyá léptetett elő. Októberben a honvédsereghez csatlakozó alakulatánál maradt, s novemberben főhadnagy lett. Az ezred 1849 februárjában kivonult a Délvidékről és a Windisch-Graetz vezette császári főerőkkel szemben kialakított magyar főseregheg - Feldunai hadsereg - nyert beosztást. A megindúló tavaszi hadjárat során a március 5-i szolnoki, az április 4-i tápióbicskei, 6-i isaszegi, 19-i nagysallói és 26-i komáromi ütközetben vett részt. Május közepén századossá léptették elő. Ugyancsak harcolt a nyári hadjárat ütközeteiben és csatáiban, így Perednél (jún. 20.), Komáromnál (júl. 2. és 11.) és Vácnál (júl. 16. és 17.),

A világosi fegyverletétel után közlegényként besorozták a császári hadseregben újjáalakuló 2. huszárezredhez. Ugyanott 1850 decemberében hadnagy, 1855-ben pedig főhadnagy lett. 1855-ben kilépett a hadseregből és hazatért Torontál megyébe gazdálkodni. Nagybecskereken halt meg 1899. május 10-én.

Szamosújvári és némethi **DÁNIEL BÉLA** a Torontál megyei Gyér községben született 1828 körül, és D. Lázár földbirtokos fia volt: A szabadságharc kitörésekor joggyakornokként lett honvéd 1848 szeptemberében a Pesten szerveződő 13. honvédzászlóaljnál. Alakulatától 1849. február 14-én hadnaggyá nevezték ki a Hajdúságban alakuló 17. Bocskai huszárezredhez. Áprilisban ezrede egyik hadrakész osztályával a felső-magyarországi (IX,) hadtesthez osztották be. Május 4-én főhadnagy lett. A cári csapatok betörését - június közepe követően részt vett a hadtest Eperjestől Temesvárig tartó visszavonulásában, miközben a Bocskai-huszárok kötelékében június 23-án Somosnál (Lemesán), Turánál (júl. 20.), az augusztus 5-i szőregi ütközetben és egy sor utóvédharcban mérte össze kardját az orosz huszárokkal és kozákokkal, Ott volt a minden eldöntő augusztus 9-i temesvári ütközetben is.

A szabadságharc után büntetés gyanánt közlegényként besorozták a császári hadseregbe, ahonnan 1851 áprilisában bocsátották el. Az egykori vitéz huszártiszt később a biztosítási szakmában találta meg a megélhetést. Húsz éven át volt az Első Magyar Általános Biztosító Társaság hivatalnoka, végül aradi kirendeltségének vezetője: Ám a szabadságharcról sem felejtkezett meg. A kiegyezés után az Aradi '48-as Honvédegyletben tevékenykedett. Ez utóbbi elnökeként halt meg 1882ben Aradon.

Szamosújvári és némethi **DÁNIEL LÁSZLÓ ARTHUR**, D, Tivadar kincstári bérlő és Jámborffy Anna fia, Versecen született, 1824-ben. A szabadságharc kitörésekor Krassó megye aljegyzője volt. Ő 1848 októberében a Szepességben szerveződő 19. honvédzászlóaljhoz állt be önkéntesnek. Ugyanott november végén hadnagy lett és részt vett a Galícia felől az országba törő, Schlik tábornok vezette császári hadtest elleni harcokban. 1849 februárjában a 17. Bocskai huszárezredhez került főhadnagyként. Júniusban Dembinski tábornok kapitánnyá léptette elő. A 23-án Lemesánnál (Somos) vívott ütközetben

sebesülten orosz fogságba esett. A többi fogollyal együtt az oroszok átadták az osztrákoknak, akik vele szemben is a szokásos büntetést alkalmazták: közlegényként besorozták. Rátermettsége és a tehetsége azonban ott is érvényesült, 1851-ben hadnagy lett, 1854-ben pedig főhadnagy a 7. huszárezredben. Századosi előléptetését már a francia-olasz-osztrák háborúban nyerte, 1859-ben. Ezt követően nyugalmaztatta magát és hazatért Versecre. A város hazafias beállítottságát mutatja, hogy 1866ban

elhangzott a vészkiáltás, hogy a „haza veszélyben van!", s elkezdődött az első tíz honvédzászlóalj toborzása, Gorove az elsők között állt a zászló alá. A szegedi 3. honvédzászlóalj katonája lett. A legelébb jelentkezett önkéntesek közül a kormány többeket már júliusban hadnaggyá léptetett elő, így kapta meg ő is ezt a rangot. De meg is szolgálta a megelőlegezett bizalmat: Egy sor szerbekkel vívott összecsapásban tűnt ki. 1849 januárjában főhadnagy, februárjában pedig százados lett. A tavaszi hadjáratot az akkor már tábornokká avanzsált egykori zászlóaljparancsnoka, Damjanich hadtestében küzdötte végig. Harcolt Szolnoknál (márc. 5.), Tápióbicskénél (ápr. 4.), Isaszegnél (ápr. 6.), s részt vett Buda várának ostromában (máj. 4-21.). A tavaszi hadjárat végén a katonai érdemjel 3. osztályával (ápr. 25.), Buda bevételét követően a 2. osztállyal is kitüntették (máj. 22.). Június 15-én őrnagy és az alakuló 103. zászlóalj parancsnoka lett. Ami pedig nem kis teljesítményt jelentett, még forradalmi viszonyok között sem: közlegényből őrnagyig felvinni! Alakulatával július közepén a cári fősereggel szemben Cegléd környékén fölállított Tiszai hadseregbe osztották be. Kedvüket szegte viszont, hogy a zászlóalj a fegyverhiány következtében nem jutott puskához, s így nem volt bevethető.

A világosi kapituláció után Aradon Gorovét is besorozták, Néhány év elteltével hadnagy lett, majd 1858-ban leszerelt, Ügyvéd lett. A kiegyezés után őrnagyként reaktiválták a magyar királyi honvédséghez. 1870-ben a katonai feltörvényszék elnökévé nevezték ki. 1877-ben ezredesként vonult nyugalomba, 1881. november 27-én, Budapesten halt meg.

HANKOVICS GYÖRGY Kolozsvárott született szamosújvári eredetű, magyar nemességet kapott családból. Jogot végzett, majd Bihar megye szolgálatába lépett. 1836-tól folyamatosan a megye egyik járásának szolgabírája volt. Felesége Zárics Ida, majd annak halála után Bátori Róza lett.

A szabadságharcban előbb nemzetőr századosként vett részt, Bihar megye egyik mozgósított zászlóaljával, mely 1848 szeptemberétől novemberig a bánsági hadszíntéren levő magyar csapatokat erősítette. 1848 novemberében honvéd századosi rangban Vetter tábornok parancsőrtisztje lett. A tábornok ez időben közvetítésével folytatott tárgyalásokat Stratimirovicscsal, a szerb nemzeti mozgalom demokrata szárnyának vezetőjével a megbékélés érdekében. (Hankovics rokoni kapcsolatban állt Stratimirovicscsal.) Később a hadügyminisztérium futár-tisztként alkalmazta Hankovicsot, majd márciusban ismét Vetter tábornok mellé került, aki őt a parancsnoksága alatt álló Feldunai hadsereg törzséhez osztotta be. Vetter hamarosan megbetegedett és távozott, Hankovics azonban maradt, s az új főparancsnok, Görgei tábornok április 12-én törzsének főintendánsává tette. 1849. április 30-án őrnagy és a hadseregnél felállított vegyes (polgári-katonai) törvényszék elnöke lett, annak megszüntetését (június közepe) követően pedig a VII. hadtest hadbiztosává nevezték ki. E minőségében a világosi fegyverletételig szolgált.

A császáriak előbb szabadon engedték, 1852-ben azonban egykori törvényszéki elnöki tevékenysége miatt letartóztatták. A hadbíróság előbb halálra, majd tíz év várfogságra ítélte. 1856-ban Josefstadtból szabadult, amnesztiával. A kiegyezés idején uradalmi jószágkezelőként a Kolozs megyei Magyarbikalon kereste kenyerét. Ott is halt meg 1883 őszén.

Eleméri és ittebei **KISS ANTAL** Nagyváradon született 1823ban. Apja K, Gergely, ő maga pedig Kiss Ernő honvéd tábornok unokaöccse volt. 19 évesen tisztjelöltként beállt a 2. Hannover huszárezredhez, ahonnan 1846-ban a bécsi magyar nemesi testőrséghez került. 1848. szeptember 20-án testőrtársaival összebeszélve - voltak vagy harmincan - Jellačić Magyarország elleni támadására hivatkozva benyújtották lemondásukat, s hazatértek. Itthon azonnal szolgálatra jelentkeztek a honvédseregbe. Kiss a Délvidéken állomásozó 10. (debreceni) honvédzászlóaljhoz került főhadnagyként. A szerbek elleni harcok során novemberben századossá lépett elő. Alakulatával 1849 januárjában a feldunai hadtesthez vezényelték. Részt vett a felvidéki visszavonulásban, majd a tavaszi hadjárat küzdelmeiben. Május elején alakulatának ideiglenes parancsnoka lett. Zászlóalját vezette a június 13-i csornai összecsapásban, majd 27-én Marcaltőnél, végül a Délvidéken a titeli fennsík ostrománál (júl. 19. és 23.). A temesvári ütközetben (aug. 9.) már őrnagyként vett részt. A szabadságharc végén kimenekült, 1851-ben azonban Kossuth megbízásából illegálisan visszatért, mint az ellenállási mozgalom egyik szervezője. Árulás következtében hajszál híján letartóztatták, ami biztos halált jelentett volna számára, sikerült azonban ismét külföldre szöknie. Angliában telepedett le, ahol a londoni lord mayor lovászaként kereste kenyerét. (Amire azt is lehet mondani: milyen jó dolog, ha az ember időnként mellékesnek látszó dolgokat is megtanul, miként Kiss, az egykori huszárhadfi a lóápolást, hiszen soha nem lehet tudni, mi mire lesz jó egyszer.) Ám a lóvakargatásnak is vége lett egyszer, legalábbis Kissnek elege lett belőle. 1858-ban hazatért, Négy év várfogságra ítélték, 1859-ben azonban kegyelmet kapott, Gyulán kezdett új életet, ahol a helyi takarékpénztár tisztviselője lett. 1895-ben ugyanott fejezte be életét.

A szabadságharc hatodik örmény származású honvéd őrnagyáról, **TOMPOS GERGELY**-ről viszonylag keveset tudunk, Alsó-Fehér megyében, Tövisen született, 1820 körül. A fegyveres harc kirobbanásakor már nős volt: Előbb egy nemzetőr csapat századosaként harcolt, és Piskinél megsebesült. 1849. március 23-án Bem tábornok a 14. (első székely) határőrezred 2. zászlóaljához osztotta be azonos rangban. E zászlóaljjal áprilisban részt vet a Temesköz felszabadításában, melynek során a katonai érdemjel 3, osztályával tüntették ki (ápr. 24.). Május 27-től alakulatának ideiglenes parancsnoka volt a bácskai (IV.) hadtestnél. Vetter altábornagy nevezte ki őrnaggyá, és alakulata, mely akkor már a 77, honvédzászlóalj elnevezést viselte, valóságos parancsnokává.

1867-ben erzsébetvárosi gazdálkodóként a Küküllő megyében alakuló '48-as Honvédegylet tagja lett. 1877 és 1882 között Erzsébetváros polgármestere volt, később a helyi örmény egyház gondnoka lett. Ugyanott halt meg 1885-ben.

csapatok betörését - június közepe követően részt vett a hadtest Eperjestől Temesvárig tartó visszavonulásában, miközben a Bocskai-huszárok kötelékében június 23-án Somosnál (Lemesán), Turánál (júl. 20.), az augusztus 5-i szőregi ütközetben és egy sor utóvédharcban mérte össze kardját az orosz huszárokkal és kozákokkal, Ott volt a minden eldöntő augusztus 9-i temesvári ütközetben is.

A szabadságharc után büntetés gyanánt közlegényként besorozták a császári hadseregbe, ahonnan 1851 áprilisában bocsátották el. Az egykori vitéz huszártiszt később a biztosítási szakmában találta meg a megélhetést. Húsz éven át volt az Első Magyar Általános Biztosító Társaság hivatalnoka, végül aradi kirendeltségének vezetője: Ám a szabadságharcról sem felejtkezett meg. A kiegyezés után az Aradi '48-as Honvédegyletben tevékenykedett. Ez utóbbi elnökeként halt meg 1882ben Aradon.

Szamosújvári és némethi **DÁNIEL LÁSZLÓ ARTHUR**, D, Tivadar kincstári bérlő és Jámborffy Anna fia, Versecen született, 1824-ben. A szabadságharc kitörésekor Krassó megye aljegyzője volt. Ő 1848 októberében a Szepességben szerveződő 19. honvédzászlóaljhoz állt be önkéntesnek. Ugyanott november végén hadnagy lett és részt vett a Galícia felől az országba törő, Schlik tábornok vezette császári hadtest elleni harcokban. 1849 februárjában a 17. Bocskai huszárezredhez került főhadnagyként. Júniusban Dembinski tábornok kapitánnyá léptette elő. A 23-án Lemesánnál (Somos) vívott ütközetben sebesülten orosz fogságba esett. A többi fogollyal együtt az oroszok átadták az osztrákoknak, akik vele szemben is a szokásos büntetést alkalmazták: közlegényként besorozták. Rátermettsége és a tehetsége azonban ott is érvényesült, 1851-ben hadnagy lett, 1854-ben pedig főhadnagy a 7. huszárezredben. Századosi előléptetését már a francia-olasz-osztrák háborúban nyerte, 1859-ben. Ezt követően nyugalmaztatta magát és hazatért Versecre. A város hazafias beállítottságát mutatja, hogy 1866ban polgármesterévé választotta Dánielt. A kiegyezés után egy ideig országgyűlési képviselő volt, majd ügyvédként Fejér megyében telepedett le (második felesége, Sárközy Johanna ide való volt), Pettendpusztán halt meg 1888. január 21-én.

Bobdai **GYERTYÁNFFY FERENC** az 1795-ben magyar nemesi rangra emelt és bobdai előnevet kapott Gyertyánffy (eredetileg Dsirách, vagy Dserák)-családból származott. 1827-ben a háromszéki Vargyason született, Apja Gy. László, anyja Miklós Róza volt. Tanulmányait a Brassói Gimnáziumban végezte, majd 1845-ben katonai pályára lépett. Hadfi (tisztjelölt) lett az első székely (14.) határőrezredben. 1848 nyarán ezrede 1. zászlóalját mozgósították és a bácskai szerb felkelők ellen vezényelték. Velük tartott Gyertyánffy is. A zászlóalj 1849. január végéig maradt ott, majd Erdélybe indították Bem segítségére. Az indulással egyidőben Gyertyánffy hadnaggyá lépett elő. A február 9-i piski ütközetben tehát már egy szakasz parancsnoka volt alakulatánál, Alighanem Bem tábornok is elégedett lehetett vele, mivel a csatát követően főhadnaggyá „feljebbítette". Májusban egy újonnan alakult székely honvédzászlóaljhoz került, immár százados-századparancsnokként. A nyári hadjáratban, a Székelyföld védelmében az orosz csapatokkal csatázott. Július 5-én a Sepsiszentgyörgy melletti Eprestetőn előőrsön lévő századával a kozákok meglepték. Mivel menekülési útjukat elvágták, csupán két lehetőség között, a megadás és az egyenlőtlen harc vállalása között választhatott. Mindez akkor a 22 éves százados agyán is átvillanhatott, a habozás azonban csak egy pillanatig tartott. Az életösztön felett győzött a katonai kötelességtudat. Maga köré gyűjtötte embereit, tüzet vezényelt, majd szegezett szuronnyal fogadta az oroszok lovasrohamát. A harc a székely század és bátor parancsnokának hősi halálával végződött, áldozatuk azonban nem volt hiábavaló, céltalan virtuskodás. Önfeláldozásuk a mögöttük gyanútlanul alvó székelyföldi magyar hadosztályt megmentette a katasztrófától, a még nagyobb véráldozattól.

Gertenyesi **HOLLÓSSY JÓZSEF** a Temes megyei Gertenyesen született, 1825. szeptember 17-én. Apja, Korbuly Bogdán szamosújvári eredetű nagykereskedő volt, aki 1832-ben magyar nemességet kapott. Akkor vették fel a Hollóssy nevet. Anyja, Csausz Magda szintén örmény család sarja volt. Tanulmányait gimnáziumban, majd tüzérségi iskolán végezte, 1843-ban tisztjelöltként a 2, Hannover huszárezredbe lépett, ahol 1845-ben hadnagy lett. Ezredével 1848 júniusában a Délvidéken kitört szerb felkelés leverésére vezényelte a magyar kormány. A Bécsel történt szakítást - október - követően honvédhuszár főhadnagy lett a szabadságharchoz csatlakozó ezredénél. A tavaszi hadjáratot századosként, illetve századkapitányként küzdötte végig. 1849 nyarán gróf Vécsey Károly tábornoknak, a bánsági hadtest parancsnokának a segédtisztje lett. A világosi fegyverletételt követően a honvédseregben szolgálatot vállalt volt császári-királyi tisztekhez hasonlóan hadbíróság elé állították, Az aradi hadbíróság golyó általi halálra ítélte, melyet azonban Haynau 16 év várfogságra változtatott. (A hagyomány szerint a bresciai hóhér szívét a testvér, Lonovicsné, Hollóssy Kornélia, az ismert színésznő könyörgése indította meg,) Végül a 16 évből is csak három lett, 1852-ben kegyelmet kapott. Hollóssyt a kiegyezés után Temes megye szolgabírájává választották, majd a temesvári takarékpénztár igazgatója lett. 1892. január 2-án, Buziáson hunyt el.

KOZÁK JÁNOS Erzsébetvároson született, 1808-ban. Előbb kereskedelmi alkalmazott volt, majd 1828-ban beállt a 8. Koburg huszárezredbe. Hosszú és becsületes szolgálat után 1841ben elérte a legmagasabb altiszti fokozatot, az őrmesterit, s ezt viselte 1848-ban is. A Galíciában állomásozó „magyar" ezred - mely ugyan magyarországi sorozású volt, katonáinak közel kétharmadát azonban felvidéki szlovákok tették ki - a szabadságharc kitöréséről értesülve, 1848 őszén kisebb-nagyobb csoportokban hazaszökött. Velük jött Kozák is. Itthon az ezredet Soroksár körzetében újjászervezték, s máris létrejött a magyar honvédsereg 8. Koburg huszárezrede (az ezred megtartotta tulajdonosa, Coburg Gotha szász herceg nevét).

Most már Kozák is tiszt lehetett: november közepén hadnagy, egy hónapra rá pedig főhadnagy, 1849. február közepétől századosi rendfokozatban ezrede tartalék századánál szolgált, ahová a szabadságharc folyamán újabb és újabb újoncok vonultak be, hogy az alapkiképzést megkapva máris tovább menjenek az ezredhez, a harctérre. Július közepén századkapitány és a tartalék század parancsnoka lett. Ez egyben az utolsó ismert adat tevékenységével kapcsolatban.

1848 - 1849

Kiss Ernő altábornagy aradi vértanú

Kiss Ernő

Kiss Ernő

Az aradi vértanúk börtöne (Jendrassik Jenő rajza)

ÖRÖM-HIR!

BUDA MÁJUS 21-

REGGELI 6½ ÓRAKOR

vitéz Seregeink által rohammal bevéve ismét

A' MAGYARÉ.

ÉS LESZ IS ÖRÖKRE AZ, MERT EGY AZ

Isten és igaz,

ISTENNEK HÁLA! ÉLJEN A' HAZA! ÉLJEN A' VITÉZ SEREG!

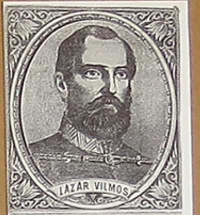

Lázár Vilmos

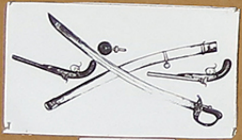

KISS ERNŐ tábornok szolgálati kardja pisztolyai lőportartóval

Az aradi tizenhárom a vérbíróság előszobájában.

BOGDÁNOVITS VIRGIL, pojeni *honvéd százados*

1829. dec. 6. Elemér – 1899. máj. 10. Nagybecskerek. Apja Bogdánovits Dávid, cs. kir. százados, földbirtokos. Ő maga B. Vilibáld 1848/49-es nemzetőr alezredes öccse. Magyar (szerb–örmény eredetű), r. katolikus, nőtlen. Gimnáziumot végez. 1846– hadfi a 2. Hannover huszárezrednél (ezredese, Kiss Ernő a rokona).

1848 júniusától részt vesz a délvidéki harcokban, a magyar Hadügyminisztérium hadnaggyá lépteti elő. Nov. 17. (16)– honvédhuszár főhadnagy ugyanott. 1849. jún. 19. (máj. 16.)– alszázados, továbbra is a 2. huszárezredben a III. hadtestnél szolgál a világosi fegyverletételig.

Közlegényként besorozzák a császári hadseregbe. 1851– hadnagy, 1854– főhadnagy. 1855. kilép. 1867/68. a Torontál megyei honvédegylet tagja, birtokán gazdálkodik. 1869– m. kir. honvéd főhadnagy, majd százados. 1878. nyugalmazzák.

241. GOROVE ANTAL honvéd őrnagy

1822. X. 30. Kisgyán (Bihar m.)–1881. XI. 27. Budapest. Kisbirtokos nemesi származású, magyar (örmény eredetű). A nagyváradi jogakadémián végez. Ügyvéd, 1848. V. 23-tól Bihar megye aljegyzője.

1848. V. 27-től önkéntes a 3. honvédzászlóaljban. VII. 17-től hadnagy, 1849. I. 16-tól főhadnagy, II. 8 (1)-től százados ugyanitt. Áprilistól a zászlóaljának ideiglenes parancsnoka. IV. 25-én 3. osztályú, V. 22-én 2. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. VI. 15 (7)-től őrnagy, az alakuló 103. zászlóalj parancsnoka. Világosnál esik fogságba.

Közlegényként besorozzák a cs. hadseregbe, 1858-ban hadnagyként szerel le. 1869-től szabadságolt állományú honvéd őrnagy, 1870-től a katonai feltörvényszék elnöke. 1871-től alezredes. 1877-ben nyugalmazzák.

A' menydörgés tisztítja a' léget, — az ágyuk menydörgése veri szét az ellenséget, 's öldöklő golyói semmitik meg, mentül több ágyuja van a' hazának, annál biztosabb ez ármánykodó ellenség megtöretése. Ez a' czél.

Le azért Polgárok a' harangokkal, változzanak át öldöklő ágyukká. Isten ugy akarta, hogy a' magyar ember ágyu menydörgései között imádja, és hivja segédül Istenét.

A' hazának czinre is van szüksége. — A' törs gyökeres magyar városok tele vagynak még őseikről örökült czinedényekkel, mellyeknek ez időben vagy semmi, vagy kevés hasznát veszik. Felhivok azért mindenkit, szivenskedjék azt, mit bir, a' haza-oltárára letenni. Ha a' hon ily sulyos perczeiben valaki ingyen nyujtya át, a' Hon kedvesen veszi, ellen esetben pénzen is bevásárolja.

Polgárok! Istentelenül megtámadott Hazánk, alkotmányos szabadságunk megmentéséről, személy és vagyon bátorságunk megvédéséről van szó. —

Nyujtsátok sebesen a' védelem eszközeit ide!

Kolozsvárt Martius 8-án 1849.

Az egyesült Magyar és Erdélyország teljhatalmu országos biztosa,

CSÁNY LÁSZLÓ.

51. térkép. Az erdélyi hadműveletek 1848. december 18-tól 1849. február 9-ig

Az Andrássy-kormány magyarörmény minisztere
GOROVE ISTVÁN

138. CZECZ (Czetz) JÁNOS honvéd tábornok

1822. VI. 8. Gidófalva (Háromszék, Erdély)–1904. IX. 6. Buenos Aires. Kisbirtokos nemesi származású, apja cs. k. százados, magyar (apai ágon örmény eredetű). A bécsújhelyi katonai akadémián végez. 1842-től hadnagy a 62. gyalogezrednél, 1841-től a Bécsi Katonai Térképészeti Intézetnél dolgozik.

1848. VII. 12-től cs. k. főhadnagy, segédtiszt a magyar HM-ben. X. 9 (1)-től honvédvezérkari százados. X. 30 (16)-tól őrnagy ugyanitt. XI. 16-tól a felső-erdélyi hadtest vezérkari főnöke, majd rövid ideig parancsnoka. XII. 30 (1)-től alezredes. 1849. III. 29 (II.16)-tól ezredes és hadosztályparancsnok. IV. 8-án 3. osztályú érdemjelet kap. V. 8 (6)-tól tábornok, az Erdélyi hadsereg ideiglenes parancsnoka, egyben kitüntetik a katonai érdemjel 2. osztályával. V. 29-től szolgálaton kívül (beteg).

1849 őszén emigrál, Argentínában telepedik le. Megalapítja és vezeti a Buenos Aires-i katonai akadémia térképészeti intézetét. Halála után szobrot állítottak emlékére, amely Buenos Aires egyik terén áll ma is.

BOCSÁNCZY ADOLF *honvéd százados*

1830.* ? – 1884. Zilah. Nemesi származású, Kraszna megyei illetőségű, magyar. (örmény eredetű)

1848 novemberétől hadnagy a 31. honvédzászlóaljnál. 1849. márc. (febr. 15.)– főhadnagy, ápr. 5. (1)– százados ugyanitt. Máj. 1. a 3. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. Az erdélyi hadseregben harcol.

1861. Kraszna megye tiszteletbeli jegyzőjévé választják. 1867/68. ugyanitt a honvédegylet tagja. 1872– a megye szolgabírája. 1872–1875. országgyűlési képviselő. 1882– Szilágy megye alispánja, majd Szilágysomlyó polgármestere, árvaszéki elnök.

Kiss Ernő levele leányához, Bobor Györgynéhez

Kedves jó Róza!

Megadás Isten akaratában illik egy vallásos, művelt asszonyhoz. Ezért kérlek téged, ha csak egy kicsit szeretsz: mellőzz minden hiábavaló exaltációt [szélsőséget], hanem őrizd meg egészségedet gyermekeidnek és téged forrón szerető atyádnak

Ernő

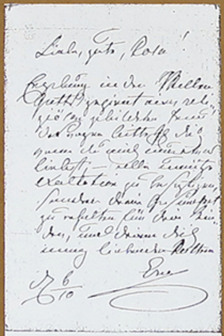

Kiss Ernő utolsó levele.

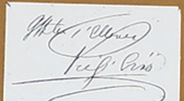

Kiss Ernő aláírása egy 1848. június 8-án kelt okiraton.

Az eleméri templom

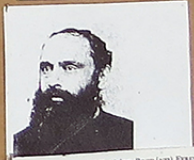

BOGDÁNFFY (1848–49-ben BOGDÁNFI) FERENC, szamosújvári, *százados*

1830. Kolozsvár – 1910. Budapest. Apja Bogdánffy Gábor postamester. Magyar (örmény eredetű), örmény katolikus, nőtlen. (B. Antal honvéd alezredes öccse.) Végzős jogász.

1848. június– önkéntes a 3. honvédzászlóaljban. Részt vesz a délvidéki harcokban. 1849. ápr. (5)– hadnagy a 31. honvédzászlóaljnál. Erdélyben. Jún. (16)– főhadnagy a Désen, főként románokból alakuló zászlóaljnál. Júl. (16)– százados az időközben 137. honvédzászlóaljjá lett alakulatnál Aradon. A világosi fegyverletételnél esik fogságba.

1867/68. írnok az erdélyi főkormányszéknél, a kolozsvári honvédegylet tagja. Az 1870-es évektől hivatalnok a magyar belügy-, majd hadügyminisztériumban. (Szabadságolt állományú honvéd őrnagy.)

446. LUKÁCS DÉNES honvéd ezredes

1818. Nagyvárad (Bihar m.)–1868. IV. 1. Nádudvar (Hajdú kerület). Vagyontalan nemesi származású, magyar (örmény eredetű). 1830-tól a cs. k. hadseregben szolgál, bombázkari őrmester, az 5. tüzérezred budai iskolájának tanára. 1848 április végétől hadnagy.

Májustól az Országos Nemzetőr Haditanács beosztott tisztje. VIII. 24-től honvéd tüzér főhadnagy, tüzérségi előadó ugyanitt. IX. 28 (X. 1)-től százados, a honvédtüzérség szervezője. X. 19 (16)-tól őrnagy, a tüzérségi osztály főnöke az Országos Nemzetőri Haditanácsnál, majd a HM-ben. E beosztásában 1849. I. 28 (16)-tól alezredes. V. 28 (16)-tól ezredes, a honvédtüzérség főparancsnoka Nagyváradon. Világosnál esik fogságba.

Aradon 18 évi várfogságra ítélik. 1856-ban kegyelmet kap. 1867-től árvagyám Nádudvaron.

417. A kézdivásárhelyi ágyúöntöde. Előtérben áll Gábor Áron

450. Magyarország és Erdély egyesülésének allegóriája

753. TOMPOS GERGELY honvéd őrnagy

1820. Tövis (Alsó-Fehér m., Erdély)–1885. Erzsébetváros (Küküllő m.). Polgári származású, magyar (örmény eredetű).

1848 októberétől százados az aranyosszéki önkéntes nemzetőr-zászlóaljban. 1849. II. 9-én súlyosan megsebesül a piski csatában. III. 23 (9)-én azonos rangban áthelyezik a 77. honvédzászlóaljhoz. IV. 24-én 3. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. V. 27-től ideiglenesen, VIII. 2 (1)-től őrnagyi rangban zászlóaljának parancsnoka.

1867/68-ban a Küküllő megyei honvédegylet elnöke. 1877–1882-ben Erzsébetváros polgármestere.

184

Kiss Ernő altábornagy aradi vértanú

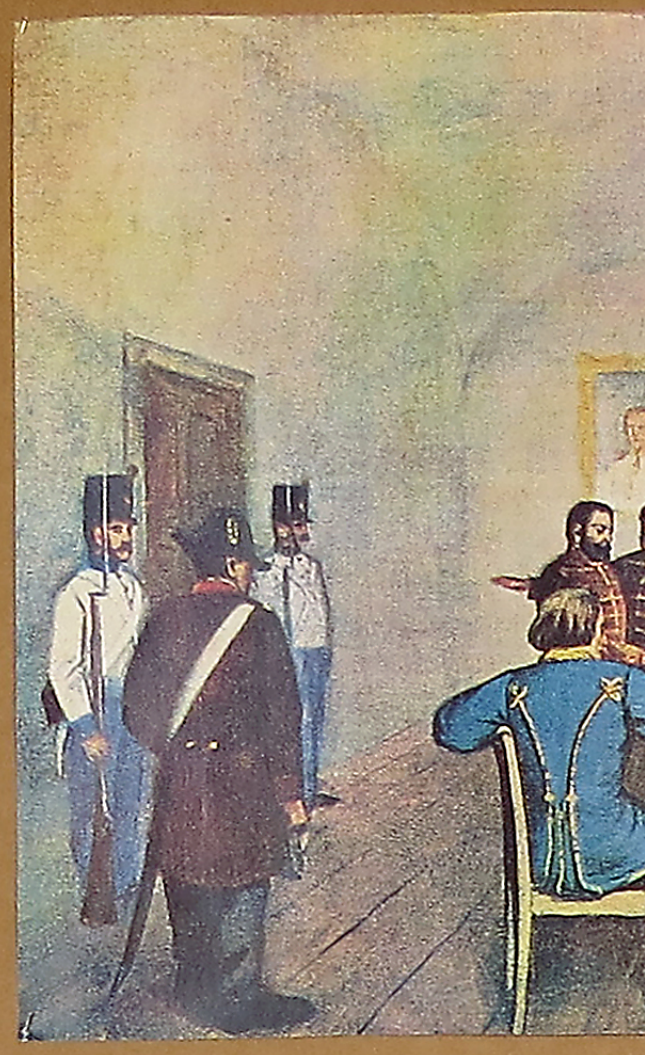

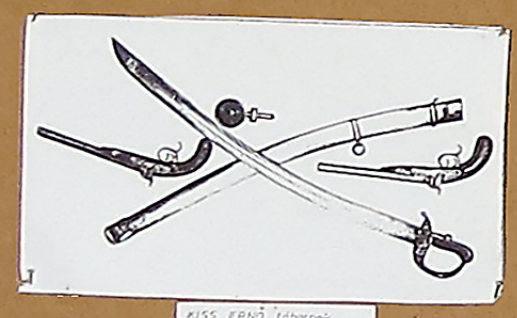

KISS ERNŐ tábornok szolgálati kardja pusztafalvi lőportartóval

A' menydörgés tisztítja a' léget, — az ágyuk menydörgése veri szét az ellenséget, 's öldöklö golyói semmiitik meg, mentél több ágyuja van a' hazának, annal biztósabb ex ármánykodó ellenség megtörendése. Ez a' czél.

Le azért Polgárok a' harangokkal, változzanak át öldöklö ágyukká. Isten ugy akarta, hogy a'magyar ember ágyu menydörgései között imádja, és hivja segédül Istenét.

A' hazának czélra is van szüksége. — A' förs gyökeres magyar varrasok tele vagynak még öseikről öröklött czinedényekkel, mellyeknek ex időben vagy semmi, vagy heves haszna't veszik. Felhivok azért mindenkit, szivesked jék azt, mit bir, a' haza-oltárára letenni. Ha a' hon fly sulyos perczeiben valaki ingyen nyujtya át a' Hon kedvesen veszi, ellen esetben pénzen is bévásárolja.

Polgárok! istentelenül megtámadott Hazánk, alkotmányos szabadságunk megmentéséről, személy és vagyon bátorságunk megvédéséről van szó. —

Nyujtsátok sebesen a' vértelem eszközeit ide!

Kolosvárt Martius 8-án 1849.

Az egyesült Magyar és Erdélyország tellhatalma erantyu biztese,
CSANY LASZLO.

51. térkép. Az erdélyi hadműveletek 1848. december 18-tól 1849. február 9-ig

Kiss Ernő levele leányához, Bobor Györgynéhez

Kedves jó Róza!

Megadás Isten akaratában illik egy vallásos, müvelt asszonyhoz. Ezért kérlek téged, ha csak egy kicsit szeretsz: mellőzz minden hiábavaló exaltációt [szélsőséget], hanem őrizd meg egészségedet gyermekeidnek és téged forrón szerető atyádnak

Ernő

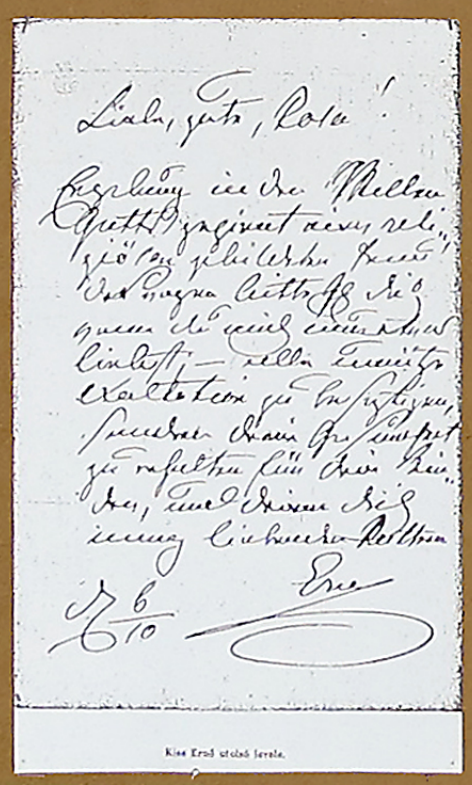

Kiss Ernő utolsó levele.

Az eleméri templom

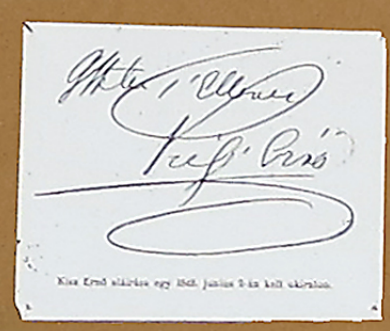

Kiss Ernő aláírása egy 1848. július 8-án kelt okiraton.

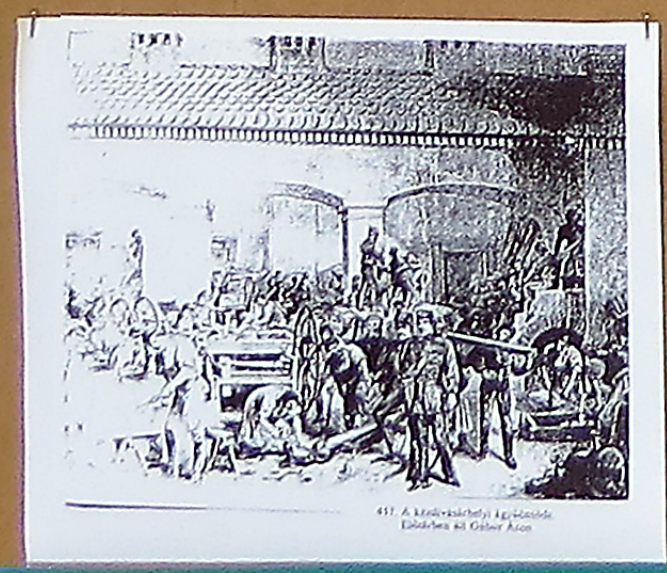

457. A kézdivásárhelyi Egyházmegye
Előadóhelyen áll Gábor Áron

450. Magyarország és Erdély egyesülésének

– 1849

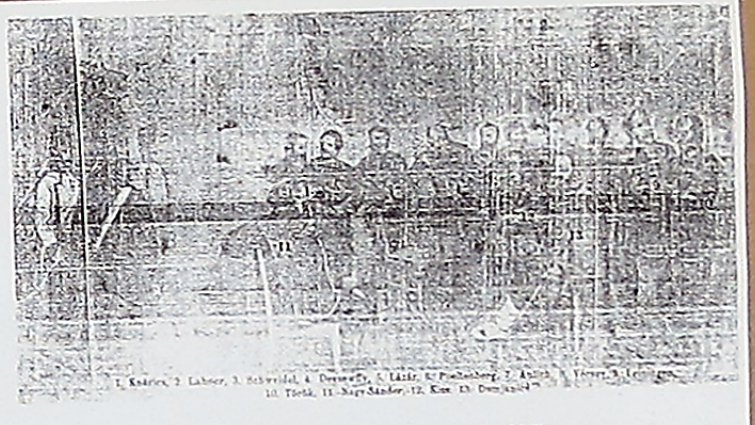

Az aradi tizenhárom a vérbíróság előszobájában.

Az Andrássy-kormány magyarországi miniszterei
GOROVE ISTVÁN

Az aradi vértanúk bitófája (Jendrassik fenő rajza)

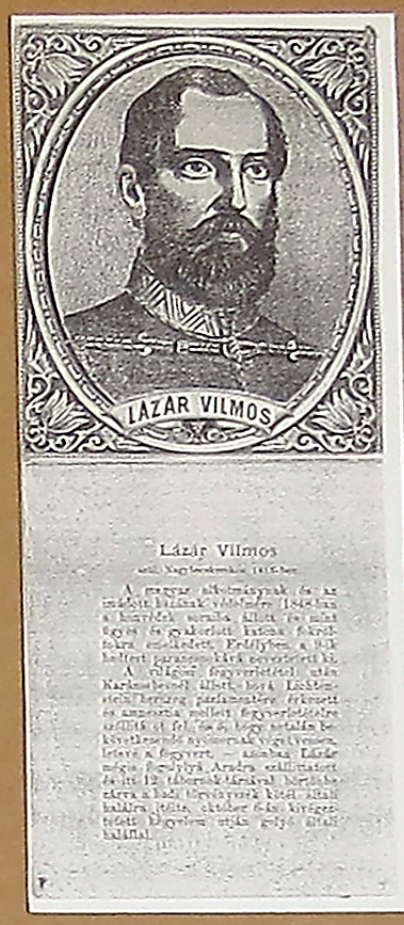

Lázár Vilmos

138. Czecz (Czetz) János honvéd tábornok
1822. VI. 8. Gidófalva (Háromszék, Erdély)–1904. IX. 6. Buenos Aires. Kisbirtokos nemesi származású, apja cs. k. százados, magyar (apai ágon örmény eredetű). A bécsújhelyi katonai akadémián végez. 1842-től hadnagy a 62. gyalogezrednél, 1841-től a Bécsi Katonai Térképészeti Intézetnél dolgozik.
1848. VII. 12-től cs. k. főhadnagy, segédtiszt a magyar HM-ben. X. 9 (1)-től honvédvezérkari százados. X. 30 (16)-tól őrnagy ugyanitt. XI. 16-tól a felső-erdélyi hadtest vezérkari főnöke, majd rövid ideig parancsnoka. XII. 30 (1)-tól alezredes. 1849. III. 29 (II.16)-tól ezredes és hadosztályparancsnok. IV. 8-án 3. osztályú érdemjelet kap. V. 8 (16)-tól tábornok, az Erdélyi hadsereg ideiglenes parancsnoka, egyben kitüntetik a katonai érdemjel 2. osztályával. V. 29-től szolgálaton kívül (beteg).
1849 őszén emigrál, Argentínában telepedik le. Megalapítja és vezeti a Buenos Aires-i katonai akadémia térképészeti intézetét. Halála után szobrot állítottak emlékére, amely Buenos Aires egyik terén áll ma is.

241. Gorove Antal honvéd őrnagy
1822. X. 30. Kisgyán (Bihar m.)–1881. XI. 27. Budapest. Kisbirtokos nemesi származású, magyar (örmény eredetű). A nagyváradi jogakadémián végez. Ügyvéd, 1848. V. 23-tól bihar megye aljegyzője.
1848. V. 27-től őrkéntes a 3. honvédzászlóaljban. VII. 17-től hadnagy, 1849. I. 16-tól főhadnagy, II. 8 (1)-től százados ugyanitt. Április közepétől zászlóaljának ideiglenes parancsnoka. IV. 25-én 3. osztályú, V. 22-én 2. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. VI. 15 (7)-től őrnagy, az alakuló 103. zászlóalj parancsnoka. Világosnál esik fogságba.
Közlegényként besorozzák a cs. hadseregbe, 1858-ban hadnagyként szerel le. 1869-től szabadságolt állományú honvéd őrnagy. 1870-től a katonai felsőbíróságok elnöke. 1871-től alezredes. 1877-ben nyugalmazzák.

Bogdánffy (1848–49-ben Bogdánfi) Ferenc, szamosújvári, *századi*
1830. Kolozsvár – 1910. Budapest. Apja Bogdánffy Gábor postamester. Magyar (örmény eredetű), örmény katolikus, nőtlen. (B. Antal honvéd alezredes öccse.) Végzős jogász.
1848. június– önkéntes a 3. honvédzászlóaljban. Részt vesz a délvidéki harcokban. 1849. ápr. (5)– hadnagy a 31. honvédzászlóaljnál Erdélyben. Jún. (16)– főhadnagy a Désen, főként románokból alakuló zászlóaljnál. Júl. (16)– százados az időközben 137. honvédzászlóaljjá lett alakulatnál Aradon. A világosi fegyverletételnél esik fogságba.
1867/68. írnok az erdélyi főkormányszéknél, a kolozsvári honvédegylet tagja. Az 1870-es évektől hivatalnok a magyar belügy-, majd hadügyminisztériumban. (Szabadságolt állományú honvéd őrnagy.)

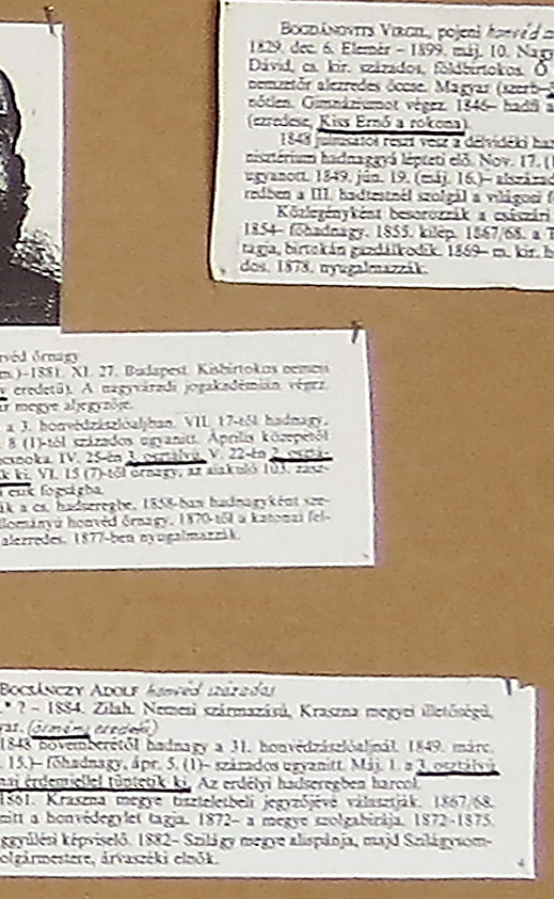

Boczánovits Viktor, pajeni *honvéd százados*
1829. dec. 6. Elemér – 1899. máj. 10. Nagybecskerek. Apja Bogdánovits Dávid, cs. kir. százados, földbirtokos. Ő maga B. Vilhildd 1848/49-es nemzetőr alezredes öccse. Magyar (szerb–örmény eredetű), r. katolikus, nőtlen. Gimnáziumot végez. 1846– hadtl a 2. Hannover huszárezredtől (ezredese, Kiss Ernő a rokona).
1848 júniusától részt vesz a délvidéki harcokban, a magyar Hadügyminisztérium hadnaggyá léptetni elő. Nov. 17. (16)– honvédhusszár főhadnagy ugyanott. 1849. jún. 19. (máj. 16.)– alezredes, továbbra is a 2. huszárezredben a III. hadtestnél szolgál a világosi fegyverletételig.
Közlegényként besorozzák a császári hadseregbe. 1851– hadnagy, 1854– főhadnagy. 1855. kilép. 1867/68. a Torontál megyei honvédegylet tagja, birtokán gazdálkodik. 1869– m. kir. honvéd főhadnagy, majd százados. 1878. nyugalmazzák.

Boczánczy Adolf *honvéd százados*
1830.* ? – 1884. Zilah. Nemesi származású, Kraszna megyei illetőségű, magyar. (*örmény eredetű*)
1848 novemberétől hadnagy a 31. honvédzászlóaljnál. 1849. márc. (febr. 15.)– főhadnagy, ápr. 5. (1)– százados ugyanitt. Máj. 1. a 3. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. Az erdélyi hadseregben harcol.
1861. Kraszna megye tiszteletbeli jegyzőjévé választják. 1867/68. ugyanitt a honvédegylet tagja. 1872– a megye szolgabírája. 1872-1875. országgyűlési képviselő. 1882– Szilágy megye alispánja, majd Szilágysomlyó polgármestere, árvaszéki elnök.

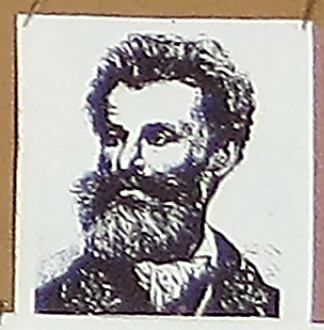

446. Ludics Dénes honvéd ezredes
1818. Nagyvárad (Bihar m.)–1868. IV. 1. Nádudvar (Hajdú kerület). Vagyontalan nemesi származású, magyar (örmény eredetű). 1838-tól a cs. k. hadseregben szolgál, bombázókari őrmester, az 5. tüzérezred budai iskolájának tanárja. 1848 április végétől hadnagy.
Májusától az Országos Nemzetőri Hadirandács beosztott tisztje. VIII. 24-től honvéd tüzér főhadnagy, tüzérségi előadó ugyanitt. IX. 28 (X. 1)-től százados, a honvédtüzérség szervezője. X. 19 (16)-tól őrnagy, a tüzérségi osztály főnöke az Országos Nemzetőri Hadirandácsnál, majd a HM-ben. E beosztásában 1849. I. 28 (16)-tól alezredes. V. 28 (16)-tól ezredes, a honvédtüzérség főparancsnoka Nagyváradon. Világosnál esik fogságba.
Aradon 18 évi várfogságra ítélik. 1856-ban kegyelmet kap. 1867-től árvaszéki Nádudvaron.

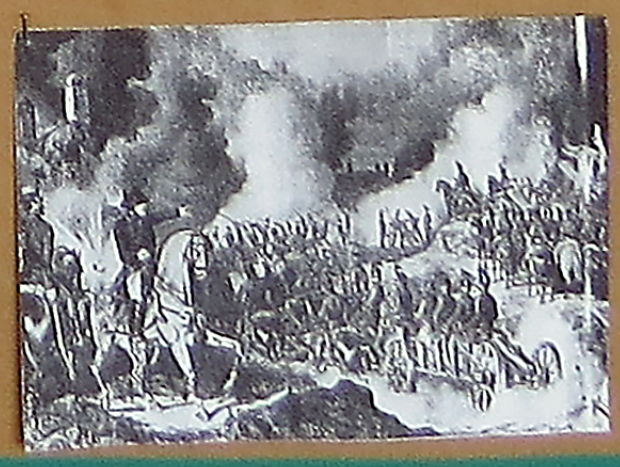

753. Tompos Gergely honvéd őrnagy
1820. Tövis (Alsó-Fehér m., Erdély)–1885. Erzsébetváros (Külső m.). Polgári származású, magyar (örmény eredetű).
1848 októberétől százados az aranyosszéki önkéntes nemzetőr-zászlóaljban. 1849. II. 9-én súlyosan megsebesül a páki csatában. III. 23 (9)-án azonos rangban áthelyezik a 77. honvédzászlóaljhoz. IV. 24-én 3. osztályú katonai érdemjellel tüntetik ki. V. 27-től ideiglenesen, VIII. 2 (1)-től őrnagyi rangban zászlóaljának parancsnoka.
1867/68-ban a Külső megyei honvédegylet elnöke. 1877-1882-ben Erzsébetváros polgármestere.

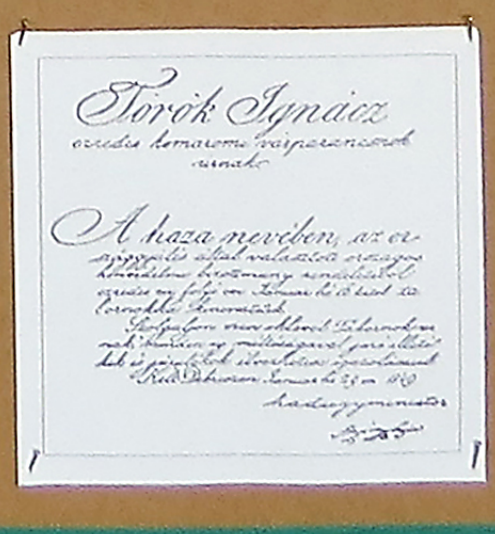

Török Ignácz
ezredes honvéd tábornok
részére

A haza nevében, az országgyűlés által választott országos honvédelmi bizottmány rendeléséből ezredes úr felé ezennel kinevezem a honvédő hadsereg tábornokává.
Kelt Debreczen, Szent Mihály hó 25-én 1849.
Kossuth Lajos
honvédelmi miniszter
Szemere Bertalan
miniszterelnök

1848 - 1849

Magyarörmények az 1848-49-es szabadságharcban

PETŐFI SÁNDOR (1823–1849)

Négy nagyvenyimyokas aprónyomtatvány: három Gráner János szegedi nyomdájában készült, egy pedig Szabadkán, Bittermann Károly nyomdájában (a budapesti Magyar Országos Levéltár gyűjteményéből)

LÁZÁR VILMOS
honvéd ezredes

A Torontál megyei Nagybecskereken született 1815-ben, vagyontalan magyar-örmény nemesi családból.

A császári és királyi hadseregben 1834-től 1844-ig szolgált, a 34. gyalogezred hadnagyaként szerelt le.

Polgári pályafutása során – főpénztárnok az Első Magyar Kölcsönös Takarékpénztárnál – 1848-ban jelentkezik a 39. honvédzászlóaljnál, ahol főhadnagyi rangot kap. Miután kivált képesség parancsnok, gyorsan emelkedik a ranglétrán. Előbb ezredes az 1. zászlóaljban, 1849 februárjától zászlóaljparancsnok. Áprilisban a Zemplénben állomásozó csapatok parancsnoka, június közepétől hadosztályparancsnok, július 16-tól altábornagy, július végétől a 9. hadtest parancsnoka.

Legelső önálló hadművelete a Felvidék védelmében hajtja végre, de rövidesen az utolsó, vereség nélküli ütközetének is. Erre Bem nevezi ki a csata után.

A 9. hadtest maradványait, Lugossal, augusztus 19-én önnek le a fegyvert, Lázár ismételt kérése a fáborosokkal együtt áll a honvéd élé.

Külső által halálra ítélt, de szabadságharc utáni hogy a császári hadseregnek adta meg magát, és mivel csak a szabadságharc utáni napjaiban lett ezredes, Ernst és Moser hadtörök javaslatára Haynau az ítéletet „kegyelemből" főbelövésre változtatta. Marad-e kérvényt – hosszas kérnek után – 1913-ban találták meg az aradi vár sáncában, végül nyughelyét is itt emlékoszlop szobrászában lett.

Közvégre előtt-ügyi irta a fővárosnak: „Adj gyermekeink mindegyikének, ha kikerülnek a világba, egy emléket ülnem – élő példát annak, hogy az, aki becsületesen és tisztán élte rgéte életét – nyugodtan hó meghalni, ha kötelessé is, mint én."

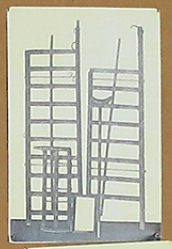

453. A kolozsvári nemzetőrség szabályzatkönyvének címlapja, 1848

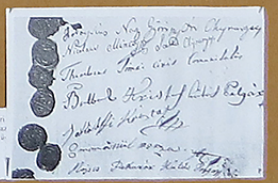

407. Szamosújvári polgárok eskütétele az 1838. évi húsegesek oklevelén

466. Zalatna a polgárháborús pusztulás után. Egykorú rajz

1 sorozat. LÁZÁR VILMOS, 1815–1849. 50 aram

Honvédtisztek, aradi vértanú. Fiatalon lépett katonai szolgálatba s a szabadságharcban, mint délvidéki parancsnok az utolsó nagyobb, majd Temes városi vitéz harcol.

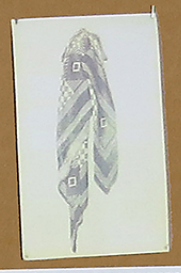

LÁZÁR VILMOS TÁBORNOK SELYEMKENDŐJE, MELLYEL SZEMÉT AGYONLŐVÉSKOR BEKÖTÖTTÉK

Magyar Katonai Érdemrend I. osztályának csillaga 1849

Lázár Vilmos levele feleségének

Arad, október 5-én 1849. estve

Kedves szentem, egyetlen Marim! Mindenem e földon! – Egy sejtelem mondja nekem, hogy holnap reggel, mielőtt még egyszer láthatnálak – elvérzettem – és velem több becsületes, derék bajtársaim! Marim! Te, aki szívem minden hézagját birtad, Te magad maradsz e földön. – Te voltál mindenem, Te leszesz utolsó sóhajtásom. – De marad még neked egypár jó embered, és az én és a Te szegény gyermekeid. Ezekben találd fel minden földi boldogságodat, ezekben összpontosítsd szeretetedet, és az Isten kebledbe fogja önteni a vigasztalás balzsamát – és arra törekedj is, ezt kívánja nyugodalmam a másik világon, melynek rejtélyei előttem nemsokára megnyílnak! Én érted és nyugodalmodért fogok az Istenhez imádkozni – Te, édesem, mindenem, hasonlóképpen értem imádkozz. – Károly szavát birom, hogy róla és gyermekeinkről gondoskodni fog. Szerencs* hátravan ugyan, de jóakarat ki fogja pótolni a hiányzót. – Isten Veled! Isten veletek! Szeretném beléd lehelleni utolsó sóhajtásom – de az ügyis meg fog történni. Én mártír vagyok, és ártatlanul halok meg. Az Isten, aki még sohasem hagyott el, most sem fog elhagyni – én pedig szellemképp körül foglak lebegni mindenha! Légy nyugodt, és élj boldogul – örök szerelemmemben. – Ott fenn ismét látjuk egymást, ha van egy jobblét. – Képzeletemben dobogó szívemhez szoritlak, csókollak – és maradok siromigian hű, szerető

Vilmosod

Kedves gyermekeim! jók legyetek! Szeressétek egymást! éljetek anyátokat vigasztalva, szeretve. – Szerető apátok

Vilmos

NOVÁK TIVADAR, *vásárhelyi* — **honvédhuszár főhadnagy**

*1811. ápr. 9. Szamosújvár, – †1849. márc. 14. Pest,
N. Márton szamosújvári örmény főbíró, magyarláposi birtokos fia, r. kat.
1848. dec. 26 (16)- honvéd főhadnagyi rangban a pest-budai nemzetőrség gróf Ráday ómagy vezette zászlóaljának segédtisztje.
1849 januárjában Pesten császári katonákat próbál rábeszélni az átállásra, elfogják.
A császári bíróság halálra ítéli és kivégzik.
Gudenus: 378. – Bona: HIII-583. – Ö-H. 432. — Szongott:

NURICSÁN JÓZSEF — honvéd főhadnagy

*1817. márc. 26. Kolozsvár, – †1901. jún. 30. Szamosújvár, ref.
Tanulmányait Bécsben végzi. 1848. vanúti díjnok Lundenburghan (Bécs mellett).
A szabadságharcban előbb nemzetőr, részt vesz az erdélyi harcokban. 1849. júl. 24 (máj. 1)- főhadnagy a 3. honvéd vadászezred 15. századánál Maros vásárhelyen, majd a tartalék hadtestnél Szegeden.
A fegyverletétel után besorozzák, 9 hónap eltöltével leszerelik.
1866-1882. a szamosújvári fegyintézet ellenőre.
Bona: HII-588. – Ö-H. 431.

PAP(P) MÁRTON, *somogyomi* — **honvédhuszár hadnagy**

*1821 k. Somogyom (?), Küküllő m., – †1893. aug. 6. Erzsébetváros. Somogyomi birtokos, gazdálkodó.
1849 tavaszán beáll a 15. Mátyás huszárezred székelyföldön alakuló osztályához. Jún. 9- hadnagy a hátszegi kerület román újoncaiból alakuló – későbbi 135. – honvédzászlóaljában. A tartalékhadtesttel világosnál teszi le a fegyvert.
Besorozzák a császári hadseregbe. Később haláláig birtokán gazdálkodik.
Bona: HII-638. – Ö-H. 674.

PAPP MIHÁLY — **honvéd főhadnagy**

*1807. (Aranyos-) Egerbegy, Aranyosszék, – †1876. aug. 30. Szemerja, Háromszék.
1826- közvitéz, 1832- őrmester, 1848. ápr. 16- hadnagy. Nós, családos.
1848 őszén ezredével csatlakozik a honvédsereghez. Részt vesz Háromszék önvédelmi harcában.
1849. ápr. 19 (1)- főhadnagy, ezredének raktárparancsnoka. Zsibónál teszi le a fegyvert.
A császári hadbíróság előbb megfosztja rangjától, (Arad, 1850. febr. 27.), majd rehabilitálják és nyugalmazzák (Márc. 14.)
Bona: HII-639; – Armenia, 1892. márc.

PÁTRUBÁN MÁRTON — honvéd főhadnagy

*1819. Szászkeresztúr, Udvarhelyszék, –†?. R. kat. Kereskedő. Nőtlen.
Őrmester a 3. honvédzászlóaljnál. 1849. ápr. 16- hadnagy. máj 11 (159- főhadnagy, az Egerben szerveződő 95. zászlóaljnál.
1854. febr. 24. Nagyszebenben politikai szervezkedésért 5 évi sánc fogságra ítélik.
1856. júl. 12. Königgrätzből szabadul amnesztiával. Szülőhelyén telepedik le.
Bona: HII-647. – Ö-H. 1735.

PLACSINTÁR GYÖRGY — **honvéd főhadnagy**

*1826. k. – †?. P. Dávid Békés megyei táblabíró és Dániel Karolina fia. R. kat., nemes. Jogot végez. Nőtlen.
Előbb számvevő gyakornok a 29. honvédzászlóaljnál az aradi ostromseregben, 1849. máj. (16)- számvevő hadnagy a pécskai katonai ruházati raktárnál. Jún. 22. áthelyezik a szerveződő 133. zászlóaljhoz. Végül főhadnagy és Bergmann ezredes aradi várőrségi parancsnok segédtisztje a vár feladásáig.
1861. Békés megye esküdtjévé választják. 1867. a Békés megyei Honvédegylet tagja.
Gudenus: 431. – Bona: HIII-689.

VOITH MIKLÓS — **honvéd hadnagy**

*1817. dec. 18. Magyarlápos, Belső-Szolnok m., – †?. R. kat. Apja közbirtokos. Jogot végez. Gazdálkodó. Nős, felesége Papp Mária.
1848 nyarán a dési nemzetőrség hadnagyává választják. Nov. 1- önkéntes, nov. 20- őrmester, 1849. febr. (jan. 26)- hadnagy a 11. (kolozsvári) honvédzászlóaljban.
1867. ügyvéd, majd városi ügyész Szamosújváron. 1867. és 1890. ui. a Honvédegylet tagja. 1870- szabadságolt állományú honvéd főhadnagy, 1893, részt vesz a budai honvédszobor felavatásán.
Bona: HIII-486. – Ö-H. 643.

ZAKARIÁS (ZACHARIÁS) JÁNOS — **nemzetős százados**

*1827. ?, – †1888. aug. 4. Zilah (Sztojkafürdő, Szolnok-Doboka vm.). Joggyakornok.
Előbb a bükali (Kolozs m.) nemzetőrség századosa, 1849. máj. 31. (jún. 1)- hadnagy a Tordán alakuló – a későbbi 134. – honvédzászlóaljban.
Zilahi ügyvédként és megyebizottsági tagként hal meg.
Gudenus: 497. — Bona: HIII-261. – Ö-H. 140.

Honvéd gyalogsági tiszthelyettes

Honvéd huszár tiszthelyettes

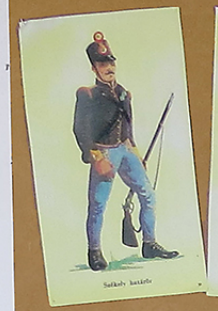

Honvéd tábornok

Honvéd tábornok

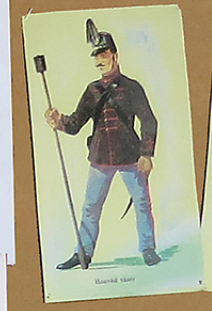

Honvéd tüzér

Vörösingesek honvéd gyalogos

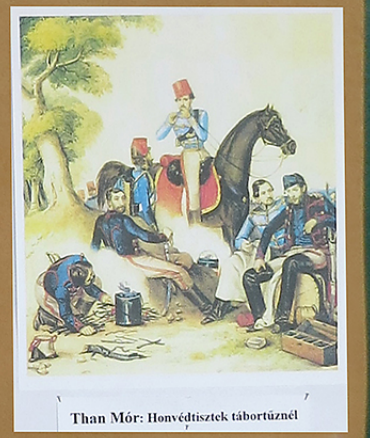

Than Mór: Honvédtisztek tábortűznél

184

PETŐFI SÁNDOR (1823–1849)

MÁS ÍZBEN

PERLASZ VÁROSBAN

TÖRTÉNT

CSATA

ÉS

GYŐZEDELEM.

Nyomd

VERSECZI

GYŐZELEM.

A

FUTAKI CSATA.

EGY A CSATÁBAN RÉSZT VETT

SZABADSÁGI NEMZETŐRNEK FIA

ÁLTAL.

NÉHÁNY NEVEZETES NAP

A' HONS

TÖRÖKBECSEIEK

ÉLETÉBŐL

1848-ban

HÚSVÉT ÓTA.

Négy negyvennyolcas aprónyomtatvány: három Grünn János szegedi nyomdájában készült, egy pedig Szabadkán, Bittermann Károly nyomdájában
(a budapesti Magyar Országos Levéltár gyűteményéből)

LÁZÁR VILMOS
honvéd ezredes

A Torontál megyei Nagybecskereken született 1815-ben, vagyontalan magyar-örmény nemesi családból.

A császári és királyi hadseregben 1834-től 1844-ig szolgált, a 34. gyalogezred hadnagyaként szerelt le.

Polgári pályafutás után – főpénztáros az Első Magyar Központi Vasútnál – 1848-ban jelentkezik a 39. honvédzászlóaljnál, ahol főhadnagyi rangot kap. Miután kiváló képességű parancsnok, gyorsan emelkedik a ranglétrán. Először szárados az 1. utászezredben; 1849 februárjától utászkari őrnagy. Áprilisban a Zemplénben állomásozó csapatok parancsnoka, június közepétől hadosztályparancsnok, július 16-tól alezredes, július végétől a 9. hadtest parancsnoka.

Legjelentősebb haditettét a Felvidék védelmében hajtja végre, de részese az utolsó, vesztes temesvári ütközetnek is. Ezredesé Bem nevezi ki a csata után.

A 9. hadtest maradványai Lugosnál, augusztus 19-én teszik le a fegyvert. Lázár törzstiszt létére a tábornokokkal együtt áll a bíróság elé.

Kötél általi halálra ítélik, de tekintettel arra, hogy a császári hadseregnek adta meg magát, és mivel csak a szabadságharc utolsó napjaiban lett ezredes, Ernst és Moser hadbírók javaslatára Haynau az ítéletet „kegyelemből" főbelövésre változtatta. Maradványait – hosszas keresés után – 1913-ban találták meg az aradi vár sáncában; végső nyughelyet ő is az emlékoszlop tövében lelt.

Kivégzése előtti éjjel írta feleségének: „Adj gyermekeink mindegyikének, ha kilép a világba, egy emléket tőlem – élő jelül annak, hogy az, aki becsületesen és tisztán élte egész életét – nyugodtan bír meghalni, ha ártatlanul is, mint én."

Lázár Vilmos levele feleségének

Arad, október 5-én 1849. estve

Kedves szentem, egyetlen Marim! Mindenem e földon! – Egy sejtelem mondja nekem, hogy holnap reggel, mielőtt még egyszer láthatnálak – elvérzettem – és velem több becsületes, derék bajtársaim! Marim! Te, aki szivem minden hézagját birtad, Te magad maradsz e földön. – Te voltál mindenem, Te leszesz utolsó sóhajtásom. – De marad még neked egypár jó embered, és az én és a Te szegény gyermekeid. Ezekben találd fel minden földi boldogságodat, ezekben összpontositsd szeretetedet, és az Isten kebledbe fogja önteni a vigasztalás malasztait – és arra törekedj is, ezt kívánja nyugodalmam a másik világon, melynek rejtélyei előttem nemsokára megnyílnak! Én érted és nyugodalmodért fogok az Istenhez imádkozni – Te, édesem, mindenem, hasonlóképpen értem imádkozz. – Károly szavát birom, hogy rólad és gyermekeinkről gondoskodni fog. Szerencs* hátravan ugyan, de jóakarat ki fogja pótolni a hiányzót. – Isten Veled! Isten veletek! Szeretném beléd lehelleni utolsó sóhajtásom – de az úgyis meg fog történni. Én mártir vagyok, és ártatlanul halok meg. Az Isten, aki még sohasem hagyott el, most sem fog elhagyni – én pedig szellemképp körül foglak lebegni mindenha! Légy nyugodt, és élj boldogul – örök szerelmemben. – Ott fenn ismét látjuk egymást, ha van egy jobblét. – Képzeletemben dobogó szivemhez szorítlak, csókollak – és maradok siromiglan hű, szerető

Vilmosod

Kedves gyermekeim! jók legyetek! Szeressétek egymást! éljetek anyátokat vigasztalva, szeretve. – Szerető apátok

Vilmos

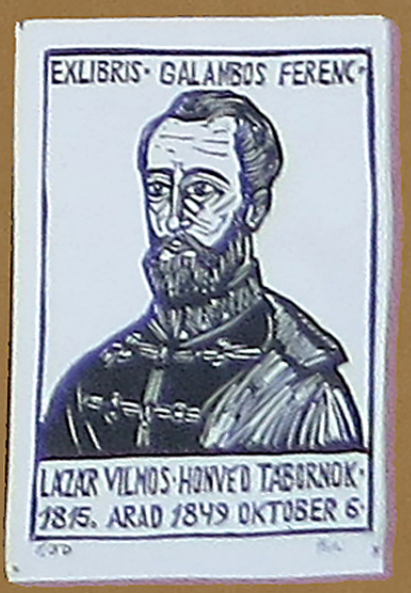

Magyar Katonai Érdemrend I. osztályának csillaga 1849

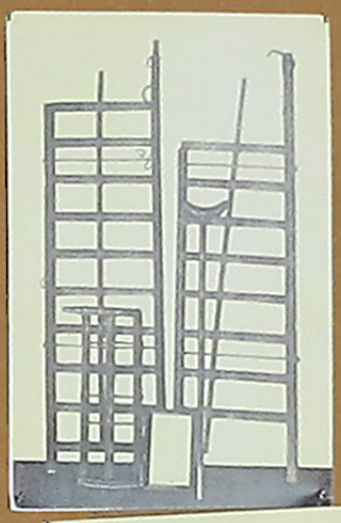

1. sorozat 50. szám

LÁZÁR VILMOS, 1815–1849.

Honvédtábornok, aradi vértanú. Fiatalon lépett katonai szolgálatba s a szabadságharcban, mint dandárparancsnok az északi megyékben, majd Temesvárott vitézül harcolt.

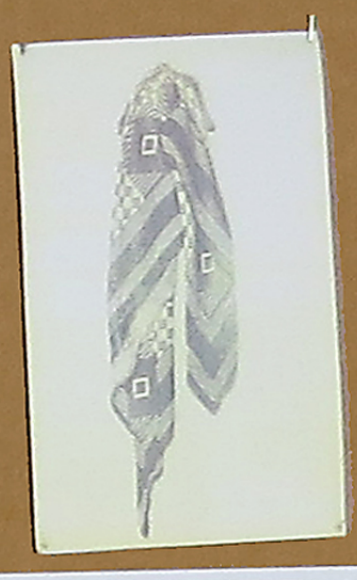

LÁZÁR VILMOS TÁBORNOK SELYEMKENDŐJE, MELLYEL SZEMÉT AGYONLÖVETÉSKOR BEKÖTÖTTÉK

466. Zalatna a polgárháború pusztulás után. Egykorú rajz

407. Szamosújvári polgárok aláírása az 1838. évi hűségeskü-okmányon

- 1849

Magyarörmények az 1848-49-es szabadságharcban

NOVÁK TIVADAR, *vásárhelyi* — **honvédhuszár főhadnagy**

*1811. ápr. 9. Szamosújvár, – †1849. márc. 14. Pest,
N. Márton szamosújvári örmény főbíró, magyarláposi birtokos fia, r. kat.
1848. dec. 26 (16)- honvéd főhadnagyi rangban a pest-budai nemzetőrség gróf Ráday őrnagy vezette zászlóaljának segédtisztje.
1849 januárjában Pesten császári katonákat próbál rábeszélni az átállásra, elfogják.
A császári bíróság halálra ítéli és kivégzik.
Gudenus: 378. – Bona: H/II-585; – Ö-H. i/32. — Szongott:

NURICSÁN JÓZSEF — honvéd főhadnagy

*1817. márc. 26. Kolozsvár, – †1901. jún. 30. Szamosújvár, ref.
Tanulmányait Bécsben végzi. 1848. vasúti díjnok Lundenburgban (Bécs mellett).
A szabadságharcban előbb nemzetőr, részt vesz az erdélyi harcokban. 1849. júl. 24 (máj. 1)- főhadnagy a 3. honvéd vadászezred 15. századánál Marosvásárhelyen, majd a tartalék hadtestnél Szegeden.
A fegyverletétel után besorozzák, 9 hónap elteltével leszerelik.
1866-1882. a szamosújvári fegyintézet ellenőre.
Bona: H/II-588; – Ö-H. i/33.

PAP(P) MÁRTON, *somogyomi* — **honvédhuszár hadnagy**

*1821 k. Somogyom (?), Kükűllő m., – †1893. aug. 6. Erzsébetváros. Somogyomi birtokos, gazdálkodó.
1849 tavaszán beáll a 15. Mátyás huszárezred székelyföldön alakuló osztályához. Jún. 9- hadnagy a hátszegi kerület román újoncaiból alakuló – későbbi 135. – honvédzászlóaljában. A tartalékhadtesttel világosnál teszi le a fegyvert.
Besorozzák a császári hadseregbe. Később haláláig birtokán gazdálkodik.
Bona: H/II-638; – Ö-H. i/34.

PAPP MIHÁLY — **honvéd főhadnagy**

*1807. (Aranyos-) Egerbegy, Aranyosszék, – †1876. aug. 30. Szemerja, Háromszék.
1826- közvitéz, 1832- őrmester, 1848. ápr. 16- hadnagy. Nős, családos.
1848 őszén ezredével csatlakozik a honvédsereghez. Részt vesz Háromszék önvédelmi harcában.
1849. ápr. 19 (1)- főhadnagy, ezredének raktárparancsnoka. Zsibónál teszi le a fegyvert.
A császári hadbíróság előbb megfosztja rangjától, (Arad, 1850. febr. 27.), majd rehabilitálják és nyugalmazzák (Márc. 14.)
Bona: HII-639; – Armenia, 1892. márc.

PÁTRUBÁN MÁRTON — honvéd főhadnagy

*1819. Szitáskeresztúr, Udvarhelyszék, –†?. R. kat. Kereskedő. Nőtlen.
Őrmester a 3. honvédzászlóaljnál. 1849. ápr. 16- hadnagy. máj 11 (159- főhadnagy, az Egerben szerveződő 95. zászlóaljnál.
1854. febr. 24. Nagyszebenben politikai szervezkedésért 5 évi sáncfogságra ítélik.
1856. júl. 12. Königgrätzből szabadul amnesztiával. Szülőhelyén telepedik le.
Bona: H/II-647. – Ö-H. i/35.

PLACSINTÁR GYÖRGY — **honvéd főhadnagy**

*1826. k. – †?. P. Dávid Békés megyei táblabíró és Dániel Karolina fia. R. kat., nemes. Jogot végez. Nőtlen.
Előbb számvevő gyakornok a 29. honvédzászlóaljnál az aradi ostromseregben, 1849. máj. (16)- számvevő hadnagy a pécskai katonai ruházati raktárnál. Jún. 22. áthelyezik a szerveződő 133. zászlóaljhoz. Végül főhadnagy és Bergmann ezredes aradi várőrségi parancsnok segédtisztje a vár feladásáig.
1861. Békés megye esküdtjévé választják. 1867. a Békés megyei Honvédegylet tagja.
Gudenus: 401. – Bona: H/II-689.

VOITH MIKLÓS — **honvéd hadnagy**

*1817. dec. 18. Magyarlápos, Belső-Szolnok m., – †?. R. kat. Apja közbirtokos. Jogot végez. Gazdálkodó. Nős, felesége Papp Mária.
1848 nyarán a dési nemzetőrség hadnagyává választják. Nov. 1- önkéntes, nov. 20- őrmester, 1849. febr. (jan. 26)- hadnagy a 11. (kolozsvári) honvédzászlóaljban.
1867. ügyvéd, majd városi ügyész Szamosújváron. 1867. és 1890. ui. a Honvédegylet tagja. 1870- szabadságolt állományú honvéd főhadnagy, 1893, részt vesz a budai honvédszobor felavatásán.
Bona: H/III-486; – Ö-H. i/43.

ZAKARIÁS (ZACHARIÁS) **JÁNOS** — **nemzetős százados**

*1827. ?, – †1888. aug. 4. Zilah (Sztojkafürdő, Szolnok-Doboka vm.). Joggyakornok.
Előbb a bikali (Kolozs m.) nemzetőrség századosa, 1849. máj. 31. (jún. 1)- hadnagy a Tordán alakuló – a későbbi 134. – honvédzászlóaljban.
Zilahi ügyvédként és megyebizottsági tagként hal meg.
Gudenus: 497. — Bona: H/III-261; – Ö-H. i/40.

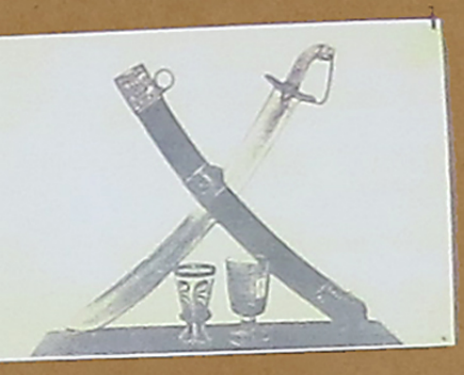

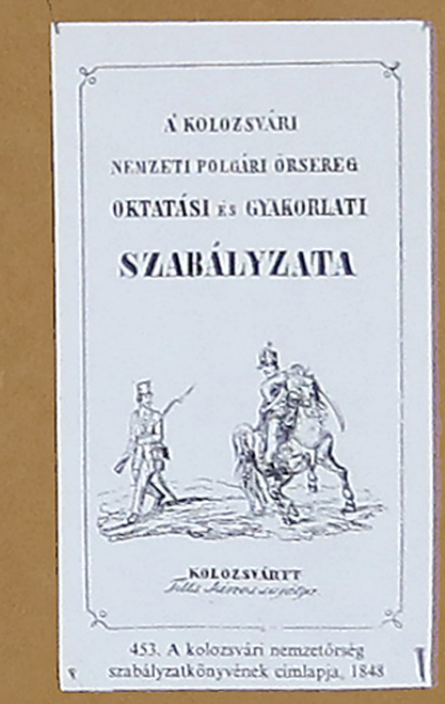

A KOLOZSVÁRI
NEMZETI POLGÁRI ŐRSEREG
OKTATÁSI ÉS GYAKORLATI
SZABÁLYZATA

KOLOZSVÁRTT

453. A kolozsvári nemzetőrség szabályzatkönyvének címlapja, 1848

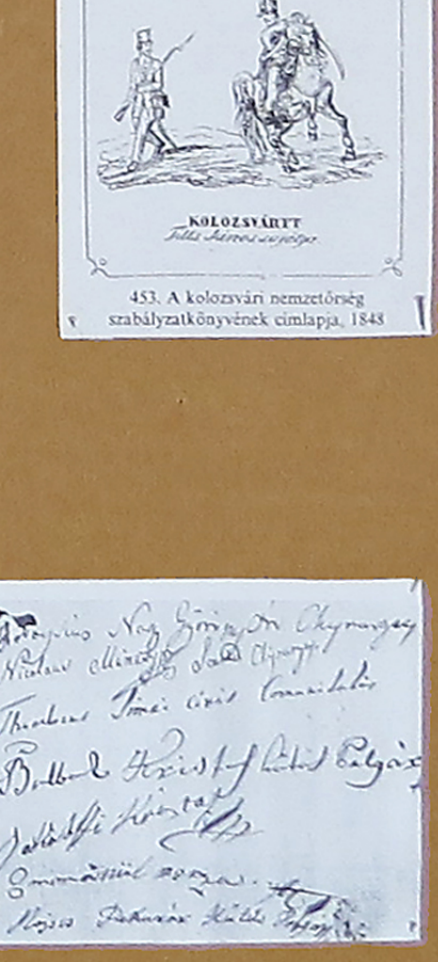

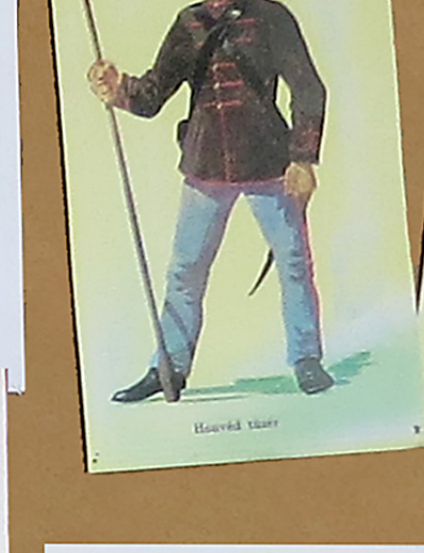

Székely határőr

Honvéd tábornok

Honvéd tüzér

Vörössipkás honvéd gyalogos

Honvéd gyalogsági törzstiszt

Honvéd huszár tiszthelyettes

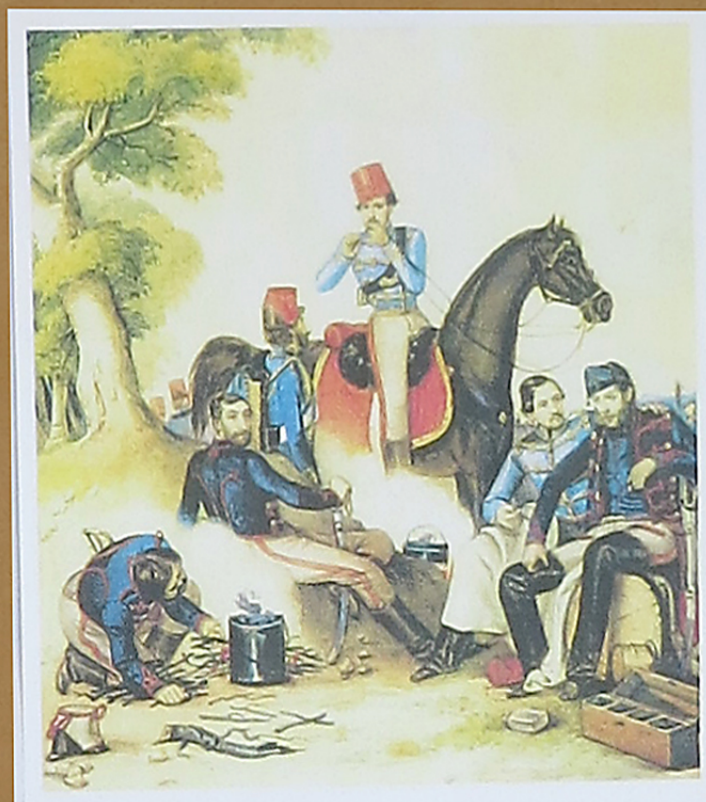

Than Mór: Honvédtisztek tábortűznél

1848 - 1849

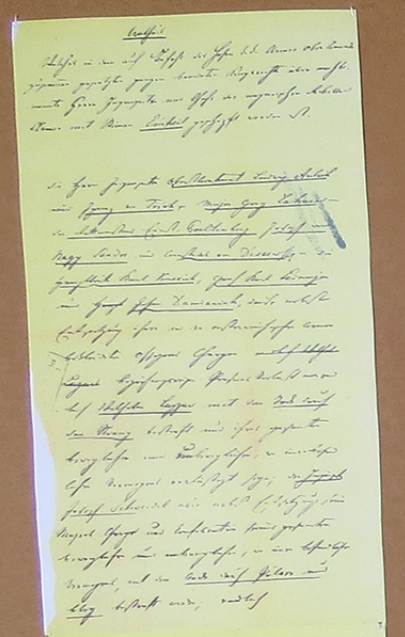

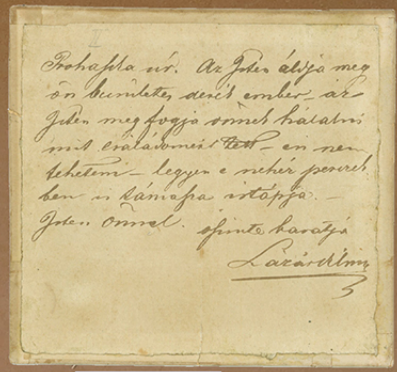

Lázár utolsó levele

ARAD

Arad, örök magyar gyász szép arája,
Feléd suhan ma sóhajunk, feléd,
Ki élsz sötéten és némán az árvá
Maros mentén, mely zúg ma gyászszenét.

A kincses Erdély öléről ered le
És erre tart e bánatos folyó,
Mely morajában sír Erdély keserve,
Mint tárogatón zengő bujdosó.

Arad! Köszönt a csonka Magyarország
S tört lobogóját lengeti neked,
Mely fátyolos, mint ez október-est.

De még lobog és égi kezek óvják,
Selymére örök, győztes glóriát von
A Krisztus jobbján – ama tizenhárom!

Juhász Gyula

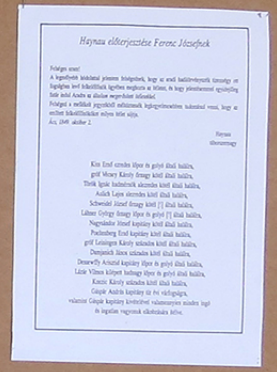

Cs. kir. Katonai Törvényszéki ítélet

	Elítélt egyének							
	kivégeztetnek		kötél-re	golyó-ra	vár		beso-roz-tatott	Össze-sen
	kötél által	golyó által			munkára	fog ságra		
	száma							
Az aradi várban 1849. évben elítéltek számára kimutatása	11	5	40	169	3	182	69	479 10 489

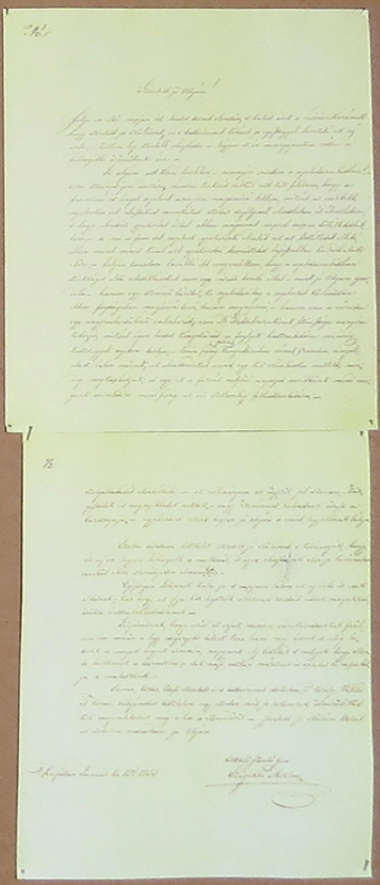

1848 -

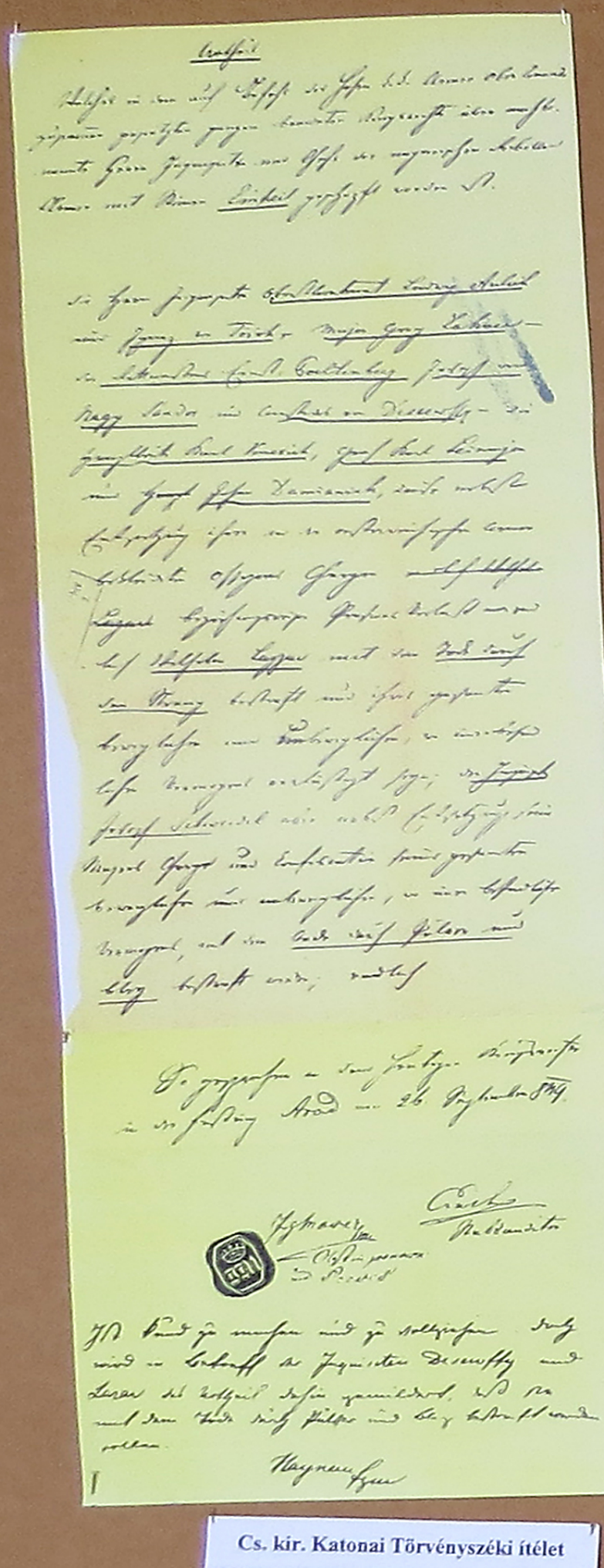

ARAD

Arad, örök magyar gyász szép arája,
Feléd suhan ma sóhajunk, feléd,
Ki élsz sötéten és némán az árva
Maros mentén, mely zúg ma gyászzenét.

A kincses Erdély ölérõl ered le
És erre tart e bánatos folyó,
Mely morajában sír Erdély keserve,
Mint tárogatón zengõ bujdosó.

Arad! Köszönt a csonka Magyarország
S tört lobogóját lengeti neked,
Mely fátyolos, mint ez október-est.

De még lobog és égi kezek óvják,
Selymére örök, gyõztes glóriát von
A Krisztus jobbján – ama tizenhárom!

Juhász Gyula

KISS ERNÕ, SOMVIRÁGI JÓZSEF, DESSEWFFY ARISZTID
ÉS LÁZÁR VILMOS AGYONLÖVETÉSE

	Elítélt egyének						
	kivégeztettek		kötél-re	golyó-ra	vár		be… ro… tat…
	kötél által	golyó által			munkára	fog ságra	
	száma						
Az aradi várban 1849. évben elítéltek sommás kimutatása	11	5	40	169	3	182	6…

Cs. kir. Katonai Törvényszéki ítélet

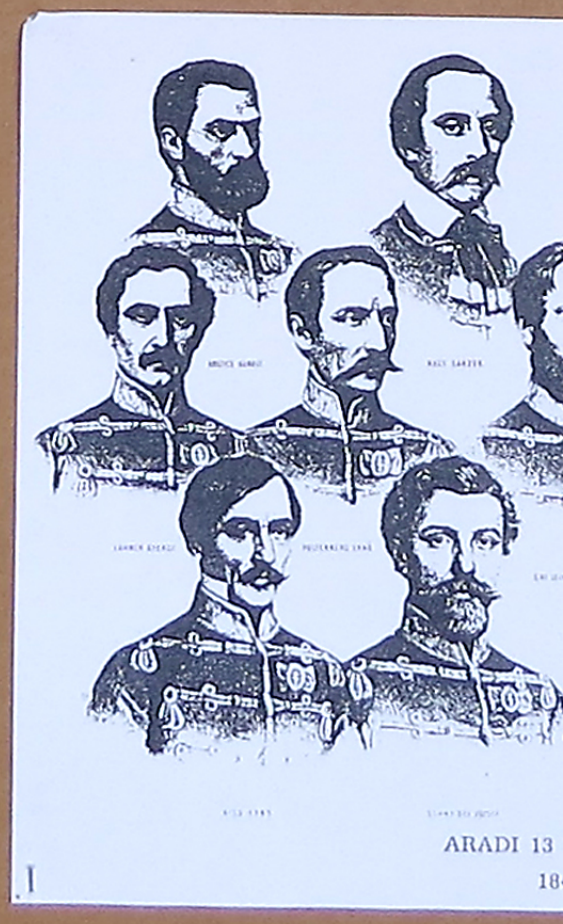

ARADI 13

1849

I

Protasia úr. Az Isten áldja meg ön buzgó keresztény ember – az Isten megfogja önnek hálatni mit családomért tett – én nem tehetem – legyen e nehéz percek ben is lánia apja istápja. –
Isten önnel. őszinte barátja
Lázár Klára

Lázár utolsó levele

Haynau előterjesztése Ferenc Józsefnek

Felséges uram!
A legmélyebb hódolattal jelentem felségednek, hogy az arnói hadüzővezetőnek tizenegy ott fogságban levő főkatonatiszt ügyében megbízása az iránt, és hogy jelentésemmel egyidejűleg fatár útján Aradra az általam megerősített ítéletemet.
Felséged a mellékelt jegyzékből emlékezetének legkegyelmesebben tudomásul venni, hogy az említett főkatonatisztek milyen bűnt sújtja.
Arc, 1849. október 2.

Haynau
táborszernagy

Kiss Ernő ezredes lőpor és golyó általi halálra,
gróf Vécsey Károly őrnagy kötél általi halálra,
Tihrik Ignác hadnagyok ellenében kötél általi halálra,
Aulich Lajos ellenében kötél általi halálra,
Schweidel József őrnagy kötél [?] általi halálra,
Lahner György őrnagy lőpor és golyó [?] általi halálra,
Nagysándor József kapitány kötél általi halálra,
Poelnenberg Ernő kapitány kötél általi halálra,
gróf Leiningen Károly ezredes kötél általi halálra,
Damjanich János ezredes kötél általi halálra,
Dessewffy Arisztid kapitány lőpor és golyó általi halálra,
Lázár Vilmos kilépett hadnagy lőpor és golyó általi halálra,
Knezic Károly ezredes kötél általi halálra,
Görgei András kapitány tíz évi várfogságra,
valamint Görgei kapitány kivételével valamennyien minden ingó
és ingatlan vagyonuk elkobzására lélve.

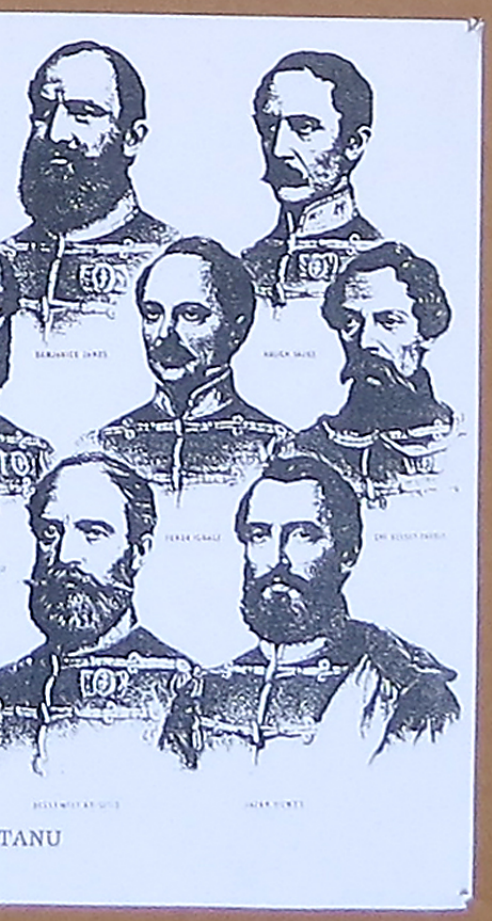

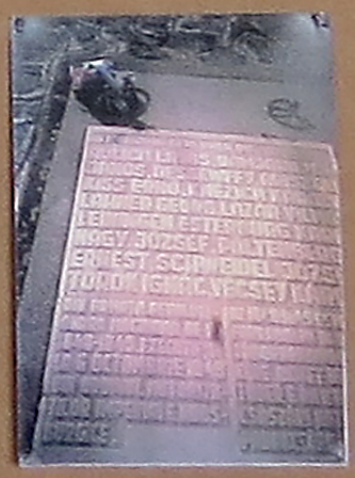

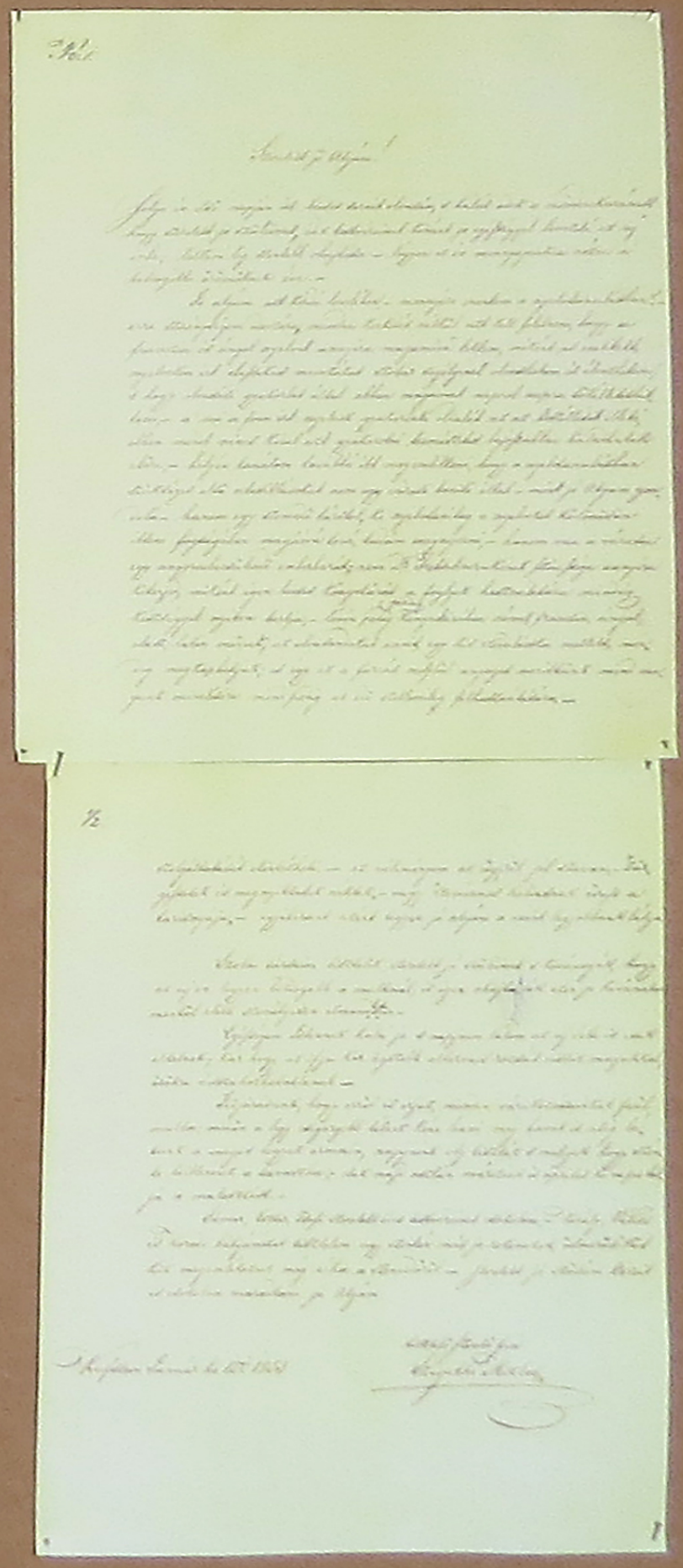

Az aradi Szabadságszobor

AZ ARADI
TIZENHÁROM VÉRTANÚ EMLÉKÉRE
EMELT
SZOBORNAK LELEPLEZÉSE
ALKALMÁBÓL
Aradon, 1890. évi október hatodikán délelőtt
LEFOLYÓ ÜNNEPÉLYEK
SORRENDJE.

1. **Reggel 8 órakor.** A meghívott vidéki vendégek, az aradi egyletek és társulatok zászlóikkal, valamint azok, kik koszorút tesznek a szoborra, gyülekeznek a városház előtti téren.

2. **Délelőtt 9 órakor.** Gyászistentisztelet a mi. minorita-atyák templomában.

Ezen gyászistentiszteleten csak azok vehetnek részt, kik az istentiszteletre szóló belépti jegyekkel bírnak, mert csak bizonyos korlátolt szám nyerhet a templomban elhelyezést.

3. A rendezett menet megindul a városházától a szobor elé, hol az egyletek, társulatok és a fentartott helyekkel el nem látott küldöttek a rendezők utasításai szerint elfoglalják helyeiket.

4. A gyászistentisztelet után az azon résztvevők a templomból kijövet egyenesen a Szabadság-térre, a szobor előtt a számukra fentartott, számozott helyeket elfoglalják.

5. **Gyászdal.** Éneklik a dalárdák.

6. **Az ünnepélyt megnyitó beszéd.** Elmondja: **Salacz** Gyula kir. tanácsos, Arad szab. kir. város polgármestere. **A beszéd alatt lehull a lepel s a dalárdák a Hymnust éneklik.**

7. **Zala György** műtermében a szobor alkotója. Átadja a szobrot Salacz Gyula Arad szab. kir. város polgármesterének, mint a vértanú szobor bizottság elnökének.

8. **Óda.** A Petőfi-társaság által pályakoronázott ... **Palágyi Lajos.** Szavalja: **Somló Sándor** ...

9. **Emlékbeszéd.** Elmondja: **Lukácsy Miklós** ...

10. **Szózat.** Éneklik a dalárdák.

Arad szab. kir. város közönsége.

AZ ÉBREDŐ SZABADSÁG. Zala György műve.

Az aradi vértanuk szobor emlékműve

HARCZKÉSZSÉG.

Az aradi szoborból. Zala György műve.

Délután
a vértanúk kivégzési helyén,
az aradi 1848–49-iki honvéd-egylet és Aradváros ifjúsága által
rendezendő
ünnepély sorrendje.

1. **Gyülekezés** délután ... órakor a városháza előtt ...
2. **Indulás** ...
3. **Gyászdal,** énekelik a dalárdák együttesen.
4. **Ünnepi beszéd,** tartja az aradi honvédegylet nevében ... **Tisztb** Lajos, az aradi honvédegylet választmányi tagja.
5. **Az ifjúság emlékezete,** beszéd, tartja Aradváros ifjúságának nevében **Dr. Barabás Béla,** ...
6. **„Isten áldd meg a magyart!"** énekelik a dalárdák együttesen, mely után a menet a városba visszavonul.

„Az ősök Keresztet iktattak állam czimerébe a vérrel szerzett Magyar hazának, mely ma is ország és nem állam."

„Arad polgára Magyar Golgota."

„Legyen a honszabadság martyrjainak halálával megszentelt földjének minden porszeme termékeny honszeretésben, mi szerint a polgár erényeket törekvése által igazolassék a Magyar szabadság diadalában, a mint a hit kitűzése által igazolva lett a Keresztény vallás diadalában, hogy a Kereszt a feltámadás jelvénye."

„Amen!"

x x x

E sorokat írtam 1883 Martius 15-kén Arad Városának midőn 80-ik életévem betöltésének testvéri pohárát a szives megemlékezés mézével megédesíté.

E sorokat ismétlem most azon szobor leleplezésének alkalmára, melyet Arad városa, a Magyar Golgotán legyilkolt vértanuk emlékének szent kegyelettel emelt, hogy legyen emlékeztető a hűségre a kötelességre a Magyar Haza szabadsága iránt melyért azon megdicsőült hősök martyr halált haltanak.

Ha meghallja e a Nemzet a vérkeztető szózatot mely „Hungaria" alakjának néma ajkáról felé zeng? Ha meghallja e? — — —

Kossuth Lajos
volt Magyar polgár

AZ ARADI GYÁSZNAP,
vagy
az 1848-iki szabadságharcz 13 vértanuja.

Az aradi 13 vértanu-szobor leleplezési ünnepélyét rendező bizottságtól.

Bemeneti-jegy
gyász isteniszteletre.

Üdvözlet a vendégekhez.

A költő szava.

Figyelmeztetés.

AZ ARADI

TIZENHÁROM VÉRTANÚ EMLÉKÉRE

EMELT

SZOBORNAK LELEPLEZÉSE

ALKALMÁBÓL

Aradon, 1890. évi október hatodikán délelőtt

LEFOLYÓ ÜNNEPÉLYEK

SORRENDJE.

1. **Reggel 8 órakor.** A meghivott vidéki vendégek, az aradi egyletek és társulatok zászlóikkal, valamint azok, kik koszorút tesznek a szoborra, gyülekeznek a városház előtti téren.

2. **Délelőtt 9 órakor.** Gyászistentisztelet a főt. minorita-atyák templomában.

Ezen gyászistentiszteleten csak azok vehetnek részt, kik az istentiszteletre szóló belépti jegyekkel birnak, mert csak bizonyos korlátolt szám nyerhet a templomban elhelyezést.

3. A rendezett menet megindúl a városházáról a szobor elé, hol az egyletek, társulatok és a fentartott helyekkel el nem látott küldöttek a rendezők utasitásai szerint elfoglalják helyeiket.

4. A gyászistentisztelet után az azon résztvevők a templomból kijövet egyenesen a Szabadság-térre, a szobor előtt a számukra fentartott, számozott helyeiket elfoglalják.

5. **Gyászdal.** Éneklik a dalárdák.

6. **Az ünnepélyt megnyitó beszéd.** Elmondja: **Salacz** Gyula kir. tanácsos, Arad szab. kir. város polgármestere. **A beszéd alatt lehúll a lepel s a dalárdák a Hymnust éneklik.**

7. **Zala György** műszobrász, a szobor alkotója, átadja a szobrot Salacz Gyula, Arad szab. kir. város polgármesterének, mint a vértanú szobor bizottság elnökének.

8. **Óda.** A Petőfi-társaság által pályakoszorúzott költemény. Irta: **Palágyi Lajos.** Szavalja: **Somló Sándor,** az aradvárosi szinház drámai müvésze.

9. **Emlékbeszéd.** Elmondja: **Lukácsy Miklós,** az $18^{48}/_{49}$-iki honvédek aradi egyletének elnöke.

10. **Szózat.** Éneklik a dalárdák.

A Szózat éneklése alatt helyeztetnek el a szoborra szánt koszorúk.

Arad szab. kir. város közönsége.

Az aradi vértanúk szobráról.

Ván egy csodaszép asszony,
szokott lűrdeni, aztól olyan szé
apái felesége, csákója körébő
nák tartja. S mikor felkiáltó: «
vedd elő! Ennek az asszonyta

Az

1. Kneisz Károly. 2. Nagy Sándor. 3. Damjanics János. 4. Aulich János. 5. Lahner György. 6. Pöltenberg Ernő. 7. Gróf Leiningen Károly. 8. Török Ignácz. 9. Gróf Vécsey Sándor. 10. Kiss Ernő. 11. Schweidl József. 12. Dessewffy Aristid. 13. Lázár Vilmos.

141. sz.

AZ ARADI GYÁSZNAP,

vagy:

az 1848-iki szabadságharcz 13 vértanuja.

Irta: Tatár Péter.

Adj erőt lantomnak én édes Istenem!
A legfájdalmasb gyászt engedd elzengenem,
Mely valaha érte a magyar nemzetet,
Mi kétségbe ejtett, annyi hű szíveket.
Mi felsirt bosszuért trónod zsámolyához,
Hozzád, a mindenség igaz birójához;
Adj erőt lantomnak én édes Istenem!
A legfájdalmasb gyászt engedd elzengenem.

A mi hőseinkről mi vértanuinkról.
Mi rettenthetetlen nagy honfiainkról,
Zeng ma szomoruan zokogó gyászdalom,
Mert emészti szivem az éles fájdalom.
Mind hősök voltak ők, mind dicső harczfiak,
Mind példányszerü és bátor hazafiak.
Annyiszor keresték a halált csatákban,
S végre megtalálták nem remélt alakban.

— 2 —

Trombita nem harsant, az ágyu nem
dörgött,
Midőn e hősöknek végórája ütött . . . .
És a nemzet, melynek szent szabadságért
Küzdöttek, meghódolt saját életeért
Kétségbeesett nagy remegéssel nézve
Mint borul a haza halvány képe vérbe.
S látta őket lépni hirmezejéről a
Felállított rémes rettentő vérpadra.

Mintha most is látnám a nagy fényes
harczot
Melyben minden honfi oroszlányként har-
czolt,
Rajongva gondolok a boldog időre:
Markunkban fent acél; jelszónk: csak
előre!
Midőn a szent zászlót dicsőség körözte
És karunk az ellent porig összetörte,
De mind hiába volt, az áruló eljött
S a nemzet szivébe halálos tőrt döfött.

Világosnál ejté rabságra a magyart,
Egy ember, ki neki akkor jót nem akart,
Kit a megbántott gőg s hiuság vezetett,
Ki ott egy nemzetet élve eltemetett.
A temetés roppant vala és nagyszerü,
Százezereknél több vala a kesergő.
Oh hogy a kiontott vér ne szálljon rája!
Most sincs már a földön sehol sem hazája.

Ezeryolczszáz negyvenkilenczedi
A levélhullató ősz másod felében
Október havának hatodikán reggel
Aradon a nap is szomoruan kelt f
És a mint sugára a várba benézett
Felháborodott rá az egész természet
A haragos égen villám villámot ért
Mintha számot kérne a vértételért.

A siralom házban tizenhárom hős
Elszánt bátorsággal a halálra készül,
A szabadság harcznak fényе dicsősége
S a honvéd hadsereg legfőbb ékessége
Tizenhárom bátor hős magyar tábornok
Láncra verve, kivül az ég is háborog
Bűnük az volt: hogy a hazát hűn sze-
rették
S nehéz harczaiban kardjukkal védették.

A mennykő becsapott a várnak tor-
nyába
Mikor levezették a vár udvarába
S ott az itéletet előttük olvasák;
Az elitéltek azt nyugodtan hallgaták.
Négy közülök golyó-halálra volt szánva,
Kilencz pedig a rút gyalázat fájára.
De egy sem kért pardont, egy sem ese-
dezett,
És bakáik előtt egyik sem remegett.

1890. október 6.

Bemeneti-jegy

a t. Minorita-atyák templomában d. e. 9 órakor tartandó

gyász istenitiszteletre.

10. b

Az aradi 13 vértanu-szobor leleplezési ün

Méltóságos

Gróf Esterházy Mig

honvéd század

Lelkes Aradon

Az aradi vértanúk szobráról. AZ ÉBREDŐ SZABADSÁG. Zala György műve.

Van egy csodaszép asszony, bájolóbb mindazoknál, a kiket valaha láttál, csábító, mámorító és telhetetlen. Férfiak vérében szokott fürdeni, attól olyan szép. Elcsábítja ez az oltár előtt álló völegényt a menyasszonya mellől; elcsábítja a hétgyermekes apát feleségé, családja köréből, és a kit magához csábított, azt a szíve utolsó cseppvéréig, a lelke minden gondolatáig magának tartja. S mikor felkiált: «Férfi fejekre van szükségem!» — ezernyi ezeren az ő szeretői kiáltanak vissza: «Itt az enyim, vedd el!» Ennek az asszonynak a neve: «Szabadság!»

J. M.

Az aradi vértanúk szobor emlékműve

Az aradi Szabadságs

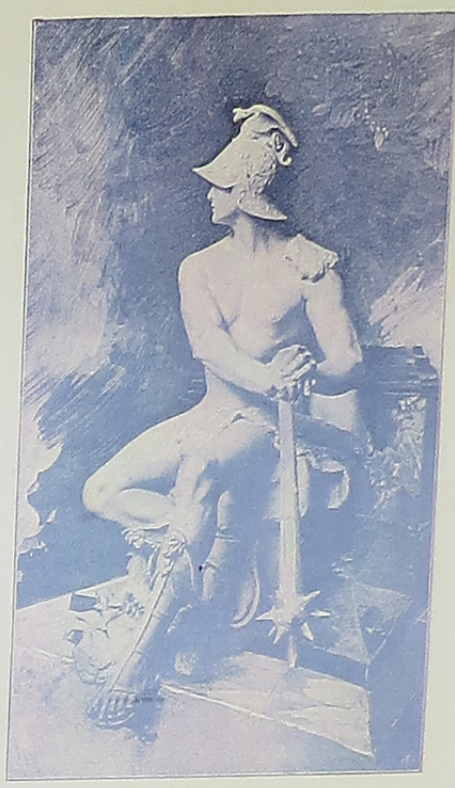

HARCZKÉSZSÉG.

Az aradi szoborról. Zala György műve.

1. Kiss Károly. 2. Nagy Sándor. 3. Damjanics János. 4. Aulich János. 5. Lahner György. 6. Knezics Károly. 7. Gróf Leiningen Károly. 8. Török Ignácz. 9. Gróf Vecsey Sándor. 10. Klapka György. 11. Schweidel József. 12. Dessewffy Arisztid. 13. Lázár Vilmos.

AZ ARADI GYÁSZNAP,

vagy:

1848-iki szabadságharcz 13 vértanuja.

141. sz.

Irta: Tatár Péter.

erőt lantomnak én édes Istenem!
jdalmash gyászt engedd elzengenem,
valaha érte a magyar nemzetet,
ségbe ejtett, annyi hű szíveket.
sirt bosszúért trónod zsámolyához;
d, a mindenség igaz bírójához;
rőt lantomnak én édes Istenem!
jdalmash gyászt engedd elzengenem.

A mi hőseinkről mi vértanuinkról.
Mi rettenthetetlen nagy honfiainkról,
Zeng ma szomoruan zokogó gyászdalom,
Mert emészti szivem az éles fájdalom.
Mind hősök voltak ők, mind dicső harczfiak,
Mind példányszerü és bátor hazafiak.
Annyiszor keresték a halált csatákban,
S végre megtalálták nem remélt alakban.

— 2 —

Trombita nem harsant, az ágyu nem dörgött,
Midőn e hősöknek végórája ütött . . . .
És a nemzet, melynek szent szabadságért
Küzdöttek, meghódolt saját életéért
Kétségbeesett nagy remegéssel nézve
Mint borul a haza halvány képe vérbe.
S látta őket lépni hirmezejéről a
Felállitott rémes rettentő vérpadra.

Mintha most is látnám a nagy fényes barczot
Melyben minden honfi oroszlányként harczolt,
Rajongva gondolok a boldog időre:
Markunkban fent aczél; jelszónk: **csak előre!**
Midőn a szent zászlót dicsőség körözte
És karunk az ellent porig összetörte,
De mind hiába volt, az áruló eljött
S a nemzet szivébe halálos tőrt döfött.

Világosnál ejté rabságra a magyart,
Egy ember, ki neki akkor jót nem akart,
Kit a megbántott gőg s hiuság vezetett,
Ki ott egy nemzetet élve eltemetett.
A temetés roppant vala és nagyszerü,
Százezereknél több vala a kesergő.
Oh hogy a kioltott vér ne szálljon rája!
Most sincs már a földön schol sem hazája.

Ezernyolczszáznegyvenkilenczedik évben
A levélhullató ősz másod felében
Oktober havának hatodikán reggel
Aradon a nap is szomorúan kelt fel.
És a mint sugára a várba benézett,
Felháborodott rá az egész természet;
A haragos égen villám villámot ért
Mintha számot kérne a vérítéletért.

A siralom házban tizenhárom hős ül
Elszánt bátorsággal a halálra készül,
A szabadság harcznak fénye dicsősége,
S a honvéd hadsereg legfőbb ékessége.
Tizenhárom bátor hős magyar tábornok
Lánczra verve, kivül az ég is háborog
Bűnük az volt: hogy a hazát hűn szerették
S nehéz harczaiban kardjukkal védették.

A mennykő becsapott a várnak tornyába
Mikor levezették a vár udvarába
S ott az ítéletet előttük olvasák;
Az elitéltek azt nyugodtan hallgaták.
Négy közülök golyó-halálra volt szánva,
Kilencz pedig a rút gyalázat fájára.
De egy sem kért pardont, egy sem esedezett,
És bakóik előtt egyik sem remegett.

— 3 —

Ott állták rendítlen mint márvány kőszobor
Damjanics, Kiss Ernő, Török és Nagy Sándor
Knezics, gróf Leiningen, Láner és Vécsey
Aulich, Sweidel, Lázár, Pöltenberg, Dessewffy.

De végre megperdült a dob s megindultak
És a vesztőhelyre bátran elvonultak
Könyező papjaik által kisértetve
S a katonaságtól sürün bekeritve.

A várnak hátulsó sánczaiba érve
Sweidel, Lázár, Kiss és Dessewffy hult térdre
S a katonák által ott agyonlövettek,
Kik Kiss Ernőre még több lövést is tettek:
Mindeniknek az volt ott is végső szava.
A mellyel meghaltak: hogy „éljen a haza.“
És megszünt dobogni négy dicső nemes szív.
Mely a hazához volt végtelenig hiv.

Midőn ez félhatkor itt befejeztetett,
A többi kivégzés aztán következett.
A kilencz tábornok állt félmellenül
Egymás közt beszélve csendben Görgeirül
Árulásáról szóltak, és őtet vádolták,
Minden ballépését ott előrolták,
És kezet szoritva egymástól bucsuztak,
S a kilencz oszlophoz rendben elvonultak.

Ott felolvasták az itéleteket és
Elkezdetett a vérfagyasztó működés
Első volt Pöltenberg, Török, Láner, Knezics
Nagy Sándor, Leininger, Aulich és Damjanics
Utolsó Vécsey s mindenik végszava
A mellyel meghaltak volt: „éljen a haza.“
Igy hullt el a mi dicső martirjaink
Annyi csatát megnyert bős tábornokaink.

Damjanics midőn az oszlophoz közelgett
A katonák közt egy kapitányt észrevett
Ki könyezett, ehhez igy szólott részvéttel:
„Kapitány ur sir, ezt fogadom örömmel,
Mert látom, hogy sajnál bennünket, köszönöm
És szivből kivánom, sokáig éljen ön!“
Aztán az őtet kisérő paphoz szólt,
Ki szintén sirt, s ahhoz végső szava az volt:

„Ne sirjon barátom, tisztelendő atyám,
Hisz kit kezében tart az Isten fia lám
Ez is igazságért s jogért szegeztetett,
A keresztre s azzal nagy bizonyságot tett.“
Nagy Sándor is látváu, hogy könyezik papja
Tehát szavaival ekkép vigasztalja:
„Eddig ön vigasztalt jó papom, ne sirjunk
Jobb lesz ha mindketten egyet imádkozunk.“

— 4 —

Ekkor a kiket még életben hagyának
Kört formálva együtt ott imádkozának,
S gróf Leiningen habár ágostai vala
A körben állókkal együtt imádkoza;
Mondván szeliden, hogy „együtt imádkozzunk
Hiszen mi mindnyájan keresztények vagyunk.“
És mielőtt e hős gróf felfüggesztetett
Mondott szivreható rövidke beszédet.

Visszautasitá abban azt a vádat
Mintha ő midőn bevették Budavárat
Elfogott tiszteket gyilkoltatott volna
S felmagasult hangon végül emigy szóla:
„Felettünk szigorú, de igazságosabb
Biró van, az hoz majd felőlünk igazabb
Itéletet, éljen a szép magyar haza!“
Ezen kiáltással hősileg meghala.

Igy múltak ki arok, kik honunk szerették,
S végtelhelletükig hiven védelmezték:
S eddig nevöket sem szabad volt emlitni,
És sötét éjükre világot deritni.
Porlottak feledve mohosult sirjokban,
Oh de hány könyü folyt érettük titokban
Hány átok mondatott gyilkosaik felett,
Mig a szegény haza retteutőn szenvedett.

Most nyiltan szólhatunk bátor harczosaink
Szent neve lelkesit s élteti soraink,
S mőhet moha a sir halottai felett,
A hálás nép állit azokra emléket.
A dicsők nevét szájhagyományokban
Emlegeti a nép késő századokban,
És a történelem lapjaira jegyzi,
A nagy események korszakát igy jelzi.

Szabadság! te az ég szép tündérleánya,
Mosolygj mindörökké imádott hazámra!
Nélküled nincs öröm, csak véled élhetünk
Ha te tekintesz ránk ugy dicső életünk!
Mintha most is látnám a nagy fényes harczot,
Melyben minden honfi oroszlányként harczolt.
Rajongva gondolok a boldog időre
Markunkban fent aczél, jelszónk: **csak előre!**

A mit erőnk szerzett, kormányozzuk ésszel,
Az önérdek láncrát tépjük szerte-széjjel!
Legyünk egy akarat, mert a párt szakasztás
Ez a régi bűnünk örökre mély sirt ás.
Ezer hála annak ki jogunkat védi,
Ezer halál arra, a ki azt megsérti,
Ontsuk ha kell szivünk piros meleg vérét,
Imádott hazánkért s a szent szabadságért.

Pest, 1867. Nyomatott Bucsánszky Alajosnál.

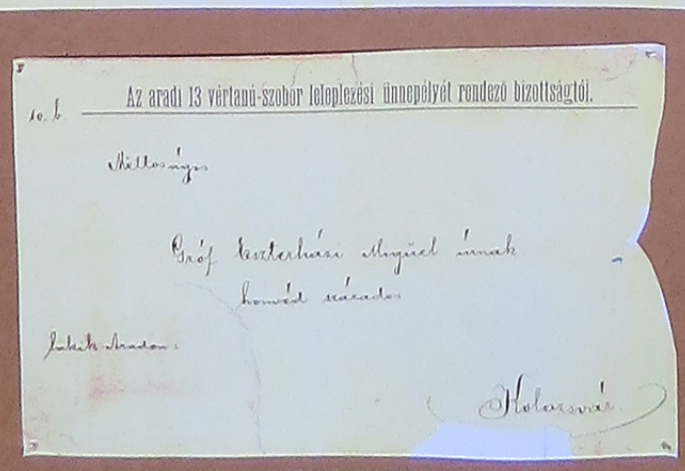

10. b

Az aradi 13 vértanú-szobor leleplezési ünnepélyét rendező bizottságtól.

Kéttornyu

Gróf Festetichius Mnyűel úrnak
honvéd százados

Jakabfalva Aradon:

Holarsvár

Az aradi Szabadságszobor

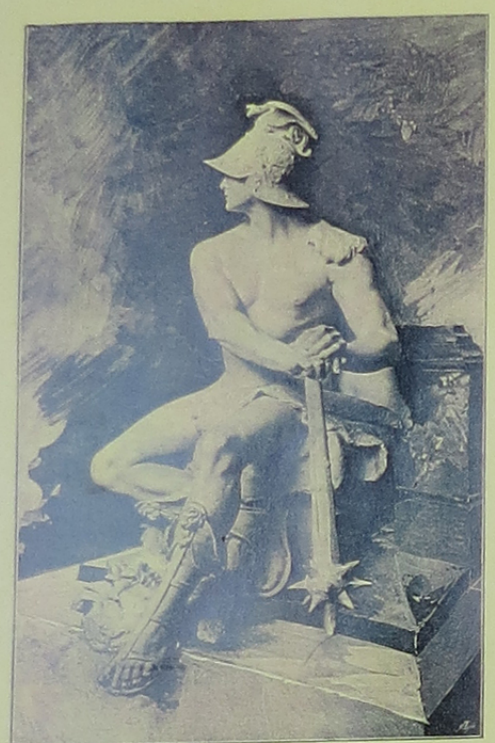

HARCZKÉSZSÉG.

Az aradi szoborról. Zala György műve.

1

Délután

a vértanúk kivégzési helyén,

az aradi 1848—49-iki honvéd-egylet és Aradváros ifjúsága által rendezendő

ünnepély sorrendje.

1. **Gyülekezés** délután 3 órakor a városháza előtt, hol az ifjúság rendező bizottsága a menetet elrendezi.
2. **Indulás** 3 és fél órakor s kivonulás a kivégzési helyre.
3. **Gyászdal,** éneklik a dalárdák együttesen.
4. **Ünnepi beszéd,** tartja az aradi honvédegylet nevében és megbizásából **Tiszti** Lajos, az aradi honvédegylet választmányi tagja.
5. **Az ifjúság emlékezete,** beszéd, tartja Aradváros ifjúságának nevében **Dr. Barabás Béla,** az emlékkövet felállító és gondozó hetes bizottságnak tagja.
6. **„Isten áldd meg a magyart!"** éneklik a dalárdák együttesen, mely után a menet a városba visszavonúl.

Rácz L. és Tr., Arad.

1

„Az ősök Keresztet iktattak állam czimerébe a vérrel szerzett Magyar hazának, mely ma is ország de nem állam."

„Arad pedig a Magyar Golgota."

„Legyen a honszabadság martyrjainak halálával megszentelt földjének minden porszeme termékeny honszeretetben, műszerint a polgári erényeket törekvésbe által igazolásaért a Magyar szabadság diadalában, a mint a hit kitürése által igazolva lett a Keresztény vallás diadalában, hogy a Kereszt a feltámadás jelvény."

„Arven!"

× × ×

E sorokat irtam 1883 Martius 15-kén Arad Városának midőn 80-ik életevem betöltésének reszére poharat a szives megemlékezés mézével megédesite.

E sorokat ismétlem most azon szobor leleplezésének alkalmára, melyet Arad Városa, a Magyar Golgotán legyilkolt vértanúk emlékének szent kegyelettel emelt, hogy legyen emlékeztető a hűségre a kötelességre a Magyar Haza szabadsága iránt melyért ama megdicsőült hősök martyr halált haltanak.

Ha meghallja e a Nemzet a velőtkig ható szózatot mely „Hungaria" alakjának néma ajkairól feléje zeng? — Ha meghallja e? — — —

Kossuth Lajos

volt Magyar polgár

1

— 4 —

Ekkor a kiket még életben hagyának
Kört formálva együtt ott imádkozának,
S gróf Lemingen habár ágostai vala
A körben állókkal együtt imádkoza;
Mondván szeliden, hogy „együtt imádkozzunk
Hiszen mi mindnyájan keresztények vagyunk."
És mielőtt e hős gróf felfüggesztetett
Mondott szivreható rövidke beszédet.

Visszautasitá abban azt a vádat
Mintha ő midőn bevették Budavárat
Elfogott tiszteket gyilkoltatott volna
S felmagasult hangon végül emigy szóla:
„Felettünk szigorú, de igazságosabb
Biró van, az hoz majd felőlünk igazabb
Itéletet, éljen a szép magyar haza!"
Ezen kiáltással hősileg meghala.

Igy múltak ki azok, kik honuk szerették,
S végichelletükig hiven védelmezték:
S eddig nevöket sem szabad volt említni,
És sötét éjükre világot deritni.
Porlottak feledve mohosult sirjokban,
Oh de bány könyü folyt érettük útokban
Hány átok mondatott gyilkosaik felett,
Mig a szegény haza rettentőn szenvedett.

Most nyiltan szólhatunk bátor harczosaink
Szent neve lelkesit s élteti soraink,
S nőhet moha a sir halottai felett,
A hálás nép állit azokra emléket.
A dicsők neveit szájhagyományokban
Emlegeti a nép késő századokban,
És a történelem lapjaira jegyzi,
A nagy események korszakát igy jelzi.

Szabadság! te az ég szép tündérleánya,
Mosolygj mindörökké imádott hazámra!
Nélküled nincs öröm, csak véled élhetünk
Ha te tekintesz ránk ugy dicső életünk!
Mintha most is látnám a nagy fényes harczot,
Melyben minden honfi oroszlányként harczolt.
Rajongva gondolok a boldog időre
Markunkban fent aczél, jelszónk: **csak előre!**

A mit erőnk szerzett, kormányozzuk ésszel,
Az önérdek láncát tépjük szerte-széjjel!
Legyünk egy akarat, mert a párt szakasztás
Ez a régi bűnünk örökre mély sirt ás.
Ezer hála annak ki jogunkat védi,
Ezer halál arra, a ki azt megsérti,
Ontsuk ha kell szivünk piros meleg vérét,
Imádott hazánkért s a szent szabadságért.

Pest, 1867. Nyomatott Bucsánszky Alajosnál.

Üdvözlet a vendégekhez.

Irta: PÁGER PÁL, világosi népköltő.

Aradon, 1890. Október 6.

Minden jót kivánunk a tisztelt uraknak
Fogadjuk jó szivvel e hü magyarokat
Üdvözölve mind ez aradi népek
Sorsunkba kik akkor itt velünk érzettek.

De bocsánat ha nem kellően fogadtuk
Minden jó keresztény szivből óhajtottunk
Ide e szobrához siet nagyur, vándor
Már hozott koszorut ide, ki irigyünk volt akkor.

Elszállt 41 év mióta e gyász emlék
A tizenhárom vezért itten kivégezték
Nagy sebet ejtett az a magyar embernek
Lelkes szabadsága, hogy igy végeződtek.

De feledjük a multat, a jövőt
Sokszor ért a magyar már veszélyes időt
Sok bűbájatába mégis kiáltotta
Oh Isten ne hagyj el, élni fog a haza.

A költő szava.

E nemzetnek szine és java
Ide gyült e márt városba
Oh Arad, Mahácz és Világos
A nevelték ma is gyászos.
Küzdelmetek sikert nem ért
De a magyar nyert már babért.

Figyelmeztetés.

Az aradi október 6-iki ünnepély elszállásoló-bizottsága a következőkre figyelmezteti a meghivott igen tisztelt Aradra utazó vendégeket: A kik bérkocsit nem kapnának, méltóztassanak **a perronon várni;** innen az **„Elszállásoló"** feliratu **piros szalagot** viselő urakkal a **közuti vaspálya kocsijain** mehetnek a városba. Arról gondoskodva lett, hogy a bérkocsik, a közuti vaspálya kocsijai és a társas-kocsik a lehető leggyorsabban közlekedjenek. Az igen tisztelt vendégeket a piros szalagot viselő urak fogják **lakásaikhoz elvezetni**; csak az **uteza nevét kérjük hangosan megmondani.**

Az ünnepélyre vonatkozó **programmot** továbbá a **tribünre** és a **templomba** való bemenetelre **szóló jegyet** minden vendég **a városházán veheti át.** Ha az elszállásolással sarvar keletkeznek, felvilágositással a piros szalagot viselők és a városház emeleten levő **tanácsteremben** a bizottsági tag urak szolgálnak.

A bérkocsik dija: egy lovas: 50 kr.; két lovas 1 frt.

Az elszállásoló-bizottság elnöksége.

Az „Aradi nyomdaipar-egylet" nyomdája.

1848
a kezdet

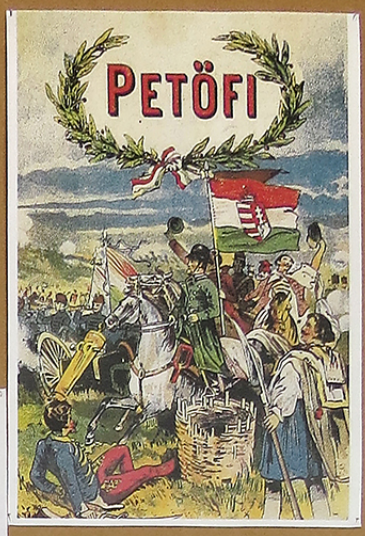

Mit kíván a magyar nemzet?

Legyen béke, szabadság és egyetértés

1. Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra eltörlését.
2. Felelős minisztériumot Budapesten.
3. Évenkénti országgyűlést Budapesten.
4. Törvény előtti egyenlőség polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrsereg.
6. Közös teherviselés.
7. Úrbéri viszonyok megszüntetése.
8. Esküdtszék, képviselet, egyenlőség alapján.
9. Nemzeti bank.
10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.
11. A politikai státusfoglyok szabadon bocsáttassanak.
12. Unió Erdéllyel.

Végül: Egyenlőség, szabadság, testvériség!
[PH, 1848. március 17.]

Törvény a nemzetiségekről

Az országban levő különböző nyelvek s görög szertartású egyházakra nézve addig is, míg a kidolgozandó alkotmány szerkezetéhez képest részletes intézkedés törvényhozás útján történnék, részint a haza nem magyar ajkú polgárainak bővebb megnyugtatásra, részint a kormánynak ideiglenes rendezési intézkedéseiben utasításul, határozatképpen kijelentetik:

1. A magyar birodalom területén lakó minden népségek nemzeti szabad kifejlődése következőkben erezmel biztosíttatik:

2. Országlati, közigazgatási, törvénykezési, hadügyekben mint diplomáciai nyelv a magyar használtatván, az országban divatozó minden más nyelvek használatára nézve kimondatik:

3. A községi tanácskozmányokban mindenki akár magyar, akár anyanyelvén szólhat, a jegyzőkönyv pedig a községben divatozó nyelvek közül azon nyelven fog vezettetni, mely szabad választás szerint megállapíttatik.

4. A törvényhatósági mindenféle ülések tanácskozásaiban mindaz, ki szóláshoz feljogosítva van, véleményét és szavát, akár magyar, akár anyanyelvén előadhatja.

Mely törvényhatóságban valamely népfaj az összes lakosság számának felét túlhaladja, ott a jegyzőkönyv – ha kívántatik – annak nyelvén is szerkesztendő.

De a levelezések a nemzetgyűléssel, kormánnyal és minden más törvényhatóságokkal mindig magyarul vezetendők.

5. Ha az esküdtszék- vagy első bírósági törvényszékeknél a szóbeli eljárás behozatik, a 4. pont alatt kimondott elv ezen bíróságok előtti eljárásokra is kiterjesztetik.

6. Amely nyelv községi nyelvül meg van állapítva, azon községekben a nemzetőrök ugyanazon nyelven fognak vezényeltetni.

7. Az elemi tanodákban tanítási nyelvül mindig a községi vagy illetőleg az egyházi nyelv fog használtatni.

8. Az egyházközségnek anyakönyvei és egyházi ügyei az egyházbeli község anyanyelvén fognak vezettetni.

9. Folyamodványát mindenki anyanyelvén is bárhová benyújthatja.

10. A görög szertartásúak zsinata összehívatván, egyházi és tanodai ügyeikben – mint bár más hitfelekezetbeliek – szabadon intézkedhetnek, püspökeiket szabadon választhatják, a román és szerb ajkúak egyházbeli egységének kérdése azuta e zsinatra bíratván.

11. A görög szertartásúak egyházai és tanodai mindazon kedvezményekben részesülnek, melyek az állodalom által más vallásbelieknek meg fognak adatni.

12. Tanodai és egyházi alapítványaikat a görög szertartásúak kizárólag maguk kezelendik.

13. Számukra a budapesti egyetemnél külön hittankar fog felállíttatni.

14. A hivatalra s tisztségekre alkalmazás nyelv- és vallás figyelembe vétele nélkül, általában az érdem és képesség szerint fog történni.

15. A kormány felhatalmaztatik, és illetőleg kötelességévé tétetik ezen elvek alapján foganatosítani illető rendeleteit és intézkedéseit.

16. A kormány felhatalmaztatik különösen a románok és racok előadandó jogszerű kívánatainak elegett tenni, sérelmeiket orvosolni, rendelet vagy a nemzetgyűlésen hozandó törvény által.

17. A kormány felhatalmaztatik mindazoknak, kik az általa kitűzendő idő alatt fegyvereiket letévén megtérnek és a függetlenségi eskűt leteszik, a nemzet nevében megbocsátani.

Szeged, 1849. július 28.
[BCs, 356-357]

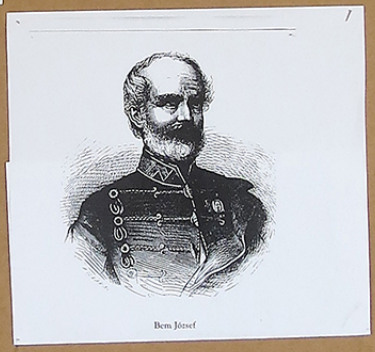

Bem József

Belügyminiszteri leirat
Erdély közigazgatásának átvételekor

Az erdélyi királyi kormányszékhez! Ami után századokon keresztül epedénk, beteljesedett. Magyarország az egyesülés nagy szavát kimondván, kezét nyújtá le, erdélyiek, mint testvéreink, elfogadiátok azt, és koronás királyunk magas hozzájárulásával megáldotta és végrehajtotta a szent frigyet.

A két haza tehát teljesen eggyé lőn fejedelmében, törvényhozásában, kormányában; a bármi névvel nevezik magukat határai közt a különbféle nyelvek és vallású népek, mindnyájan testvérek vagyunk, a jog és szabadság tekintetében nincs, és nem lesz, s nem lehet közöttünk különbség.

Ez egyesülésben szívünk legmelegebb vágyai teljesedtek. Ez egyesülés az elválásnak hazafiúi bánatát szüntette meg kebleinkben. Ez egyesülés által le van rakva azon alap, melyen a közös ország népei jólétének és diccőségének órás szobra fog felemelkedni.

Történetünk új kiindulási ponton áll. A megszakadas korában sinlődtünk, az egyesülés után erőnk, hirünk, nevünk virágozni fog.

De kell, hogy amely ország törvényhozásában és végrehajtó hatalmaiza nézve eggyé lett, lélekben és szívben, irányban és akaratban is egy legyen.

Éppen a szabadság hajnalába esik viszontegyesülésünk. Boldog jele az időnek. Szent elveinek útmutatása mellett haladjunk előre. Testvéreinkké kell lennünk nem csak név szerint, de a jogokban is, s hatalmunk úgy, mint jogaszerü érdekeink benn és künn tiszteletben fognak tartatni.

Üdvözlünk titeket, testvéreink – testvéreink minden nyelv- és valláskülönbség nélkül! Üdvözlünk, úgy a nemzet, mint a magunk nevében!

Az unió napja reánk nézve is a boldogság, a diccőség és a szerencse napja.

A két haza egy lett, határai közt nincs többé különbség.

A két nemzet egy lett, egymásnak minden jogaival és szabadságaival bír.

A nyelv és vallás sem ad, sem vesz el jogot. A törvény előtti egyenlőség elvére lesz alkotmányunk építve.

Igazság és méltány lesz jótevőnk.

Ily nézetekkel veszzük át Őfelsége nevében Erdély kormányát: A hatalmat hozzá tj adátok, a bizodalmat mi kérjük tőletek.

Szerencsésb időben az unió nem történhetett. Éppen most van egyesülésre a legnagyobb szükség. Tudjátok: a haza veszélyben van. Éljük a szabadság és veszély napjait egyetemben. A királyi szék állandósága és a haza épsége roskadoz. Tehát e kettőnek megmentése körül találkozunk elsőben is. Most mindenekelőtt vissznunk és áldoznunk kell, hogy utóbb a szabadság jótéteményeit biztonságban élvezhessük.

Éljen az egyesült haza! Védelem a királyi székenek! Testvéri egyetértség az ország minden népei között!

Budapest, jun. 14. 1848.

Az összes miniszterek nevében
belügyminiszter
Szemere Bertalan m. k.

[KL, 48-49]

A felső erdélyi hadsereg fővezérétől.

Az erdélyi főhadseregnek kurtában helyrehatolmunli főkormányzóra meghívatván, első kötelességemnek tartom Erdély és a körülfekvő vármegyék lakosinak a kormány elhatározott szándékát tudtára adni.

Minden lakosok, nemzetiség, vallás- és rang-különbség nélkül egyenlők, és minden hivatalok viselésére egyaránt azon jogok vannak, ha az államunknak becsületesen a hűségesen szolgálnak, és a szükséges képességgel bírnak.

Azok, kik az államban függetlenségre és jogai védelmezésére hivatva vannak, szintéztek különösége nélkül legfőbb hivatali polcokra juthatnak, ha tiszteségek és szükséges ismeretek birtonyságát mutatják.

Arról, hik a szolgálatban egyenlőket vesztik, az államban elsők fogytáig gondoskodik, a harcz mezején elhullaknak özvegyei és gyermekei pedig az ország oltalma alá vétetnek, és azokról az államban gondoskodik.

Jóllehet a magyar nyelv az országgyülés nyelvének vétetett fel, minden más népiségek nemzetiségüket megtartják, és magok belső ügyeikben a magyar nyelv mellett tulajdon nyelvekkel élhetnek.

Minden vallástársulatnak mélfétl a kormány által ugyan azon oltalomban részesülnek.

Ha tehát valaki ezen az ország kormányától biztosított jogokban megsértetnek, azonnal forduljon hozzám, és jogtin igazságot fog nyerni.

Erdélynek és a körülfekvő vármegyéknek minden felkészül ezen hirdetményt templomjaikban több napokon át felolvasni tartoznak.

Nagyvárad December 6-kán 1848.

Bem s.k.

A magyar független minisztérium átveszi az ország kormányzását

Polgártársak!

Az országgyülés eloszolván, a hazának közkormányzását a törvények értelmében általvettük.

Midőn ezt a haza minden törvényhatóságaival s egyes polgártársaival tudatjuk, felhiva érezzük magunkat kinyilatkoztatni: miként nemcsak közügyeinket igazgatni, hanem a további kifejlődést is előkészíteni és biztosítani tisztünk levén, ennek érdekében a nemzetnek, minden egyes honpolgárnak törvényes szabadságát s a rendet, mint a szabadság feltételét, hatalmunkban álló minden eszközökkel védeni és fenntartani kötelességünknek ismerendjük.

Minélfogva a törvény nevében a hatóságoktól, egyes tisztviselőktől és a haza minden polgáraitól hazafiúi közreműködést kívánunk, megvárva azon engedelmességet, mellyel a törvényeknek mindenki tartozik.

Eljárásunkról annak idejében felelni úgy tartjuk kötelességünknek, mint diccőségünknek.

Pest, ápr. 16. 1848.

A magyar független minisztérium:
Gr. Batthyány Lajos, Deák Ferencz, b. Eötvös József, Klauzál Gábor, Kossuth Lajos, gr. Széchenyi István, Szemere Bertalan.

[PH, 1848. április 18.]

1848
a kezdet

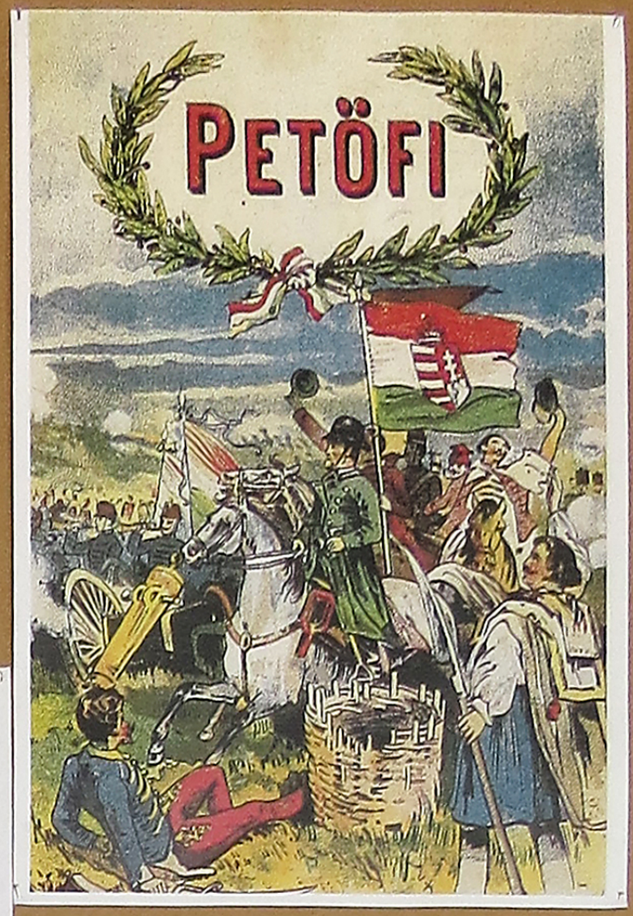

Mit kíván a magyar nemzet?

Legyen béke, szabadság és egyetértés

1. Kívánjuk a sajtó szabadságát, cenzúra eltörlését.
2. Felelős minisztériumot Budapesten.
3. Évenkénti országgyűlést Budapesten.
4. Törvény előtti egyenlőség polgári és vallási tekintetben.
5. Nemzeti őrsereg.
6. Közös tehervíselés.
7. Úrbéri viszonyok megszüntetése.
8. Esküdtszék, képviselet, egyenlőség alapján.
9. Nemzeti bank.
10. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra; magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.
11. A politikai státusfoglyok szabadon bocsáttassanak.
12. Unió Erdéllyel.

Végül: Egyenlőség, szabadság, testvériség!
[PH, 1848. március 17.]

Törvény a nemzetiségekről

Az országban levő különböző nyelvek s görög szertartású egyházakra nézve addig is, míg a kidolgozandó alkotmány szerkezetéhez képest részletes intézkedés törvényhozás útján történnék, részint a haza nem magyar ajkú polgárainak bővebb megnyugtatására, részint a kormánynak ideiglenes rendezési intézkedéseiben utasításul, határozatképpen kijelentetik:

1. A magyar birodalom területén lakó minden népiségek nemzeti szabad kifejlődése következőkben ezennel biztosíttatik:

2. Országlati, közigazgatási, törvénykezési, hadiügyekben mint diplomácisi nyelv a magyar használtatván, az országban divatozó minden más nyelvek használatára nézve kimondatik:

3. A községi tanácskozásokban mindenki akár magyar, akár anyanyelvén szólhat, a jegyzőkönyv pedig a községben divatozó nyelvek közül azon nyelven fog vezettetni, mely szabad választás szerint megállapittatik.

4. A törvényhatósági mindenféle ülések tanácskozásaiban mindaz, ki szólásra feljogosítva van, véleményét és szavát, akár magyar, akár anyanyelvén előadhatja.

Mely törvényhatóságban valamely népfaj az összes lakosság számának felét túlhaladja, ott a jegyzőkönyv – ha kívántatik – annak nyelvén is szerkesztendő.

Bem József

Belügyminiszteri leirat
Erdély közigazgatásának átvételekor

Az erdélyi királyi kormányszéknek! Ami után századokon keresztül epedénk, beteljesedett. Magyarország az egyesülés nagy szavát kimondván, kezét nyújtá; ti, erdélyiek, mint testvéreink, elfogadtátok azt, és koronás királyunk magas hozzájárulásával megáldotta és végrehajtotta a szent frigyet.

A két haza tehát teljesen eggyé lőn fejedelmében, törvényhozásában, kormányában; s bármi névvel nevezzék magokat határai közt a különbféle nyelvű és vallású népek, mindnyájan testvérek vagyunk, s jog és szabadság tekintetében nincs, és nem lesz, s nem lehet közöttünk különbség.

Ez egyesülésben szivünk legmelegebb vágyai teljesedtek. Ez egyesülés az elválásnak hazafiúi bánatát szüntette meg keblünkben. Ez egyesülés által le van rakva azon alap, melyen a közös ország népei jóllétének és dicsőségének óriás szobra fog felemelkedni.

Történetünk új kiindulási ponton áll. A megszakadás korában sinlődtünk, az egyesülés után erőnk, birünk, nevünk virágozni fog.

De kell, hogy amely ország törvényhozására s végrehajtó hatalomra nézve eggyé lett, lélekben és szivben, irányban és akaratban is egy legyen.

Éppen a szabadság hajnalába esik viszontegyesülésünk. Boldog jele az időnek. Szent elveinek útmutatása mellett haladjunk előre. Testvéreknek kell lennünk nem csak név szerint, de a jogokban is, s hatalmunk úgy, mint jogszerű érdekeink benn és künn tiszteletben fognak tartatni.

Üdvözlünk titeket, testvéreink – testvéreink minden nyelv- és valláskülönbség nélkül! Üdvözlünk, úgy a nemzet, mint a magunk nevében!

Az unió napja reátok és reánk nézve is a boldogság, a dicsőség és a szerencse napja.

A két haza egy lett, határai közt nincs többé különbség.

A két nemzet egy lett, egymásnak minden jogaival és szabadságaival bír.

A nyelv és vallás nem ad, sem vesz el jogot. A törvény előtti egyenlőség elvére lesz alkotmányunk fektetve.

Igazság és méltány lesz jelszavunk.

Ily nézetekkel vesszük át Őfelsége nevében Erdély kormányát. A hatalmat hozzá ti adátok; a bizodalmat mi kérjük tőletek.

Szerencsésb időben az unió nem történhetett. Éppen most van egyesülésre a legnagyobb szükség. Tudjátok: a haza veszélyben van. Éljük a szabadság és veszély napjait egyetemben. A királyi szék állandósága és a haza épsége roskadoz. Tehát e kettőnek megmentése körül találkozunk elsőbben is. Most mindenekelőtt vivnunk és áldoznunk kell, hogy utóbb a szabadság jótéteményeit biztonságban élvezhessük.

Éljen az egyesült haza! Védelem a királyi széknek! Testvéri egyenlőség az ország minden népei között!

Budapest, jún. 14. 1848.

Az összes miniszterek nevében
belügyminiszter
Szemere Bertalan m. k.

[KL, 48-49]

A felső erdélyi hadsereg fővezérétől.

Az erdélyi főhadseregnek korlátlan telyeshatalommali fókormányzatára meghivatvám, első kötelességemnek tartom Erdély és a körülfekvő vármegyék lakosainak a kormány eltökéllett szándékát tudtára adni.

Minden lakosok, nemzetiség, vallás- és rang-különbség nélkül egyenlők, és minden hivatalok viselésére ugyan azon jogaik vannak, ha az álladalomnak becsületesen s hűségesen szolgálnak, és a szükséges képességgel birnak.

Azok, kik az álladalom függetlensége és jogai védelmezésére hivatva vannak, születésök különbsége nélkül legfőbb hivatalt polczokra juthatnak, ha vitézségök és szükséges ismereteik bizonyságát adandják. Azokról, kik a szolgálatban egésségüket vesztik, az álladalom éltök fogytáig gondoskodik, a harcz mezején elhullatuknak özvegyei és gyermekei pedig az ország oltalma alá vétetnek, és azokról az álladalom gondoskodik.

Jóllehet a magyar nyelv az országgyülés nyelvének vétetett fel, minden más népségek nemzetségüket megtartják, és magok belső ügyeikben a magyar nyelv mellett tulajdon nyelvökkel élhetnek.

Minden vallásküloubség nélkül a kormány által ugyan azon oltalomban részesülnek.

Ha talán valaki ezen az ország kormányától biztositott jogokban megsértetnék, azonnal forduljon hozzám, és rögtön igazságot fog nyerni.

Erdélynek és a körülfekvő vármegyéknek minden felkészzi ezen hirdetményi templomjaikban több napokon át felolvasni tartoznak.

Nagyvárad December 6-kán 1848.

Bem s.k.

A magyar független minisztérium átveszi az ország kormányzását

Polgártársak!

Az országgyűlés eloszolván, a hazának közkormányzását a törvények értelmében általvettük.

Midőn ezt a haza minden törvényhatóságaival s egyes polgártársaival tudatjuk, felhiva érezzük magunkat kinyilatkoztatni: miként nemcsak közügyeinket igazgatni, hanem a további kifejlődést is előkészíteni és biztosítani tisztünk levén, ennek érdekében a nemzetnek, minden egyes honpolgárnak törvényes szabadságát s a rendet, mint a szabadság feltételét, hatalmunkban álló minden eszközökkel védeni és fenntartani kötelességünknek ismerendjük.

Minélfogva a törvény nevében a hatóságoktól, egyes tisztviselőktől és a haza minden polgáraitól hazafiúi közremunkálást kívánunk, megvárva azon engedelmességet, mellyel a törvényeknek mindenki tartozik.

Eljárásunkról annak idejében felelni úgy tartjuk kötelességünknek, mint dicsőségünknek.

Pest, ápr. 16. 1848.

A magyar független minisztérium:
Gr. Batthyány Lajos, Deák Ferencz, b. Eötvös József, Klauzál Gábor, Kossuth Lajos, gr. Széchenyi István, Szemere Bertalan.

[PH, 1848. április 18.]

vezettetni, mely szabad választás szerint megállapittatik.

4. A törvényhatósági mindenféle ülések tanácskozásaiban mindaz, ki szólásra feljogosítva van, véleményét és szavát, akár magyar, akár anyanyelvén előadhatja.

Mely törvényhatóságban valamely népfaj az összes lakosság számának felét túlhaladja, ott a jegyzőkönyv – ha kívántatik – annak nyelvén is szerkesztendő.

De a levelezések a nemzetgyűléssel, kormánnyal és minden más törvényhatóságokkal mindig magyarul vezetendők.

5. Ha az esküdtszék- vagy első bíróságú törvényszékeknél a szóbeli eljárás behozatik, a 4. pont alatt kimondott elv ezen bíróságok előtti eljárásokra is kiterjesztetik.

6. Amely nyelv községi nyelvül meg van állapítva, azon községekben a nemzetőrök ugyanazon nyelven fognak vezényeltetni.

7. Az elemi tanodákban tanítási nyelvül mindig a községi vagy illetőleg az egyházi nyelv fog használtatni.

8. Az egyházközségnek anyakönyvei és egyházi ügyei az egyházbeli község anyanyelvén fognak vezettetni.

9. Folyamodványát mindenki anyanyelvén is bárhová benyújthatja.

10. A görög szertartásúak zsinata összehivatván, egyházi és tanodai ügyeikben – mint bár más hitfelekezetbeliek – szabadon intézkedhetnek, püspökeiket szabadon választhatják, a román és szerb ajkúak egyházbeli egységének kérdése szinte e zsinatra bizatván.

11. A görög szertartásúak egyházai és tanodái mindazon kedvezményekben részesittetnek, melyek az álladalom által más vallásbelieknek meg fognak adatni.

12. Tanodai és egyházi alapítványaikat a görög szertartásúak kizárólag maguk kezelendik.

13. Számukra a budapesti egyetemnél külön hittankar fog felállittatni.

14. A hivatalra s tisztségekre alkalmazás nyelv és vallás figyelembe vétele nélkül, általában az érdem és képesség szerint fog történni.

15. A kormány felhatalmaztatik, és illetőleg kötelességévé tétetik ezen elvek alapján foganatosítani illető rendeleteit és intézkedéseit.

16. A kormány felhatalmaztatik különösen a románok és rácok előadandó jogszerű kívánatainak eleget tenni, sérelmeiket orvosolni, rendelet vagy a nemzetgyűlésen hozandó törvény által.

17. A kormány felhatalmaztatik mindazoknak, kik az általa kitűzendő idő alatt fegyvereiket letévén megtérnek és a függetlenségi esküt leteszik, a nemzet nevében megbocsátani.

Szeged, 1849. július 28.

[BCs, 356–357]

1848 - 1849

BEM ERDÉLYI HADJÁRATA 1848—49-ben.

CZETZ JÁNOS.

VI. évfolyam. Kolozsvár, 1897. április hó 7–9 szám

1848–49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Honvédek Pantheona.

Czetz János honvédtábornok sajátkezűleg írt levele, amelyben elfogadja a Kolozsvári országos történelmi Ereklye Múzeum tiszteletbeli elnöki tisztségét

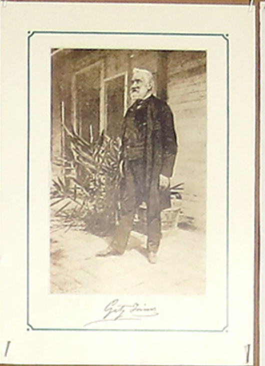

1897. január 15. 1848–49. TÖRTÉNELMI LAPOK

Egy 1848/49-es honvéd.

Okmánytár.

Itéletek.

Urtheil

Czetz János és Gál Sándor halálos ítélete közli a kolozsvári 1848–49. Történelmi Lapok 1897. január 15–diki száma

Magyar Katonai Érdemrend keresztje

EL POR QUÉ DE LAS COSAS
Ó SEA
LA RAZON DE LAS COSAS
QUE,
AUNQUE ACEPTADA DE HECHO,
NO SE CONOCE BIEN PERFECTAMENTE.

BUENOS AIRES
IMPRENTA DE «LA UNION»
1872

Ungarische Militär-Sprachlehre zum Gebrauche für Offiziere der k. k. österr. Armee bearbeitet von J. J. Czetz, Pesth, 1844.

MAGYAR HADNYELVTAN a' császári királyi osztrial hadsereg tisztjei számára írta Csets J., Pesten, 1844.

II. évfolyam. Bràd, 1904. október 9. 41. szám.

ZARÁND

TÁRSADALMI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

KÜLÖNFÉLÉK.

Gidófalva református templom és Czetz János emlékkopjafa a templomkertben, körülötte Czetz János rokonai

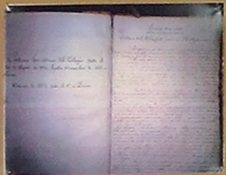

Czetz János kézirata és könyvei

Bem's Feldzug in Siebenbürgen in den Jahren 1848 und 1849

Johann Czetz

Hamburg
Hoffmann und Campe
1850.

CZETZ JÁNOS, ARGENTÍNA TÉRKÉPEZŐJE

Bem egyik rendelete Czetzhez.

Buenos Aires - Katonai Akadémia és kápolna Czetz János hamvainak nyughelye

CZETZ TÁBORNOK ÉS CSALÁDJA.

18

BEM ERDÉLYI HADJÁRATA 1848–49-ben.

Irta: CZETZ JÁNOS, tábornok, az erdélyi hadsereg volt táborkari főnöke.

Forditotta: KOMÁROMI IVÁN.

PEST. Nyomatott Gyurian és Deutsch Mórnál. 1868.

VI. évfolyam. Kolozsvár, 1897. április hó 7–8 szám

1848–49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Az orsz. tört. ereklye-muzeum és a honvéd-egyletek hivatalos közlönye. | Felelős szerkesztő: KUSZKÓ ISTVÁN az orsz. tört. ereklye-muzeum igazgató őre. | A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az orsz. tört. ereklye-muzeum igazgató őre czimére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz. | Előfizetési dijak: ¼ évre 1 frt, ½ évre 2 frt, egy évre 4 frt. | A m. posta-takarékpénztár clearing- és cheque-forgalmában a kiadóhivatal száma: 3213.

Honvédek Pantheona.

— Harmadik czikk. —

A harmadik kérdés: *a muzeum tárgyainak állandó elhelyezésére* szükséges épületekről való gondoskodás.

Előre látással és elismerésre méltó buzgalommal gondoskodott a muzeum igazgatósága már 1890-ben arról, hogy a muzeum tárgyainak állandó elhelyezésére, a honvédek Pantheonának felépítésére a Kolozsvár város tulajdonát képező Mátyás király születési házát megnyerje. Tudjuk az ante-aktákból, hogy ez iránt kérő és az ügyet napi renden tartó átiratait évről-évre elküldte Kolozsvár város törvényhatóságához, mint a muzeum védőjéhez. Az átengedés iránt már 1891-ben biztató válasz is érkezett a várostól.

Ámde ez időben még katonasággal volt megszállva ez öreg emeletes épület. A honvéd hadfiak csak a mult évben hurczolkodtak ki a nagy király házából, hogy elfoglalják a részükre épült külközép utczai laktanyát. A katonaság kiköltözése után düledezni kezdett az egész épület. Ma is erős oszlopok és támfák tartják kétfelől utcza vonalban, a melyek derékszögben az utczákon a közlekedést is akadályozzák. Kolozsvár város tanácsa az állammal az építés felett tárgyalásokat folytat és valószinű, hogy e tárgyalások már a jövő évben bizonyos megállapodást fognak eredményezni.

Ekkor reménhetőleg elkészül a költségvetés, felveszik az évi előirányzatba a kiépítési összeget és kedvező viszonyok mellett, ha semmi hátráltató akadály nem merül fel, 1899-ben a Mátyás király ház átépítését foganatosithatják.

A muzeum tárgyai, főleg az egykoru iratok, naplók és az 1849-ben készült Dager-féle és az 50-es és 60-as években készült fényképek, sőt az utóbbi idők fényképei is annyira kényesek, hogy azok a legkisebb nedvességtől is megsemmisülnek; a képek rajza eltünik, az egykoru okmányokon pedig a már megsárgult tinta-vonások elmosódnak. Emiatt csak teljesen száraz helyiségekben szabad ezeket a tárgyakat elhelyezni.

Sud-America
Buenos Aires April hó 4ᵗʰ 1897.
Calle Cordoba 1837

Nagyságos
Deáki Albert Urnak
A kolozsvári 1848/49-ki országos történelmi Ereklye Muzeum Elnökének
Kolozsvárt

Mélyen tisztelt Elnök Ur!
Válaszolva, csak egy par napelőtt vett, 1896 Oktober hó 17-ikéről kelt becses átiratára, hazafiui kötelességemnek tartom, mint a 48-as évek Erdélyi hadjárata egyedül élő magyar tábornoka, a Kolozsvári országos történelmi Ereklye Muzeum tiszteletbeli Elnökségét elfogadni.
A nagy napok emlékére az elhunyt dicső vértanunk nevében, a kiknek legjelentékenyebb harczait tisztelik Önök, személyemben, fogadják tisztelt honfitársaim legőszintébb köszönetemet s megtiszteltetést.
Magyarországnak még nagy Kulturális missiója van a jövőben, nehéz napok várnak Önökre, a kiknek hazafias emlékében fognak találni erőt, bátorságot, kitartást.
— Éljen szép Magyar Hazám.
Éltessa Isten kedves honfitársaimat, minden órában javára szép nemzetünknek hiven szolgáljanak.
Czetz János
tábornok

Czetz János tábornok sajátkezüleg irt levele a muzeum igazgatóságához.

Czetz János honvédtábornok sajátkezüleg írt levele, amelyben elfogadja a Kolozsvári országos történelmi Ereklye Múzeum tiszteletbeli elnöki tisztségét

II. évfolyam.

Előfizetési árak: helyben, házhoz, vidékre postán küldve
Egész évre ... 8 kor.
Fél " ... 4 "
Egyes szám ára 10 fillér.

Kiadóhivatal: Roth Ferencz könyvnyomdája 7 ó-tér.

A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez, a pénzküldemények a kiadóhivatalhoz küldendők.

Z…

TÁRS…

az elmult nyár az ő minden példánál többet … szinte kiáltó tapasztalatával. Mennyi go… kétségbeesésről nem kellett volna tudnu… öntöző csatornákkal birkozni tudnak vala … mekkel.

Igenis szükség, égető szükség, hogy az … féle intézkedések előzzék meg a földmives i… reformját, a mi tulajdonképpen nem is jelent … bet, mint egy mezőgazdaságilag művelt o… létesitését. Ámde jól tudjuk viszont azt is, … ezt megelőznie kell egy olyan mezőgazdasá… lapotnak, mely korszerű legyen.

A műveltség feltételezi a jó anyagi … ciót. Ritka ember, ki nyomorogva, a minde… létfenntartásért küzdve, még a saját művelő… is gondot fordithasson; de még ritkább az … mely kulturát volna képes magának ter… akkor, a mikor nincsen még mit a tejbe apri… Művelt, mezőgazdaságilag alaposan és szako… an képzet földmiveseink csak akkor lesznek … ha azok, kik magukat erre a pályára adjá… találnak már minden agrikulturális vivmány…

A feltételek itt nem léte azonban korá… jelenti még azt, hogy a társadalom a törvé… zással kart karba öltve ne munkálkodjék … most, — mielőtt még teljesen európailag f… reltük volna mezőgazdaságunkat, — az isk… pallérozásán.

A földmivelésügyi miniszternek mindenr… ható figyelmére vall, hogy hathatósan refor… akarja a földmivelés iskolákat. Hisszük és re… jük is joggal, hogy az első lépés ama nag… korszakot alkotó reformok felé, melyek kié… se és betetőzése országunkat bármi téren is … ranguvá tenni lesz hivatva. Mert az a nép, … gazdaságilag boldogul, az szellemiekben is el… ben van és megforditva. A magyar nép életre… és megvan benne különösen a föld megmun… sához szükséges nagy képesség. Legyünk hát r… hogy módot nyujtsunk eme képességének fok… sára és tökéletesbitésére.

EL POR QUÉ DE LAS COSAS

O SEA

LA RAZON DE LAS COSAS QUE, AUNQUE ACEPTADA DE HECHO, NO SE CONOCE SINO IMPERFECTAMENTE.

VERTIDO DEL INGLES AL CASTELLANO Y PREPARADO COMO LIBRO DE LECTURA PARA ESCUELAS POR EL DIRECTOR DEL COLEGIO MILITAR DE LA NACION CORONEL DON JUAN CZETZ.

BUENOS AIRES

IMPRENTA DE «LA UNION»

CALLE DE RIVADAVIA 323 y 325

1872

Ungarische Militär-Sprachlehre

zum Gebrauche für Offiziere der k. k. österr. Armee

bearbeitet von J. F. Czetz, k. k. Lieutenant im 62-ten Linien-Infanterie-Regiment Ritter von Turszky.

Pesth, 1844.

Druck von Trattner-Károlyi.

MAGYAR HADNYELVTAN

a' császári királyi osztriai hadsereg tisztjei számára

irta Czetz J., cs. kir. 62-dik számú b. Turszky lovag, gyalog sorezredi hadnagy.

Pesten, 1844.

Nyomtatta Trattner-Károlyi.

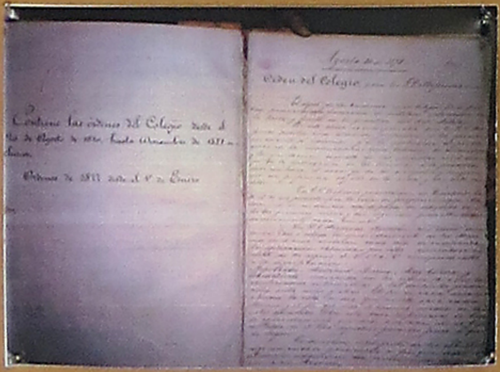

Czetz János kézirata és könyvei

Bei Hoffmann und Campe in Hamburg ist erschienen:

[illegible]

Bem's Feldzug in Siebenbürgen

in den Jahren 1848 und 1849.

Herausgegeben von Johann Czetz,

Mit einem Facsimile Bem's.

Hamburg.

Hoffmann und Campe.

1850.

CZETZ JÁNOS, ARGENTÍNA TÉRKÉPEZŐJE

Az 1848–49-es magyar szabadságharc kiemelkedő alakja Czetz János tábornok (1822–1904), aki az erdélyi hadsereg táborkari főnöke és ideiglenes főparancsnoka volt. Világos után menekülnie kellett, és több mint négy évtizeden át Argentínában élt emigrációban. Nevéhez fűződik az argentin tisztképző iskola (Colegio Militar) megszervezése, és ő volt az intézet első igazgatója egy külföldi által elérhető legmagasabb, ezredesi rangban.

Czetz katonai pályafutásánál kevésbé ismert az a tudományos és kutató tevékenység, amellyel hozzájárult Argentína területének földrajzi feltárásához és térképezéséhez. A munkájához szükséges csillagászati, topográfiai és térképészeti ismereteket még a szabadságharc kitörése előtti években a bécsi Geographisches Institutban szerezte meg, ahova a katonai kiképzés idején beosztást kapott.

Czetz János 1860 májusában érkezett Buenos Airesbe a Spanyolországban megismert argentin feleségével és öthónapos kislányával *(SZABÓ L. 1978)*. Argentína történelmében ez az időszak volt a nemzetté válás, a gyors gazdasági felemelkedés korszaka; az európai bevándorlók az indiánoktól megszerzett területeken hatalmas földbirtokokat alakítottak ki. Mivel Czetznek nem sikerült azonnal katonai múltjához illő rangban belépnie a hadseregbe, szakmai ismereteit mint hivatásos földmérő, *agrimensor* hasznosította: rövid idő alatt a pampán száznál több nagy gazdaságot – *estanciát* – mért fel és tagosított.

Az 1862-ben elnökké választott Bartolomé Mitre az akkor már jóhírű földmérő Czetzet kinevezte a közmunkaügyek mérnöki osztályának vezetőjévé, és megbízta őt Argentína Brazíliával és Paraguay-jal határos vidékeinek feltérképezésével. E munka teljes befejezését a Hármas Szövetség (Argentína, Brazília, Uruguay) és Paraguay közötti 1865-ben kitört háború akadályozta meg.

A háború idején 1867-ben Czetz megbízást kapott, hogy készítse el a Santa Fe várost Esperanzával és San Jerónimóval összekötő vasútvonal tervét. Ezt Czetz János Jordán Wysocki főtörzsőrmester segítségével megoldotta.

1868-ban Domingo F. Sarmiento lett Argentína elnöke, akinek hadügyminisztere, Martin de Gainza tábornok 1869-ben megbízta az ezredesi rangot elnyert Czetz Jánost, hogy az indiánok lakta területek határvidékét dolgozza fel a Río Cuarto (Negyedik-folyó) vidékén (a Córdobai-hegység DK-i előterében). Miután ezzel végzett, a Río Quinto (Ötödik-folyó) jobb partján folytatta a felmérő munkát a Cerrillos del Plata dombságig, majd feltérképezte a La Amarga sótó környékét, mely akkoriban a Buenos Airestől legtávolabb fekvő, indiánoktól elhódított térség volt. Részt vett a Sarmiento és Acha erődök építésében, s kijelölte az indián területek határvonalait *(N. N. é. n.)*.

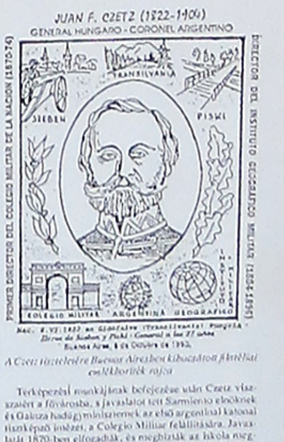

A Czetz tiszteletére Buenos Airesben kibocsátott filatéliai emlékboríték rajza

Térképezési munkájának befejezése után Czetz visszatért a fővárosba, s javaslatot tett Sarmiento elnöknek és Gainza hadügyminiszternek az első argentínai katonai tisztképző intézet, a Colegio Militar felállítására. Javaslatát 1870-ben elfogadták, és megbízták az iskola megszervezésével, ill. vezetésével. Ennek a keretei között alakult ki később a térképezéssel foglalkozó Katonai Földrajzi Intézet (Instituto Geografico Militar).

Az argentínai belpolitikai harcok egyik következménye volt, hogy Czetz Jánost 1874-ben a Colegio Militar éléről leváltották. Ekkor családjával együtt Entre Ríos tartományba költözött, ahol újra földmérőként dolgozott, majd nemsokára kinevezték a tartomány topográfiai hivatalának igazgatójává. Feltérképezte az egész tartományt, összefoglaló leírást készített róla, amelyet 1883-ban a Buenos Aires-i nemzetközi kiállításon aranyéremmel tüntettek ki *(SZABÓ L. 1978)*. Czetz János Entre Ríos-i térképe szolgált mintául Argentína többi tartományának kartográfiai feldolgozásához. Közben 1875-ben A. Petermann összeállításában, a gothai Justus Perthes kiadónál megjelent egy átfogó országtérképe, mely 1:4 000 000 méretarányban Argentínát tartalmazza a környezetével együtt (Chile, Uruguay, Paraguay).

Bem egyik rendelete Czetzhez.

Herr Oberlieutenant – Marschiren Sie an …
Division wurden sich etwas ausgerückt haben …
Munition schicken Sie mir am allerersten …
haben schon alles verschossen –
Wenn wir unglücklicher weise retiriren müssten …
Sie ankommen so nehmen Sie eine gute Position …
wir dann zusammen den Feind zurückschlagen –
d. 21 Januar 1849.
J. Bem

1848 - 1849

7–9 szám

LAPOK.

emi és anyagi részét illető közlemé-
az. tört. ereklye-muzeum igazgató őre
czímére küldendők.

m. posta-takarékpénztár cheering- és
heque-forgalmában a kiadóhivatal
száma: 3213.

A katonaság kiköltözése után
sz épület. Ma is erős oszlopok
ből utcza vonalban, a melyek
on a közlekedést is akadályoz-
nácsa az állammal az építés fe-
t és valószínű, hogy e tárgyalások már a jövő évben bizonyos megállapodást fognak eredményezni.

Ekkor reménlhetőleg elkészül a költségvetés, felveszik az évi előirányzatba a kiépítési összeget és kedvező viszonyok mellett, ha semmi hátráltató akadály nem merül fel, 1899-ben a Mátyás király ház átépítését foganatosíthatják.

A muzeum tárgyai, főleg az egykorú iratok, naplók és az 1849-ben készült Dager-féle és az 50-es és 60-as években készült fényképek, sőt az utóbbi idők fényképei is annyira kényesek, hogy azok a legkisebb nedvességtől is megsemmisülnek; a képek rajza eltűnik, az egykorú okmányokon pedig a már megsárgult tinta-vonások elmosódnak. Emiatt csak teljesen száraz helyiségekben szabad ezeket a tárgyakat elhelyezni.

nelyben elfogadja a
etbeli elnöki tisztségét

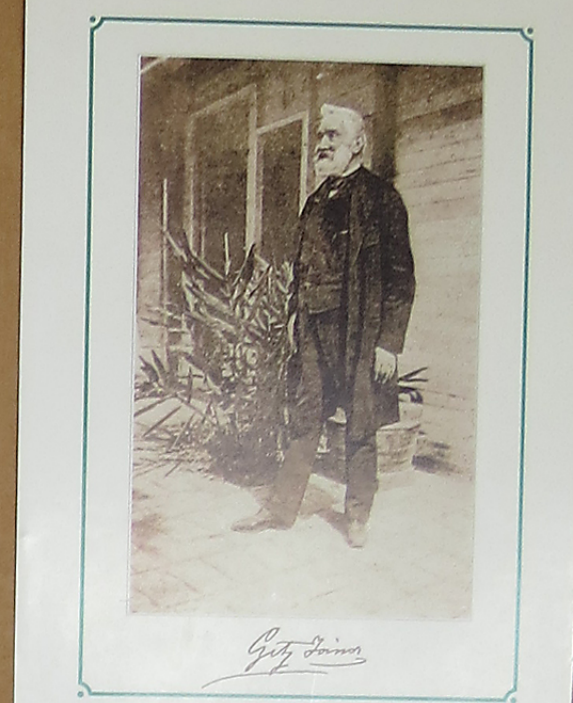

1897. január 15.

Egy 184

Gyakran látla
Diesfényt lövö
Mint a boldo
Tünnek nékem

Látom éjfi ra
Táborait vig
Mikert a hajnal
Vérpiros szinb

Honvédsergön
Hall'ni — dal
És a mezőkön
Közben-közben

A bakák ingbe
Tisztogatják,
Mások hányják
S ugrik a csép

Másfelőgra is
Mint Heder La
Vitézségről kü
Hintak a Mátya

Óriási súlyjai
Széles karéjával
Pacsirta az ég
Melynek reme

Iskolába mi egy
Irigyeitem minde
A mit végig me
Ágyugolyó vitte

A csatákban mé
Ifi pajtások közt
Hogy hatástalan
— Mindenhonnan

Honvá érkeztünk,
Nem megverve ré
Hanem szebbnél
S nincsenségük nem

Aztán jött a sok
Majd beszéletés
Közt gyermek csa
Haza — a vig szá

Bus hazánk egy sí
Mi meg honvédek
A kik örömet szere
S nagy szállónknak

Így fogadtak itt be
Legsilegesebb hazá
Hazaszeretet a hal
Kiket még került a

Hova tántorlek el ti
Ti piros fellőtt csodá
Lelkesültség szép ara
Stáz ti la végtép elza

A hanyadmagyarok honvédségi
be e hangulatos költeményt.

Czetz
a kolozsvári 18-

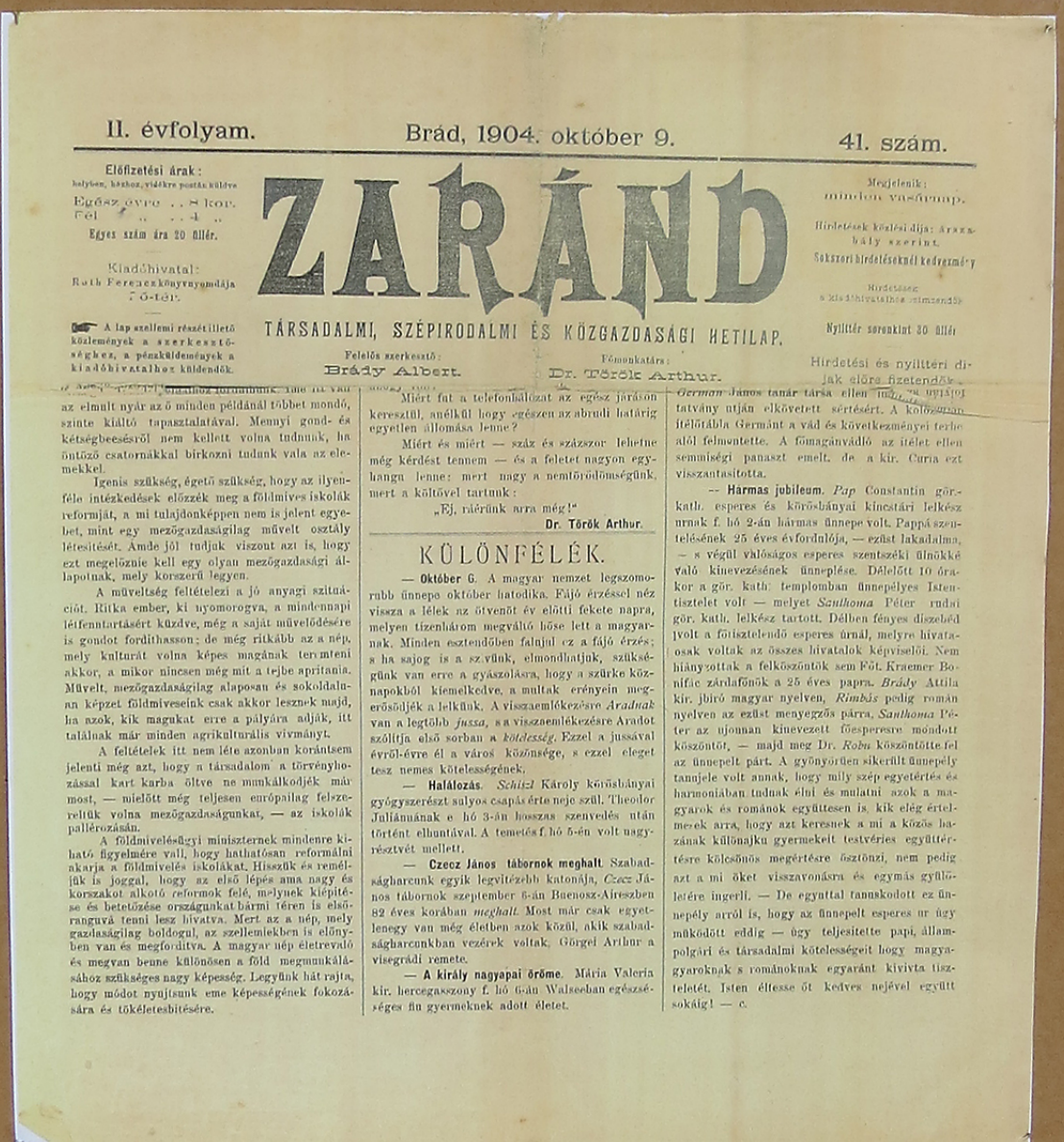

II. évfolyam. Brád, 1904. október 9. 41. szám.

Előfizetési árak:
helyben, házhoz, vidékre postán küldve
Egész évre .. 8 kor.
Fél „ .. 4 „
Egyes szám ára 20 fillér.

Kiadóhivatal:
Ruth Ferencz könyvnyomdája
Fő-tér.

A lap szellemi részét illető közlemények a szerkesztőséghez, a pénzküldemények a kiadóhivatalhoz küldendők.

ZARÁND

TÁRSADALMI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Felelős szerkesztő: Brády Albert. Főmunkatárs: Dr. Török Arthur.

Megjelenik: minden vasárnap.

Hirdetések közlési díja: Árszabály szerint.
Sokszori hirdetéseknél kedvezmény.

Hirdetések a kiadóhivatalhoz czímzendők.

Nyilttér soronkint 30 fillér.

Hirdetési és nyilttéri díjak előre fizetendők.

Az elmult nyár az ő minden példánál többet mondó, szinte kiáltó tapasztalatával. Mennyi gond- és kétségbeesésről nem kellett volna tudnunk, ha öntöző csatornákkal birkozni tudunk vala az elemekkel.

Igenis szükség, égető szükség, hogy az ilyenféle intézkedések előzzék meg a földmives iskolák reformját, a mi tulajdonképpen nem is jelent egyebet, mint egy mezőgazdaságilag müvelt osztály létesitését. Ámde jól tudjuk viszont azt is, hogy ezt megelőznie kell egy olyan mezőgazdasági állapotnak, mely korszerű legyen.

A müveltség feltételezi a jó anyagi szituációt. Ritka ember, ki nyomorogva, a mindennapi létfenntartásért küzdve, még a saját müvelődésére is gondot fordithasson; de még ritkább az a nép, mely kulturát volna képes magának teremteni akkor, a mikor nincsen még mit a tejbe aprítania. Müvelt, mezőgazdaságilag alaposan és sokoldalúan képzet földmiveseink csak akkor lesznek majd, ha azok, kik magukat erre a pályára adják, itt találnak már minden agrikulturális vivmányt.

A feltételek itt nem léte azonban korántsem jelenti még azt, hogy a társadalom a törvényhozással kart karba öltve ne munkálkodjék máris most, — mielőtt még teljesen európaiag felszerelték volna mezőgazdaságunkat, — az iskolák pallérozásán.

A földmivelésügyi minisztemek mindenre kiható figyelmére vall, hogy hathatósan reformálni akarja a földmivelés iskolákat. Hisszük és reméljük is joggal, hogy az első lépés ama nagy és korszakot alkotó reformok felé, melynek kiépitése és betetőzése országunkat bármi téren is elsőranguvá tenni lesz hivatva. Mert az a nép, mely gazdaságilag boldogul, az szellemiekben is előnyben van és megforditva. A magyar nép életrevaló és megvan benne különösen a föld megmunkálásához szükséges nagy képesség. Legyünk hát rajta, hogy módot nyujtsunk eme képességének fokozására és tökéletesbitésére.

Miért fut a telefonhálózat az egész járáson keresztül, anélkül hogy egészen az abrudi határig egyetlen állomása lenne?

Miért és miért — száz és százszor lehetne még kérdést tennem — és a feletet nagyon egyhangu lenne: mert nagy a nemtörődömségünk, mert a költővel tartunk:

„Ej, ráérünk arra még!"

Dr. Török Arthur.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Október 6.** A magyar nemzet legszomorubb ünnepe október hatodika. Fájó érzéssel néz vissza a lélek az ötvenöt év előtti fekete napra, melyen tizenhárom megváló hőse lett a magyarnak. Minden esztendőben falujul ez a fájó érzés; s ha sajog is a sz.vünk, elmondhatjuk, szükségünk van erre a gyászolásra, hogy a szürke köznapokból kiemelkedve, a multak erényein megerősüljék a lelkünk. A visszaemlékezésre *Aradnak* van a legtöbb *jussa*, s a visszaemlékezésre Aradot szóllitja első sorban a *kötelesség*. Ezzel a jussával évről-évre él a város közönsége, s ezzel eleget tesz nemes kötelességének.

— **Halálozás.** *Schiel* Károly körösbányai gyógyszerészt sulyos csapás érte neje szül. Theodor Juliánnának e hó 3-án hosszas szenvedés után történt elhunytával. A temetés f. hó 5-én volt nagy részvétt mellett.

— **Czecz János tábornok meghalt.** Szabadságharcunk egyik legvitézebb katonája, *Czecz* János tábornok szeptember 6-án Buenosz-Airesben 82 éves korában *meghalt*. Most már csak egyetlenegy van még életben azok közül, akik szabadságharcunkban vezérek voltak, Görgei Arthur a visegrádi remete.

— **A király nagyapai öröme.** Mária Valeria kir. hercegasszony f. hó 6-án Walseeban egészséges fiu gyermeknek adott életet.

— **Hármas jubileum.** *Pap* Constantin görkath. esperes és körösbányai kincstári lelkész urnak f. hó 2-án hármas ünnepe volt. Pappá szentelésének 25 éves évfordulója, — ezüst lakadalma, — s végül vhlóságos esperes szentszéki ülnökké való kinevezésének ünneplése. Délelőtt 10 órakor a gör. kath. templomban ünnepélyes Istentisztelet volt — melyet *Szulhoma* Péter rudai gör. kath. lelkész tartott. Délben fényes diszebéd volt a főtisztelendő esperes úrnál, melyre hivatalosak voltak az összes hivatalok képviselői. Nem hiányzottak a felköszöntők sem Föt. Kraemer Bonifác zárdafőnök a 25 éves papra, *Brády* Attila kir. jbiró magyar nyelven, *Rimbás* pedig román nyelven az ezüst menyegzős párra, *Szulhoma* Péter az ujonnan kinevezett főesperesre mondott köszöntőt, — majd meg Dr. *Kobs* köszöntötte fel az ünnepelt párt. A gyönyörüen sikerült ünnepély tanujele volt annak, hogy mily szép egyetértés és harmoniában tudnak élni és mulatni azok a magyarok és románok együttesen is, kik elég értelmesek arra, hogy azt keresnek a mi a közös hazának különajku gyermekeit testvéries együttértésre kölcsönös megértésre ösztönzi, nem pedig azt a mi őket visszavonásra és egymás gyülölésére ingerli. — De egyuttal tanuskodott ez ünnepély arról is, hogy az ünnepelt esperes ur úgy működött eddig — úgy teljesitette papi, állampolgári és társadalmi kötelességeit hogy magyaroknak s románoknak egyaránt kivivta tiszteletét. Isten éltesse őt kedves nejével együtt sokáig! — c.

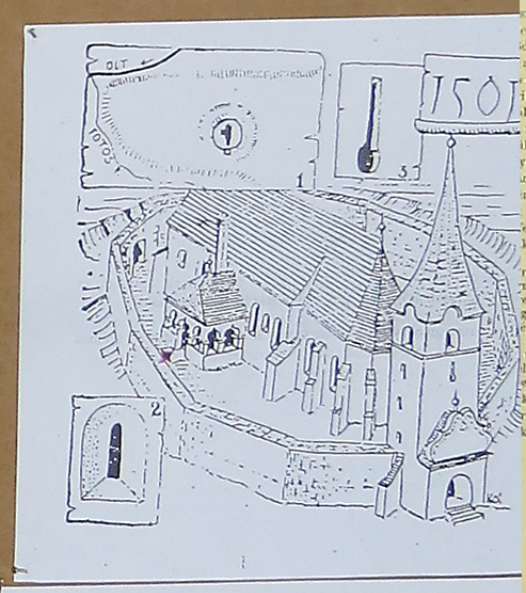

Gidófalva református templom és Czetz János emlékkopjafa a templomkertben, körülötte Czetz J. rokonai

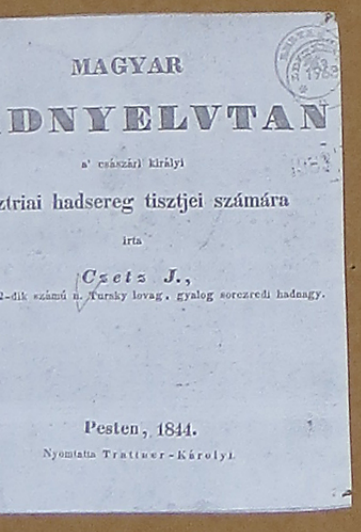

MAGYAR
DNYELVTAN
a' császári királyi
ztriai hadsereg tisztjei számára
irta
Czetz J.,
2-dik számú n. Turnky lovag, gyalog sorozredi hadnagy.
Pesten, 1844.
Nyomatta Trattner-Károlyi.

Bem egyik rendelete Czetzhez.

Herr Obersteirmand – Maschirren Sie am ung sobald Sie Lüsten werden sich etwas angenehm haben – Die Munition schicken Sie mir am allerersten Dem wir haben schon alles zusammen
Wann wir unglücklicherweise retiriren müssten sofort Sie avertiren so nehmen Sie eine gute position Dass wir dann zusammen den feind zurückschlagen –
4 11 Januar 1849.

J Bem

Buenos Aires - Katonai Akadémia és kápolna
Czetz János hamvainak nyughelye

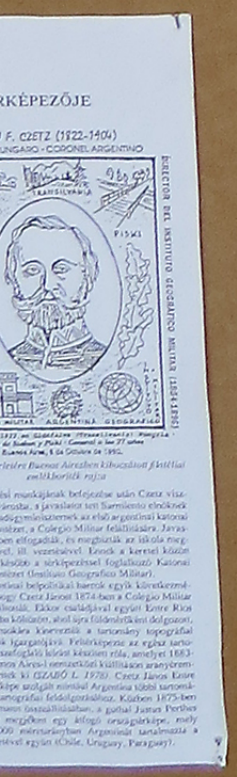

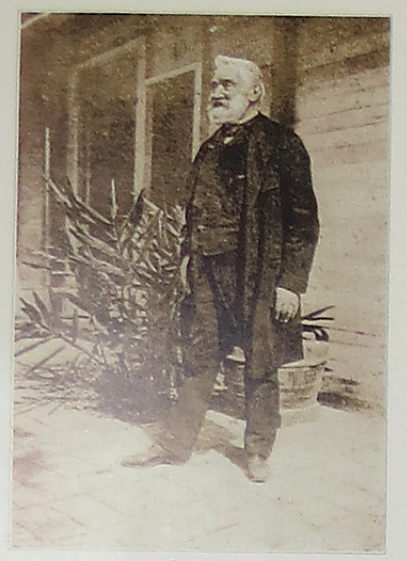

Czetz János

Egy 1848/49-es honvéd.

Gyakran láttak én még álmaimban
Diesfényt lövelő, tí hő napok,
Mint a boldog ifjukor emlékei,
Tűnnek nékem most elő arok.

Látom égi szép fényükneli, lelkes
Táboralt vig hajtóraknak,
Miket a hajnal rengő sugári
Vérpiros színben is láttatnak.

Honvédseregünk száll táborba oltani;
Hall'ni — dalt, dobot meg trombitát,
És a muzsikus vig klarinetját,
Közben-közben egy-egy halk nótát . . .

A bakák ingben, most fegyverüket
Tisztogatják, a fütyörésznek ők . . .
Mások hányják a «cigánykerek»-et,
S ugrik a cigányzeneés velök . . .

Mazellágra is vigan muzsének,
Mint Bedei Laczi Viszknánál,
Vitézségéről kit «Kliniszt»-nek
Hittak a Mátyáshuszároknál.

Óriási sulylyal bírt ő — a ki
Szőke karjával csodákat tett, —
Pusztítva az ellen táborában,
Melynek réme ő karjával lett.

Iskolába mi együtt jártunk, hol
Irigyeltem mindig jó kedvét,
A mit végig meg is tartott — mig egy
Agygolyó vitte el fejét.

A csatákban még vigabbá, a sok
Hű pajtások közt az tette őt,
Hogy határtalan volt a szíveség
— Mindenhonnan, a mi egyre jött.

Hová érkeztünk, csapatjainkra
Nem megerva szállásmester várt;
Hanem szebbnél szebb nők estek nekünk,
S szíveségük nem ismert határt.

Aztán jött a sok mulatság, lakzi,
Majd becsületére is, a minőt —
Elvez gyermek csak, ki iskolából
Haza — a vig szünidőre jött.

Ilus hazánk egy áldott jó anya volt.
Mi meg honvédek vig gyermekei, —
A kik örömet szerezni vágytunk,
S ajg szülőnknek kedvét nyerni ki . . .

Így fogadtak itt bennünket főbb — vagy
Legislegenebb hárakban is, —
Hazaszeretet a hol lakott — vagy
Kiket még került a nemezis . . .

Hova tüntetek el ti szép álmok;
Ti piros fellhő csodás napok —
Lelkesültség szép aranykorával
Már ti is végkép elszállatok?! . . .

Kenderessy Mihály.

A hunyadmegyei honvédegylet derék elnöke irta, s küldötte be e hangulatos költeményt.

Okmánytár.

Itéletek.*

Czecz tábornok és Gál Sándor elitéltetése.

Abschrift.

Urtheil

Welches in dem, auf Anordnung des hohen k. k. siebenbürgischen Militär- und Civil-Gouvernements-Präsidium, zusammengesetzten gegen beendeten Kriegsrechte durch Stimmen Einheitlichkeit über die nachbenannten abwesenden und nach Kriegsgebrauch citaten Herrn Oberofficiere gefällt wurde.

Johann Czetz aus Gidófalva in Siebenbürgen gebürtig, 30 Jahre alt, katholisch, Oberlieutenant im k. k. 62. Linien-Infanterie-Regimente, dann

Alexander Gál aus Csik Szt.-György in Siebenbürgen gebürtig, 30 Jahre alt, katholisch, Lieutenant im ehemaligen 1. Szökler 14. Gränz-Infanterie Regimente, sollen wegen Verbrechnis des Hochverraths, durch Uebertritt in die Dienste der Insurgenten, Annahme von Beförderungen bei denselben und zwar Czetz zum Generalen und Landesmilitär-Commandanten, Gál zum Obesten und Regiments-Commandanten derSzökler Truppen, dann sonstige gefährliche und hervorragende Wirksamkeit im Interesse der Umsturzparthei, welcher sie bis zur gänzlichen Unterdrückung der Revolution ihre Dienste widmeten, bei dem Umstande als sie nach Kriegsgebrauch citirt wurden, aber nicht erschienen sind, in folge des 5. Kr: Art. 11. Art: des Militärstrafgesetzbuches, der Proclamation Nr Raab am 1. Juli 1849, dem 2. Theil, Seite 46 des Dienstreglaments, ihrer bekleideten Officiers-Charge entsetzt, ihr Gesammtvermögen für den Staatsschatz confiscirt und dieselben in Contumacion mit *dem Tode durch den Strang bestraft, also ihr Nahme an den Galgen angeschlagen werden.*

Hermannstadt am 23. Juni 1852.

(L. S.) *Bartels* m. p. Oberst, Praeses. (L. S.) *Trauschenfels* m. p. Hauptmann, Auditor.

Ist kund zu machen und zu vollziehen

(L. S.) *Karl Fürst v. Schwarzenberg* m. p.

Kundgemacht und in Vollzug gesetzt
Hermannstadt am 30. Juni 1852.

Haski m. p. Rittmeister, Auditor.

Ex offo

Collationirt und mit dem Original-Urtheile wörtlich gleichlautend befunden.

Vom k. k. Hermannstädter Kriegsgerichte am 26-ten October 1853.

(L. S.) *Kallina* m. p. Hptm. Auditor.

---

* A nevezetesebb itéleteket e rovatban koronkint közölni fogjuk. Ez itéletet Szentkatolnai B. Endre plebános ur küldte be, a következő sorok kíséretében: «Mostá Czecz és Gál felett t kimondott itéletet küldöm, a mely nevetséges a miatt, hogy in effigie felakasztották a haditörvényszék itélete, Schwarzenberg által megerősítése következtében Haski Rittmeister-Auditor által. — Czecz és Gál neve táblára irva az akasztófára ha általa szegeztetett fel, akkor Haski höhér lett. De tán az ő jelenlétében nehány katona fedezete mellett a höhér által történt a felszegeztetés ? Erről valamelyik fogoly tisztt tudna Kolozsvárt felvilágositást adni!»

Czetz János és Gál Sándor halálos ítéletét közli a kolozsvári 1848–49. Történelmi Lapok 1897. január 15–diki száma

Magyar Katonai Érdemrend keresztje

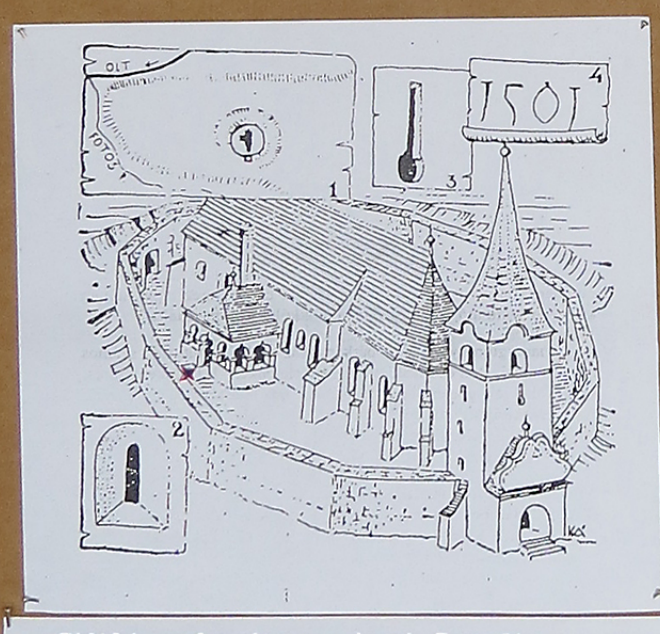

Gidófalva református templom és Czetz János emlékkopjafa a templomkertben, körülötte Czetz János rokonai

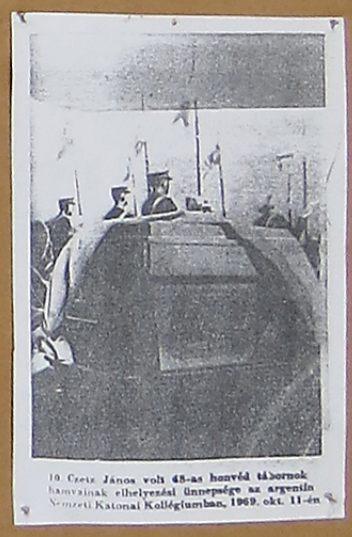

10 Czetz János volt 48-as honvéd tábornok hamvainak elhelyezési ünnepsége az argentin Nemzeti Katonai Kollégiumban, 1969. okt. 11-én

Czecz tábornok nyugdíja. A kolozsvári országos történelmi ereklye-muzeum főtisztjeszésére *Szell Kálmán* miniszterelnök ez évi augusztus 1-től évi 2000 forint nyugdíjat tett folyóvá *Czecz János* Amerikában élő 48—49-es tábornok részére. Ez összeg lehetővé teszi, hogy a 80 éves ősz tábornok hazájába visszatérhessen s napjait itthon, anyagi gondoktól menten, egykori bajtársai és szerettei körében élhesse le. A tábornok lakása Kolozsvárott lesz, melynek berendezéséről az erdélyi társadalom előkelő hölgyei és férfiai fognak gondoskodni. Az erdélyi 48—49-es hadsereg öreg katonái körében nagy az öröm, hogy egykori szeretett tábornokukat szinről-szinre viszontláthatják.

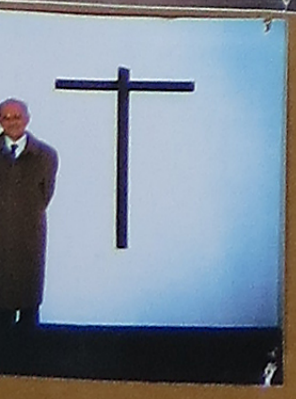

Dr. Czetz Leon ügyvéd. Lederer Ovidio.

Lederer Cecília Czetz Krisztina Czetz tábornok. Ledererné Czetz Cecília.

CZETZ TÁBORNOK ÉS CSALÁDJA.